

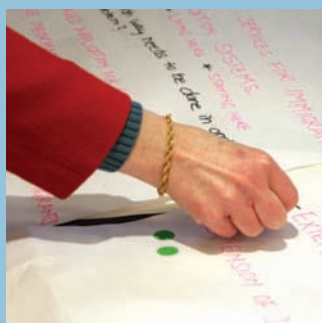
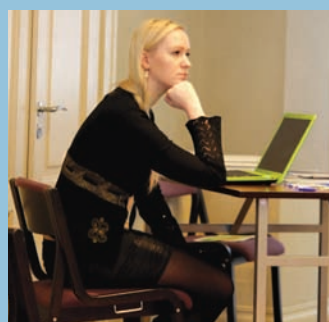
Euroopa kolmandate riikide kodanike lõimumisarutelude aruanne

„Shared Future“
OPEN FORUM

**Дискуссионный
клуб**
“Общее будущее”

2013

Poliitikauuringute Keskus Praxis

Balti Uuringute Instituut

Euroopa kolmandate riikide kodanike lõimumisarutelu aruanne

Autorid

Mai Uus

Kristjan Kaldur

Tallinn 2013

Lõimumisarutelusid vedasid eest ja aruande on koostanud poliitiliselt sõltumatud organisatsioonid Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Balti Uuringute Instituut (IBS). Projekti on toetanud Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fond, Kultuuriministeerium ning Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed.

Autorid

Maiu Uus (Praxis) on omandanud kõrghariduse Tallinna Ülikoolis sotsioloogia erialal. Praxise valitsemise ja kodanikuühiskonna programmi analüütikuna on ta osalenud mitme suure lõimumisvaldkonna uuringu tegemises. Samuti on tal kogemusi kaasamisprotsesside ja riiklike strateegiliste dokumentide koostamise nõustamisega.

Kristjan Kaldur (IBS) on lõpetanud magistriõpingud Tartu Ülikoolis võrdleva poliitika erialal ning on ennast täiendanud Saksamaa ja Gruusia ülikoolides. Kristjani peamiseks töö- ja huvivaldkonnaks on migratsioon ja lõimumine, sotsiaalne ühtekuuluvus ning etniliste vähemustega seonduvad teemad.

Projekti on andnud olulise panuse

IBSi ja Praxise meeskonnast Eneli Mikko, Kristina Kallas, Natalja Kitam, Hille Hinsberg, Valentina Batueva, Anastasia Pertsjonok ja Kaarin Plaan

Täname vabatahtlikke arutelujuhte ja kodanike raportööre: Julia Tomberg, Ivan Lavrentjev, Dina Prant, Jelena Parfjonova, Anna Gudõm, Aleksander Valdmann, Polina Volkova, Darja Pastak, Tea Tammistu, Sofija Islevskaja, Artjom Tepljuk, Valentyna Afanasyeva, Annika Murov, Solveig Jurkat, Reet Kaldur, Aet Kiisler ja Allan Rajaod

Kujundus

Anu Lemsalu

Keeletoimetus

OÜ Päevakera

Väljaandja

SA Poliitikauuringute Keskus Praxis

Tornimäe 5, III korrus

10145 Tallinn

tel 640 8000

www.praxis.ee

praxis@praxis.ee

Väljaande autoriõigus kuulub autoritele, Poliitikauuringute Keskusele Praxis ja Balti Uuringute Instituudile. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata väljaandele.

ISBN 978-9949-507-22-1 (pdf)

Sisukord

Sisukord	3
Kasutatud lühendid	4
Sissejuhatus	4
1. Kodanikepaneeli meetodist diskussiooniklubini	5
1.1. Kodanikepaneel kui kaasamise meetod	6
1.2. Lõimumise diskussiooniklubide korraldus kodanikepaneeli meetodil	7
2. Lõimumisaruteludel osalenute ettepanekud teemade kaupa	11
2.1. Tööhõive parendamise ettepanekud	13
2.2. Haridusega seotud valdkondade parendamise ettepanekud	15
2.3. Avalike teenuste ja olulise info kättesaadavuse parendamise ettepanekud	17
2.4. Eesti ühiskonnaelus ja otsustusprotsessides osalemise ettepanekud	18
2.5. Kultuuriliselt mitmekesise Eestiga seotud valdkondade parendamise ettepanekud	20
2.6. Eesti keele õppe ja oskuse parendamise ettepanekud	22
2.7. Ida-Virumaa piirkondliku eripära arvestamise ja piirkonna arendamise ettepanekud	23
3. Mis on lõimumine? Väljavõte küsitlustulemustest	25
4. Üldised ettepanekud lõimumisvaldkonna arengukava koostamise ja rakendamise kohta	27
4.1. Arutelude tagasisidest tulenevad üldised ettepanekud lõimumisvaldkonna arengukava koostamise kohta	27
4.2. Ettepanekud lõimumisvaldkonna arengukavast toetatavate projektide rakendamise kohta	28
LISA 1. Kõik ettepanekud tööhõive kohta	31
LISA 2. Kõik ettepanekud hariduse kohta	34
LISA 3. Kõik ettepanekud avalike teenuste ja olulise info kättesaadavuse kohta	38
LISA 4. Kõik ettepanekud ühiskonnaelus osalemise kohta	41
LISA 5. Kõik ettepanekud kultuuriliselt mitmekesise Eesti kohta	43
LISA 6. Kõik ettepanekud eesti keele õppe ja oskuse kohta	45
LISA 7. Kõik ettepanekud Ida-Virumaa piirkondliku eripära ja piirkonna arendamise kohta	47

Kasutatud lühendid

EAS	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	MISA	Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus
EKRK	Euroopa Liidu kolmandate riikide kodanikud ja määratlemata kodakondsusega inimesed		Meie Inimesed
EL	Euroopa Liit	MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
ERR	Eesti Rahvusringhääling	MTÜ	mittetulundusühing
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium	MV	maavalitsus
IBS	MTÜ Balti Uuringute Instituut	PPA	Politsei- ja Piirivalveamet
JM	Justiitsministeerium	RIA	Riigi Infosüsteemi Amet
KM	Kultuuriministeerium	RM	Rahandusministeerium
KMB	kodakondsus- ja migratsioonibüroo	SiM	Siseministeerium
KOV	kohalik omavalitsus	SoM	Sotsiaalministeerium
KÜSK	SA Kodanikühiskonna Sihtkapital	vene IDA	Ida-Virumaa vene suhtluskeelega arutelud
LV	linnaavalitsus	vene TLN	Tallinna vene suhtluskeelega arutelud

Sissejuhatus

Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Balti Uuringute Instituut (IBS) teostasid novembrist 2012 kuni oktoobrini 2013 projekti „Üle-eestilised EKRKde lõimumisteemalised arutelud“. Projekti peamine eesmärk oli kaasata Eestis elavad Euroopa Liidu kolmandate riikide kodanikud ja määratlemata kodakondsusega inimesed (EKRKd) Eesti lõimumispoliitika kujundamisse. Käesolevas publikatsioonis antakse ülevaade projekti käigus korraldatud kuuest lõimumisarutelust ja neil sõnastatud ettepanekutest lõimumisvaldkonna poliitika kujundamiseks.

Lõimumisarutelud toimusid Narvas, Kohtla-Järvel, Tallinnas ja Tartus märtsis ja aprillis 2013. Neil osales ligikaudu 130 Eestis elamisloaga elavat täisealist inimest, kellel ei ole Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsust või kellel on määratlemata kodakondsus. Venekeelsetel aruteludel (Narvas, Kohtla-Järvel ja kahel Tallinnas) osales enam Eestis pikka aega elanud inimesi, seevastu ingliskeelsetel (Tartu ja Tallinna) aruteludel rohkem uussisserännanuid, kes on Eestisse elama asunud viimase viie aasta jooksul. Osalejad said avaldada arvamust seitsmel teemal: lõimumisprobleemid tööturul, hariduses, avalike teenuste ja olulise info kättesaadavus, kogukond ja osalus otsustusprotsessides, Eesti ühiskonna kultuuriline mitmekesisus,

eesti keele õpe ning Ida-Virumaa piirkondlik eripära. Kõigi arutelude esialgsed aruanded ja kohapeal esitatud üksikasjalikud ettepanekud on leitavad projekti veebilehelt www.etnoweb.ee/ arutelud.

Seda aruannet koostades on arvestatud kahte asjaolu: ühelt poolt lõimumise valdkondliku arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ koostamisprotsessi vajadust saada teada Eestis elavate Euroopa kolmandate riikide kodanike arvamus, teiselt poolt aga vajadus tutvustada neile inimestele väärtuslikku kaasamiskogemust. Seejärel antakse selles publikatsioonis ülevaade nii lõimumisarutelude korraldamise meeto-

dist kui ka osalejate esitatud ettepanekutest Eesti ühiskonna lõimumise edendamise kohta. Samuti sisaldab aruanne Praxise ja IBSi analüütikute kommentaare ja ettepanekuid, mis lähtuvad lõimumisarutelude korraldamise kogemusest, kuue arutelupäeva ja neil osalenud lõimumispoliitika sihtrühmade võrdlusest.

Käesolev kokkuvõte on mõeldud peamiselt lähete kohaks arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ (esmajoones rakendus- kava) koostamise protsessis ning kasutamiseks nii rakendus- astutele kui ka kõigile teistele seotud osapooltele. Kuna lõimumisvaldkonna eesmärk on sidus Eesti ühiskond ja veel mittelõimunud elanike lõimumise toetamine ning lõimumine puudub mitut poliitikavaldkonda, on ettepanekud sihtitud eri valdkondade poliitikakujundajatele. Ent see aruanne on mõeldud ka Euroopa Liidu kolmandate riikide kodanikele ja määratlemata kodakondsusega inimestele ning aruteludel osalenutele, et täiendada lõimumisaruteludel saadud esmakokkupuuteid poliitikakujundamise protsessis osalemisega. Osalejate ettepanekud on süstematiseeritud ning neile on lisatud analüütikute ettepanekud, taustaselgitused ja kommentaarid. Lisaks antakse publikatsioonis edasi ühe kaasamise meetodi rakendamise kogemus, mis loodetavasti aitab edendada kaasamispraktikat ja innustab kaasama ka esmapilgul raskesti kättesaadavaid elanikerühmi.

EKRKd on sihtrühm, keda on erinevatel põhjustel üsna keeruline kaasata poliitika kujundamise protsessi. Integratsioonimootoringutes viidatakse, et Venemaa kodanikud ja määratle-

mata kodakondsusega inimesed hindavad oma sotsiaalset staatust Eesti ühiskonnas kõige madalamalt. Kodanikualgatust toetavate väärtuste ja käitumismustrite uuringu järgi on Vene kodanike hulgas kolm korda rohkem Eesti kodanikuühiskonna suhtes kriitilisi inimesi ja kodanikualgatuslikus tegevuses osalevate inimeste osakaal on nende seas kõige väiksem. Peale selle on määratlemata kodakondsusega inimeste hulgas kõige vähem neid, kelle arvates asjade käik riigis sõltub rahvast (sh temast endast), kelle arvates suudavad nad mõjutada ühiskonda ja kes peavad end poliitikas pädevaks. Projekti elluviijad loodavad, et nii ulatusliku esmakordse kaasamise tulemusena on suurenenud sihtrühma teadlikkus lõimumispoliitikast ning paranenud sihtrühma üldine suhtumine kaasamisse ja osalemisse poliitika kujundamisel.

Projekti toetas Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fond, Kultuuriministerium (KM) ning Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed (MISA). Suur tänu!

1. Kodanikepaneeli meetodist diskussiooniklubini

Esimeses peatükis antakse ülevaade kodanikepaneelist kui kaasamise meetodist ja kirjeldatakse, millisel kujul rakendasime seda Euroopa kolmandate riikide kodanike kaasamiseks lõimumisvaldkonna arengukava koostamise protsessi. Kodanikepaneeli kirjeldus ja selle rakendamise kogemus kõnealusel projektis on info, mida saavad oma töös tulevikus kasutada kaasamisega tegelevad organisatsioonid ja eksperdid, aga ka kaasamist ja osalemist uurivad ja analüüsivad teadlased ja üliõpilased.

Teise osa sellest peatükist moodustavad ettepanekud, mis koguti kodanikepaneeli meetodit rakendades. See teave on mõeldud eelkõige uue arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ koostajatele. Peale selle on see väärtuslik ka arengukava rakendusastutele, EKRKde kaasamise ja osalusega tegelevatele organisatsioonidele, programmide ja projektide juhtidele ning suure EKRKde osakaaluga kohalikele omavalitsustele.

1.1. Kodanikepaneel kui kaasamise meetod

Kodanike kaasamine on nüüdisaegse poliitikakujundamise protsessi lahutamatu osa. Oma kodanike arvamust küsivad nii kohalikud omavalitsused kui ka riigiasutused ja valitsus. Väikes-tes kogukondades, kus kaasatavate hulk on väike, tehakse seda lihtsamate koosolekute abiga. Suuremates kogukondades sobivad kaasamiseks näiteks küsitlused või üritustesarjad.¹

Siiski võib poliitika kujundamine jääda poolikuks, kui küsida vaid kodanike arvamust ja loetleda probleeme. Poliitika kujundamise protsessis tuleb leida ka lahendused, kuid sellesse etappi jäävad traditsioonilisi kaasamise meetodeid kasutades sageli kodanikud kaasamata. Nii juhtubki, et kodanikud tunnevad ennast petuna – nende arvamust küll küsiti, kuid probleemidele pakutud lahendused ei tundu olevat nende enda omad. Traditsiooniline kaasamise meetod, nagu koosolek või küsitlus, ei võimalda sageli minna lahendusteni, sest näiteks koosolek sobib pigem murede ja kaebuste ärakuulamiseks kui elujõuliste lahenduste väljatöötamiseks.

Seevastu kodanikepaneeli meetod võimaldab poliitikakujundajatel teha kaasamisprotsess läbi algusest lõpuni: alustada probleemide ja suhtumise väljaselgitamisest, koguda arvamusi ja suunduda seejärel lahenduste pakkumise juurde. Kõike seda tehakse teemasse puutuvate inimeste abil ja nendega koos. Kodanikepaneeli võib kokku kutsuda ükskõik millise väikese rühma, kogukonna või kogu riigi probleemi lahendamiseks. Seda kaasamise meetodit on kasutatud aegadel jooksul ja eri riikides erineval moel ja hulgal. Näiteks Suurbritannias on kodanikepaneel (ingl *citizen's panel*) omandanud kohaliku tasandi massinõustamise vormi, mille abil võidakse ühe omavalitsuse piires aastas kaasata 500–3000 inimest ja nendega nõu pidada. Teisalt piirub Suurbritannia näitel kodanike kaasamine enamasti küsitlustes osalemisega.

Käesolevas projektis rakendatud kodanikepaneeli mee-

tod on pigem lähedane Saksamaa nn planeerimisrakukesele (sks *die Planungszelle*) ja Ameerika Ühendriikide kodanikekohtutele (ingl *citizens' jury*).² Planeerimisrakukesi ja kodanikekohtuid võib pidada esimesteks maailmas rakendatud täisosalusmeetoditeks, mis arenesid paralleelselt ja üksteisest sõltumatult 1970. aastail. Nende kahe osalusvormi põhierinevus oli praktiline väljund: kui Saksamaal rakendasid meetodit kohalikud omavalitsused oma poliitiliste probleemide lahendamiseks, siis USAs olid nõupidamiste korraldajateks ja kaasamise elluvijateks tavaliselt kodanikuühiskonna organisatsioonid. Väga suuri erinevusi neil kahel meetodil siiski ei ole, sest mõlema puhul on põhikriteeriumiks esindusliku valimi loomine, kaalutletud otsustusprotsess ja arutelude korraldamine. Sõltuvalt nimetusest (kodanikepaneel, planeerimisrakuke, kodanikekohus) võib esineda mõningaid erinevusi meetodi sisus.

Et üksinus ja üldtuntud kodanikepaneeli korraldamise meetod puudub, siis tuleb sageli ette, et protsessi käigus tehakse hetkeoludest tingituna üldlevinud meetoditesse pisimuudatusi ning selle tulemusena võidakse omakorda kujundada järjekordne uus meetod. Enamasti on tegu uuendustega, mis võimaldavad kohandada kodanikepaneeli meetodi vastavaks asjaomase riigi või kogukonna olukorrale ja taustale. Ühe näite sellisest organisatsioonilise arengust võib tuua Taanist, kus kodanikekohtu ja planeerimisrakukese meetodile tuginedes on välja arendatud kodanikepaneelile sisult väga sarnane, kuid teise nimega kaasamise meetod: konsensuskonverents. Eestis on kasutatud nii terminit *kodanikepaneel* kui ka kodanike *foorum*, kuid viimase aasta ühiskondlike sündmuste tulemusel on vaieldamatult populaarseim osalusmeetodi nimetus *rahvakogu*.

Sõltumata kodanikepaneeli rakendamise tasandist – riiklik, linna, vallavalitsuse või kooli tasand – ja võimalikust erinevusest nimes saab nimetada selle meetodi üldisemad tunnused.

- * Kodanikepaneeli kaasatakse juhusliku valimi kaudu osalejad, kes esindavad kaasatava kogukonna läbilõiget. Valim ja osalejate arv sõltub siiski üsna palju paneeli temaatikast ja ulatusest, näiteks riiklikul või kohalikul tasandil on eri suurusega kaasatute hulgas, noortele või täiskasvanutele suunatud teemad.
- * Osalejate valik on kodanikepaneeli meetodi õnnestumise üks olulise maid osasid. Valik peaks olema esinduslik, sest eesmärk on uurida välja ühe rühma arvamus, hoiakud, vajadused ja ettepanekud. Üldkogumiks, kelle kohta seda teada tahetakse, võib olla kas ühe riigi kogu rahvastik, mõne piirkonna elanikud või mõne tunnuse alusel defineeritud kitsas huvirühm. Osalejate hulgas on soovitatav tagada demograafiliste tunnuste alusel sama jaotus kui üldkogumis, et paneeli tulemused saaks üle kanda kõigile selle rühma liikmetele. Need tunnused on sugu ja vanus, vajaduse korral ka haridus või rahvus (siinses projektis näiteks ka kodakondsus).
- * Kodanikepaneel loob osalejatele piisavalt vaba ja mugava õhkkonna teemade ja probleemide lahkamiseks ning lahenduste loomiseks.
- * Sageli eelneb paneelile küsitlusuuring kaasatava sihtrühma hulgas. Asjatundjad analüüsivad selle tulemusi ja valmistavad neist lähtuvalt ette paneeli aruteluteemad, fookuse, küsimused jms.
- * Paneel toob peale kodanike kokku ka fookuses oleva teema asjatundjad, kes annavad aruteludel ülevaate valdkonnast ja vastavad osalejate küsimustele.
- * Paneel kestab üldjuhul mitu päeva, mis võib omakorda jao- tuda pikemale ajavahemikule, näiteks toimuvad arutelud üle nädala või ühe kuu jooksul. Sageli on kodanikepaneel püsiv, muutudes näiteks kohaliku omavalituse juures alaliseks konsultatiivkoguks.

- * Paneeli korraldab neutraalne osapool, kes jälgib seejuures mitmesuguste eeltingimuste täitmist. Tuleb olla kindel, et paneel ja seal vastu võetud otsused oleksid legitiimsed, st kodanike silmis olulised, asjakohased ja tõsiseltvõetavad.

Kodanikepaneel lõpeb selle käiku kirjeldava kokkuvõtva aruande- ga ja üldjuhul ka poliitikasoovitustega, mis esitatakse kõnealus(t)e teema(de) eest vastutavale institutsioonile või ametkonnale.

Kodanikepaneeli kui kaasamise meetodi tugev külg on asjaolu, et see võimaldab rääkida kaasa kõigil huvirühmadel, kuid ühtlasi tegeleda keerukate või väga kitsalt piiritletud probleemidega. Lisaks motiveerib see kaasamisviis inimesi aktiivsemalt osa võt- ma poliitikakujundamise protsessist ja tekitab parema kuvandi valitsemissektorist. Kuigi arutelu pole alati avatud mitte kõigi- le inimestele, vaid võib teemast sõltuvalt olla mõeldud kindlale sihtrühmale (nt siinse projekti puhul ainult kolmandate riikide kodanikele, aga selleks võivad olla ka ühe piirkonna elanikud), korraldatakse paneeli käigus valminud uuringuaruande või soo- vituste esitlemiseks tihtipeale avalik üritus.

Kodanikepaneel on seega meetod, mille puhul on otseselt kaa- satud inimeste hulk piiratud, kuid mille tulemused avaldavad eeldatavasti mõju suurele hulgale inimestele. See on põhjus- tanud meetodi esinduslikkuse suhtes ka kriitikat, sest ollakse mures, et piiratud hulk valitud osalejaid ei ole proportsioonis pla- neeritud saavutatava mõjuga. See arvamus kostis ka 2013. aastal toimunud rahvakogu arutelupäeva kohta. Teiseks nõuab paneeli korraldamine suhteliselt palju aega ja muid ressursse, sealhulgas järjepidevat suhtlemist paneelis osalejatega. Nagu teiste kaa- samismeetodite puhul, võib siingi kujuneda põhiprobleemiks inimeste puudulik koostöö, samuti suhtlus paneeli korraldajate ja poliitikakujundajate vahel. Viimased võivad pidada kaasamist sõnades küll vajalikuks, kuid ei pruugi hiljem oma tegudes siiski paneeli käigus välja töötatud ettepanekuid arvestada.

1.2. Lõimumise diskussiooniklubide korraldus kodanikepaneeli meetodil

Lõimumisarutelude projekti elluviijad valisid just kodanikepa- neeli kui sobivaima meetodi kaasamiseks EKRKsid lõimumisvald- konna arengukava koostamise protsessi. Kaasamist paneeli abi- ga peeti parimaks põhjusel, et see meetod on välja töötatud informeeritud arvamus kujundamiseks selle kohta, kuidas otsu- setegijad võiksid asjaomase teemaga edasi minna ning käsitleda keerukamaid ja omavahel mõjusõltuvuses olevaid probleeme.

Võrreldes tavaliste ümarlauarutelude või rühmaintervjuu mee- todiga on kodanikepaneeli eeliseks osalejate mitmekesisus (sel- le eest hoolitseb sõltumatu korraldaja osalejaid värvates) ja tasa- kaalustatud arvamus, samuti osalejate eelnev põhjalik teavita- mine aruteluteemadest. Peale selle sobib paneelimeetod laiema avaliku arutelu algatamiseks.

¹ Eesti riik on töötanud näiteks välja elektroonilise nõupidamissüsteemi, mis asub aadressil www.osale.ee.

² Loe meetodist pikemalt: Balti Uuringute Instituut (2012). Noorte kodanike paneel: käsiraamat rakendajale.

Pidades silmas projekti ajaraami ja seda, et EK RKDel oli varasemast vähe osalemiskogemust, rakendasime meetodi paindlikumat varianti, mis sarnaneb kodanikekohtutega.³ Lõime kodanikepaneeli, mis koosnes kuuest rühmast: neljast venekeelsest ja kahest ingliskeelsest. Igaühte plaanisime osalema 25 inimest, kuid tegelik osalenute arv kõikus kohtumistel suurel määral, alates nii vähesest kui 9 osalejast ja lõpetades kõige edukamalt 38 osalejaga. Osavõtjate arv sõltus tugevalt arutelu toimumise ajast: reedeõhtustel aruteludel oli kõige vähem inimesi ja laupäeva päeval toimunud aruteludel kõige rohkem (nii Tallinnas kui ka Kohtla-Järvel). Kokku osales kodanikepaneelis 168 EK RKd. Nad võtsid osa aruteludest kohapeal, täitsid arutelule eelnenud küsimustiku või täiendasid sellele järgnenud ettepanekute aruannet.

Omaette küsimus oli kodanikepaneelile sobiva nimetuse leidmine. Lähtuti meetodi väärtusest tuua inimesed kokku ja luua neile hea arutelukeskkond, samuti tutvuti põhjalikult sihtrühma taustaga, kasutades varasemate uuringute teavet. Sõna *lõimumisarutelud* sobib kasutada eestikeelses meedias ja see on arusaadav valdkonnaga seotud ametnikele. Paraku ei ole seda võimalik otse tõlkida ei vene ega inglise keelde selliselt, et see kõnetaks EK RKsid ning nad ei pelgaks kohale tulla. Parimaks lahenduseks peeti arutelu nimetamist vene keeles diskussiooniklubiks ja see tõttu kasutatakse ka siinses aruandes seda nimetust lõimumisarutelu sünonüümuna. Vene keeles kõlab paneeli nimetus seega *дискуссионный клуб „Общее будущее“* ja inglise keeles *„Shared Future“ Open Forum*. Selline viide klubilisele tegevusele avardab loodud kaasamisvormi kasutamise võimalusi tulevikus, lubades kutsuda sama sihtrühma ja samad osalejad taas kokku.

EK RKde diskussiooniklubide kavandamise etapis võeti eesmärgiks järgida osalejate valikul sihtrühma esinduslikkuse põhimõtet, ent mitmesuguste kitsendavate asjaolude tõttu ei olnud osalejate värbamisel alati võimalik lähtuda soo, vanuse ja hariduse tunnusest. Eelkõige oli takistuseks asjakohaseid kontaktandmeid sisaldava andmebaasi puudumine, mistõttu sai sobivaks kolmandate osapoolte ulatusliku võrgustiku kasutamine. Võrgustikku kuulusid näiteks kohalikud omavalitsused, riigiasutuste piirkondlikud üksused, õppeasutused, ettevõtted, koolituste ja keeleõppe korraldajad, aga ka samale sihtrühmale viimastel aastatel projekte ellu viinud ühendused, valdkonna eksperdid ja muukeelseid elanikke kaasavad vabaühendused. Pealegi ilmnis juba värbamisprotsessi käigus, et Eestis elavaid EK RKsid on väga keeruline projekti värvata – aega nõudis see eelkõige sihtrühma passiivsuse tõttu ja kohati ka seepärast, et EK RKd olid kaasmisse meelestatud negatiivselt. Et saada pelglikest hoiakutest üle, rõhutasime värbamise käigus erinevate teemade käsitlemist ja ühiselt probleemidele lahenduste leidmist, mitte niivõrd lõimumispoliitikat. Vajaliku arvu inimeste leidmise nimel muutus lõpuks vajalikuks kaasata diskussiooniklubidesse kõik EK RKd, kes vähegi soovi avaldasid.

Projektis osalejatest olid 60% naised ja 40% mehed, kuid jaotus kodakondsuse järgi on selle sihtrühma puhul kõige tähtsam valimi tunnus (vt tabel 1). Lõimumisaruteludel osalejate jaotus kodakondsuse järgi oli üldkogumile kõige lähedasem Vene Föderatsiooni kodanike puhul. Nii-öelda üleesindatud olid muu kodakondsusega EK RKd ja USA kodanikud, alaesindatud aga määratlemata kodakondsusega inimesed.

Tabel 1. Lõimumisaruteludel osalenute jaotuse võrdlus üldkogumiga protsentides

Kodakondsus	Rahvastiku-registri andmed (01.01.2013)	Aruteludele eelnenud küsitluses osalenud (n = 140)	Aruteludel osalenud (n = 118)	Nii küsitluses kui ka aruteludel osalenud	Kogu projekt 2013. a esimesel poolaastal (n = 168)
Vene Föderatsioon	48,3	37	48	44	34
USA	0,2	8	7	6	10
Muu mitte-ELi kodakondsus	4,7	35	24	31	48
Määratlemata kodakondsus	46,8	20	21	19	18

³Vt ka: Unt, R., Uus, M., Ender, J. (2011). Kaasamine arengukava koostamisel. Vägivalla vähendamise arengukava 2011-2014 koostamise näitel. Juhtumiuuringu lõppraport. http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine_ja_kodanike%C3%BChiskond/Vaegivalla_arengukava_loppraport.pdf.

Tabel 2. 2013. aastal toimunud diskussiooniklubid ja aruteluteemade jagunemine

22.03 Narvas (venekeelne)	23.03 Kohtla- Järvel (venekeelne)	23.03 Tallinnas (venekeelne)	28.03 Tallinnas (venekeelne)	28.03 Tartus (ingliskeelne)	05.04 Tallinnas (ingliskeelne)
1. Tööhõiveküsimused					
2. Haridusküsimused					
3. Eesti keele õpe		4. Avalikud teenused ja olulise info kättesaadavus			
5. Ida-Virumaa piirkondlik eripära		6. Kogukond ja osalus otsustusprotsessides		7. Kultuuriliselt mitmekesine Eesti	

Mugandasime kodanikepaneeli meetodit lähtuvalt projekti eesmärgist ja andsime osalejatele otsustusõiguse valida välja teemad, mille üle arutleda. Et arutelude üks eesmärk oli anda teavet arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ koostajatele, lähtusime teemade esialgsel määramisel suuresti selles arengukavas sõnastatud probleemkohtadest. Oli aga ette selge, et kõiki neid teemasid ühepäevastel lõimumisaruteludel käsitleda ei jõua, seepärast valisime ekspertidena välja kaheksa probleemivaldkonda. Neist kaks – haridus ja tööturg – on lõimumisprotsessis suure kaaluga, mistõttu otsustasime käsitleda neid igal arutelul. Ülejäänud kuue teema seast said aruteludele registreerunud inimesed veebiküsimustiku vahendusel valida, millistele probleemidele lahenduse leidmisega nad soovivad vaeva näha. Tabelis 2 on ülevaade kõigist aruteluteemadest, mis selgusid kolmes voorus: esitatud on Tallinna vene- ja ingliskeelsete arutelude ning Ida-Virumaa venekeelsete arutelude eelistused. Arutelulauale jõudis kokku seitse teemat, välja jäi ainult teema „Noored Eesti ühiskonnas“. Igal arutelukohtumisel käsitleti nelja teemat.

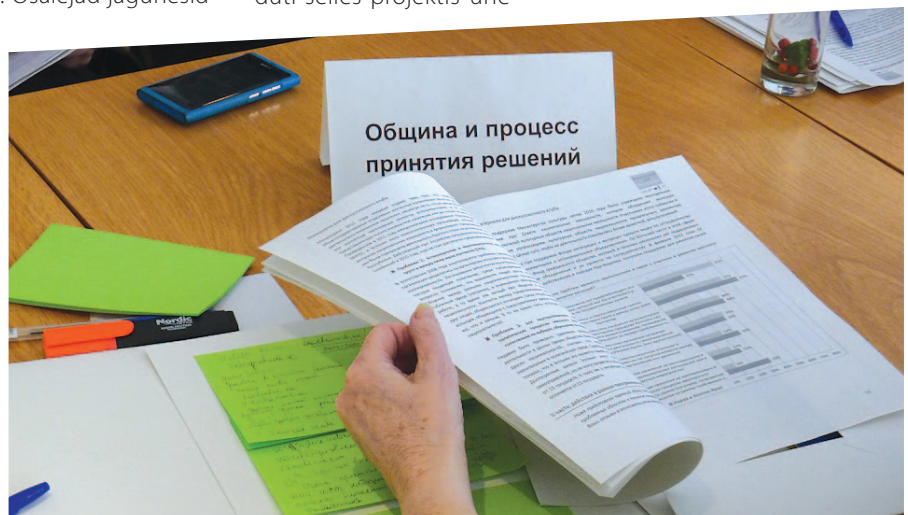
Igal kohtumisel korraldati kaks aruteluringi: esimesel päevapoolel vesteldi tööturu ja hariduse teemal, teisel päevapoolel aga ülejäänud kahel, enne välja valitud teemal. Osalejad jagunesid mõlemas ringis laudkondadesse kahe teema alusel omal vabal valikul.

Kodanikepaneeli eripäradeks on, et toimub informeeritud arutelu ja arutelul osalevad käsitletava teema asjatundjad. Erinevaid kaasamiseetodeid ja nende rakendamiskogemust Eestis võrreldes on ilmne, et mida informeeritum on arutelu, seda sisukamad ja edasiviivamad on selle tulemused. Diskussiooniklubide ettevalmistustöodes ja kohtumistel osales kokku viis lõimumisvaldkonna asjatundjat (igal arutelul kuni kolm). Nad võtsid osa algsest teemade ja probleemide sõnastamisest

ning andsid olulise panuse, et arutelu oleks informeeritud. See tähendab, et esiteks koostasid asjatundjad iga teema tausta avava infomaterjali (venekeelsetele rühmadele vene keeles ja ingliskeelsetele inglise keeles), mis saadeti eelregistreerunud osalejatele mõni päev enne arutelu toimumist. Infomaterjal andis ülevaate projekti eesmärkidest, neljast aruteluteemast, nende teemade puhul kriitilisemateks peetavatest probleemidest ja senistest tegevustest lõimumis-valdkonnas. Teiseks esinesid asjatundjad kohapeal sissejuhatava ettekandega. Selle järel ja laudkondade arutelu ajal oli osalejatel võimalus küsida ekspertidelt teemade kohta täpsustavaid küsimusi ning seda võimalust kasutati agaralt. Lisaks tegid asjatundjad arutelu kokkuvõtte ja kommentaarisid-selgitasid, kui mõni ettepanek puudutas juba olemasolevaid tegevusi ja programme – nii said osalejad lisateavet ja võimaluse täpsustada oma ettepanekuid.

Peale asjatundjate ja päevajuhi kaasamise projekti abilisi, kellel oli laudkonna arutelujuhi roll.

Kuigi kodanikepaneelid on tavaliselt paaripäevased üritused või lausa püsivad teatud aja tagant kokku kutsutavad rahvakogud, piirduki selles projektis ühe-

mis saadeti osalejatele täiendavaks kommenteerimiseks. Viimase kaasamisringi eesmärk oli anda osalejatele võimalus kontrollida üle ja kinnitada, kas kõik aruteludel kõlunud ettepanekud on kirja pandud ning kas midagi on vaja veel täpsustada.

Kõnealusel projektis pöörati väga suurt tähelepanu kommunikatsioonile, et ühelt poolt teavitada lõimumisaruteludest avalikkust ja sihtrühma, aga teiselt poolt ka selleks, et hoida sidet aruteludel osalejatega. Diskussiooniklubide järel on loodud nii vene- kui ka

inglisekeelne Facebooki grupp, kuhu osalejad ja projektmeeskonna liikmed postitavad huvitavaid viiteid ja uudiseid, mis haakuvad klubides arutatud teemadega.

Et kodanikepaneeli arutelu peegeldaks tõesti kodanike arvamust, on kombeks kaasata sellesse neutraalne vaatleja – kodanike raportöör –, kes annab arutelu korraldamisele hinnangu. Tal on arutelude eesmärgi saavutamises tähtis roll, seepärast ei saa ta olla osalevate kodanike esindaja ega ka korraldusmeeskonna liige. Tema ülesanneteks on jälgida kõrvalseisjana kogu üritust (ettevalmistust, logistikat ja tehnilist korraldust), seda, kas osalejad on ürituse päevakavast hästi teavitatud, ning ootusi osalejatele. Samuti hindab ta arutelu sissejuhatusena esitatud teavet, st nii osalejatele ette saadetud infomaterjale kui ka asjatundja ettekannet kohapeal (kas oli piisav ja arusaadav, kas soodustas arutelu teket) ning arutelu avatust, sõltumatust ja üldist õhkkonda.

Igale kodanike raportöörile anti ette teemapunktid ja vaatlusküsimused, mille kohta tegi ta kogu projekti vältel märkmeid. Arutelupäeva lõpus tegi raportöör viieminutilise ettekande, andes oma vaatlustulemused edasi ülalpool loetletud teemade kaupa. Samade teemade alusel koostasid kõik raportöörid pärast arutelu kuni kahe lehekülje pikkuse aruande.

kordsete kohtumistega. Diskussiooniklubid otsustati korraldada 4,5-tunniste üritustena, millest kaks toimusid laupäeval, ülejäänud neljapäeval või reedel. Seejuures arvestati poole-tunnise kogunemisajaga, mil osalejatel oli veel võimalus tutvuda infomaterjalidega, kohanemisprogrammi ja uusimmigrantide nõustamisteenust tutvustava voldikuga ning PPA kodakondsus- ja migratsioonibüroost saadud infomaterjalidega Eesti kodakondsuse saamise kohta.

Üritus algas päevajuhi sissejuhatusel, seejärel kuulati kahes ühtemoodi üles ehitatud ploki kõigepealt asjatundja ettekannet teemade sissejuhatusel (ülevaade probleemidest, senistest tegevustest). Järgnesid 45–60 minutit kestnud arutelud laudkondades. Lõpuks kanti 15–30 minuti vältel laudkondade arutelutulemused ette ja arutati neid ühiselt. Laudkonnad panid oma ettepanekud ja kommentaarid kirja suurtele paberilehtedele. Mõlema arutelu-ploki järel käisid kõik osalejad ruumis ringi ning märkisid värvilise kleepsuga ära ettepaneku, mida nad pidasid kõige olulisemaks ja kõige suuremat tähelepanu vajavaks. Kahe aruteluploki vahel tehti 30–45minutiline paus, et kinnitada keha, omavahel tutvuda ja esitada asjatundjatele täpsustavaid küsimusi.

Iga diskussiooniklubi ettepanekud koondati eraldi aruandeks,

Diskussiooniklubis toimunud kodanike raportööride ja arutelujuhtide sõnadega

23.03.2013, Kohtla-Järve (venekeelne arutelu), raportöör: Tuleb märkida, et ekspertide ettevalmistav töö aruteludeks oli hästi tehtud, täpsemalt eelneva osalejate veebiküsitluse tulemustel põhinev ettekanne, teemade kaupa esile tõstetud peamised probleemid. Peale selle jagati osalejatele taustmaterjalid, mida sai kasutada kohapeal, aga veel parem,

ka koju kaasa võtta põhjalikumaks süvenemiseks ja teistega jagamiseks. /.../ Eriiselt väärib märkimist võimalus hinnata teiste laudkondade aruteludest sündinud ettepanekuid värviliste ümmarguste kleepsudega. Selline vahetu tagasiside oli väga oluline kõigile neile, kelle ettepanekud teistelt osalistelt kõige rohkem häält said.

23.03.2013, Tallinn (venekeelne arutelu), raportöör: Aruteludel loodi atmosfäär, mis lubas osalejatel avatult ja turvaliselt avaldada enda arvamusi ja seisukohti. Üllatas see, et peaaegu kõik eelregistreerunud tulid kohale (38) ja koguni pooled olid mehed!

23.03.2013, Tallinn (venekeelne arutelu), arutelujuhid:

* Mul on erinevate ürituste ja arutelude juhtimise kogemus ja ma võin kihla vedada, et diskussiooniklubi oli üks raskemaid. Miks? Seepärast, et osalejad olid väga erinevad, näiteks minu laua taha sattusid investeringute valdkonnas tegutsev suur-ärimees ja poeketi saaliteenindaja. Hämmastav on see, et neil oli ühiseid muresid ja inimesed, kes muidu poleks kunagi kokku saanudki, said oma mõtteid välja ütelda ning üksteist täiendada. Samas peab tunnistama, et osalejate teadmised valdkondadest, mille üle arutelu käis, jätsid kohati soovida – ei teata fakte ja seda, mida seni on tegelikult tehtud. Eks sellised üritused jäävadki muu hulgas ka auru väljalaskmise kohaks. Lootkem ikka, et need asjalikud välja käidud mõtted jõuavad otsustajateni!

* Huvitav oli näiteks see, et minu laudkonnast tuli kaks otseselt vastandlikku ettepanekut: teha (eesti keele) kursused tasuliseks ja, vastupidi, maksta inimestele kursustel käimise eest. /.../ Meeldis kodanike raportööri olemasolu idee. Raportööri oli eelnevalt juhendatud ja pealekauba oli sel üritusel tegemist psühholoogiga. Ta jälgis, et kõik oleks aus ja õiglane: et kõigil oleks võimalus kaasa rääkida, et keegi ei mõjutaks inimesi mingis konkreetses suunas mõtlema. /.../ Teemad, mille üle me arutlesime, huvitasid inimesi niivõrd palju, et mõned jäid rääkima sellest ka pärast seda, kui kõik minema läksid, ning näiteks meie laua osalejad leidsid teineteist Facebookis ja jätkavad arutelu seal. Tore, eriti kui sellest midagi edasi saab!

* Muidugi, nagu igal pool vist, segasid n-ö vanad probleemid vahel kaine peaga mõtlemist ja arutlemist, aga mitte niipalju, nagu võiks karta.

28.03.2013 Tartu (inglisekeelne arutelu), raportöör: Kuna arutelu aluseks olid teemad ja probleemid, mis selgusid osalejate eeluuringu tulemustest, siis nende juures osalejad võisid tunda enda otsest seotust taustmaterjaliga. Arutelu toimus väga avatud, positiivses ja sundimatus atmosfääris, osalejad said

valida oma teemad, mis nad eelistasid arutada.

28.03.2013 Tallinn (venekeelne arutelu), raportöör: Tuleb kiita arutelujuhi oskuslikku esinemist, kes illustreeris infomaterjali näidetega elust ning andis ka osalejatele võimaluse oma näiteid tuua. See lihtsustas infost arusaamist, tõi esitletud info igapäevaelu tasandile ning aitas luua atmosfääri, kus igapäevase kommentaar on teretulnud. /.../ Tunnistati iga osaleja individuaalset panust, jagades tänukirju – see on minu meelest ka üks oluline programmi element, kuna annab igale osalejale võimaluse tunda oma väärikust ja tähtsust.

05.04.2013 Tallinn (inglisekeelne arutelu), raportöör: Hästi korraldatud ja läbiviidud arutelu, kus u 20 inglise keelt kõnelevat kolmandate riikide kodanikke said hea võimaluse avaldada oma ideid, kuidas arendada lõimumisprotsessi Eestis.

05.04.2013 Tallinn (inglisekeelne arutelu), arutelujuhid:

* Lõimumisarutelul sai minu juhtida laud nii-öelda vanadest sisserännanustest ehk juhuslikult olid kõik laua taha istuma sattunud isikud elanud Eestis vähemalt seitse aastat. /.../ Ettevõtmine tuletas mulle veel kord meelde, kui palju erineva profiili ja vajadustega sisserännanuid meil on, keda tuleb uue lõimumiskava koostamisel arvestada. /.../ [Sain jaole oma] väärale uskumusele, et konkreetne sihtrühm peaks siinse eluga juba kohanenud ehk põhimõtteliselt lõimunud olema.

* Diskussiooniklubi jättis sügava tunde, et on veel väga palju vaja ära teha. Enamusele osalejatele ei ole see nende esimene aasta Eestis elada, nii et inimesed teadsid täpselt teemasid ja probleeme, mida tuleb lahendada, ning ideid ettepanekuteks.

* Mulle tundub, et kõige paremini kirjeldaksid lõimumisarutelu sõnad „konstruktiivne“ ja „fokuseeritud“. Enamik osalejaid olid väga aktiivsed ja mis oli minu jaoks selle ürituse juures kõige üllatavam – tundus, et kõik klappisid üksteisega kohe vaatamata erinevale taustale ja päritoluriikidele. Tänu heale klapile toimus väga hea, eesmärgile suunatud, energiline arutelu, mis näitas, et kust iganes inimesed ka ei tuleks – olgu see USA, Iisrael, Niigeeria, Columbia või Kõrgõzstan –, nende probleemid Eestis on sisuliselt samad.

2. Lõimumisaruteludel osalenute ettepanekud teemade kaupa

Teine peatükk on selle aruande kõige tähtsam osa. Siin antakse edasi diskussiooniklubides osalenud Euroopa kolmandate riikide kodanike Eestis elamise kogemus ja nende ettepanekud peamiste probleemide lahendamiseks, peamiselt lõimumise valdkondliku arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ kaudu.

Iga aruteluteema kohta on eraldi alapeatükk, et lugejal oleks võimalik soovi korral leida just teda kõige enam huvitav valdkond. Kuna teemad on omavahel seotud, jõuti ka näiteks tööturu või haridusega seotud arutelu käigus sallivuse või eesti keele õppe probleemideni. Samuti osutab näiteks Eesti Töötukassa avalikku

teenust, kuid aruteludel käsitleti neid teenuseid koos tööturuküsimustega. Seega tasub tähele panna, et alljärgnevas teemaülevaldades oleme paigutanud ettepanekud kõige sobivama teema alla. Näiteks Tartu ingliskeelse diskussiooniklubi haridusteema ettepanekud asuvad tööturuplokis, mis puudutavad välisüliõpilaste piiratud võimalusi osaleda Eesti tööturul. Nii tööturu kui ka hariduse (kui tööturuteema) aruteludel eesti keele õppe kohta sõnastatud probleemid ja lahendused oleme esitanud eesti keele õppe teema juures, kuigi algul käsitles seda teemat ainult kaks Ida-Virumaa venekeelset arutelurühma kõigest kuuest. Tarviduse korral on märgitud seos teiste aruteluteemadega.

Igas alljärgnevas alapeatükis on esitatud analüütikute koostatud ülevaade sellest, kuidas hargnesid kohapealsest arutlust välja probleemid, millele pakuti lahendusi. Seejärel on analüütikud võrrelnud eri rühmi, kommenteerinud osalejate ettepanekuid ja nimetanud asjaomase teema puhul olulisemad ettepanekud lõimumise poliitikavaldkonna edendamise kohta. Lõpuks on esitatud diskussiooniklubides osalenud EKRKde ettepanekud. Siinse projekti EKRKde lõimumisarutelud kinnitasid varasemate sarnaste arutelude kogemust, et inimestel on kergem rääkida neist probleemidest, millega nad Eestis elades kokku puutuvad. Samuti on mõnevõrra lihtsam öelda, keda need probleemid puudutavad ehk kes peaksid kuuluma sihtrühma. Keerulisem on aga mõelda edasi selle üle, milliseid tegevusi ja programme on vaja nende probleemide lahendamiseks ning milliste institutsioonide (või ka inimeste endi) vastutusse peaks kuuluma nende tegevuste elluviimine. Lahenduste leidmine ja ettepanekuteni jõudmine kujunes lihtsamaks tänu sellele, et kogu kodanikepaneel oli üles ehitatud just ettepanekute sõnastamisele. Kui osalejad jäid rääkima oma muredest ja negatiivsetest kogemustest või kiitsid mõnda avastatud keeleõppeportaali või projektikonkurssi, siis suunas laudkonna arutelujuht nad sõnastama ja kirja panema ka sellekohaseid ettepanekuid.

Kui loete EKRKde ettepanekuid ülevaatlikes tabelites lisades 1–6, palume meeles pidada järgmist.

- * Ühtegi ettepanekut ei ole välja jäetud. Osa eri aruteludest pärit sarnaseid ettepanekuid on koondatud üheks.
- * Ettepanekud on esitatud probleemide kaupa, alustades iga probleemi puhul kõige suurema toetuse saanud ettepanekutest.
- * Iga ettepaneku juures on läbivalt viidatud selle allikale: Tallinna või Ida-Virumaa vene suhtluskeele arutelu (tähistatud vastavalt vene *TLN* ja vene *IDA*) või Tallinna ja Tartu inglise suhtluskeele arutelu (*inglise*). Et iga teema puhul olid Tallinna ja Ida-Virumaa vene- ja ingliskeelsetele rühmadele tähtsad erinevad nüansid, võimaldab selline eristamine vaadata ettepanekuid lõimumisvaldkonna strateegia rakenduskava koostamise tarvis nendest kolmest sihtrühmast lähtuvalt.
- * Iga ettepaneku juures on näidatud, kelle eluolu see puudutab (kasusaajad) ja kes peaksid selle ellu rakendama. Aruteludel jäi vähem aega vastutajate määramiseks. Ühelt poolt ei olnud osalejatel päris selge, millises haldusalas milliste teemadega tegeletakse ning millised on Riigikogu, valitsuse, ministeriumide ja ametite tegutsemispiirid, teiselt poolt ei olnud aruteludel piisavalt aega osalejaid selles vallas harida. Seetõttu on iga tabeli veerud „Kellele? Ja kes?” suures osas toimetanud Praxise ja IBSi asjatundjad, arvestades ühtlasi arengukava „Lõimuv Eesti 2020” esialgselt kavandatud sihtrühmi, meetmeid ja rakendusasutusi.
- * Et arutelud keskendusid EKRKde Eestis elamise kogemusele ja tegelikele vajadustele, ei puuduta ettepanekud ainult lõimumisvaldkonda. Ühiskonna lõimitus ja sidusus on horisontaalne, st läbib osaliselt kõiki poliitikavaldkondi, seepärast on analüütikud lisanud ettepaneku (te plokki) juurde läbivalt viiteid selle kohta, millist poliitikavaldkonda ettepanek (ud) puudutab (puudutavad).

2.1. Töehõive parendamise ettepanekud

Need ettepanekud puudutavad lõimumisvaldkonna arengukavas „Lõimuv Eesti 2020“ planeeritavaid meetmeid, mis toetavad ennekõike uussisserännanute ja mittelõimunud püsielanike lõimumisprotsessi.

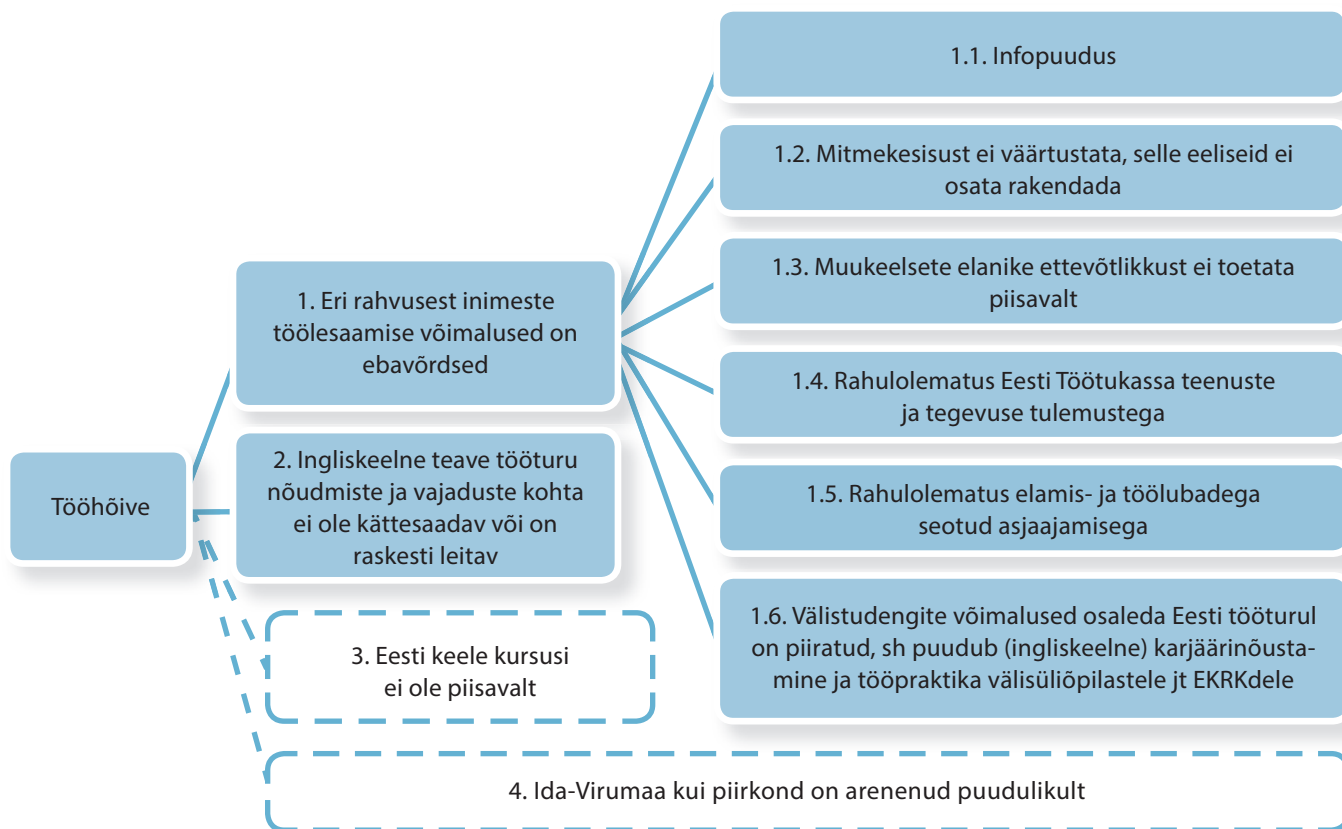
Töehõivega seotud probleeme, vajadusi ja lahendusi käsitleti kõigis kuues diskussiooniklubis: neljas venekeelses ja kahes ingliskeelses rühmas. Aruteludel küsisime tagasisidet töehõivega seotud seniste tegevuste kohta ning loetlesime põgusalt eelkõige viimaste aastate programme, tegevusi ja muudatusi. Osalejate kogemustest rääkides ja kerkinud probleemidele lahendusettepanekute koostamise käigus teema hargnes ning lõpuks saime esitatud ideed rühmitada järgmisteks probleemideks (vt joonis 1).

Töehõiveteemadest moodustas ühe olulise ploki eesti keele kursuste vähesuse probleem. Siinse aruande selguse mõttes ja selleks, et vaadelda kõigist aruteludest eesti keele õppe kohta tulnud ettepanekuid koos, on see probleemikäsitus ja ettepanekud paigutatud alapeatükki „Haridusega seotud valdkondade parendamise ettepanekud“. Joonisel 1 on ära tähistatud ka

see, et Ida-Virumaa piirkondliku eripära teema all on üks keskne märksõna tööpuudus kui piirkonna arengupidur. Seda probleematikat käsitlevad ettepanekud on esitatud alapeatükis „Ida-Virumaa piirkondliku eripära arvestamise ja piirkonna arendamise ettepanekud“, kuid tasub märkida, et tööturu ja hõive valdkonnas on Ida-Virumaa elanikud, ettevõtted, asutused ja vabaühendused kindlasti üks peamisi sihtrühmi.

Arutelude käigus vahetati kogemusi seniste tegevuste ja programmidega ning pakuti selle valdkonna probleemidele lahendusi. Nii vene- kui ka ingliskeelsete rühmade hinnangul on Eestis põhimureks eri rahvusest inimeste ebavõrdsed töölesaamise võimalused. Peale selle arutleti taustast sõltumata eesti keele kursuste kvaliteedi ja kättesaadavuse üle. EKRRKde töehõive küsimused on tihedalt seotud avalike teenuste arendamise vajadusega ning infopuudusega õigusaktidest tulenevate nõuete kohta.

Kõik tööturuteema kohta tehtud ettepanekud on esitatud lisan 1 probleemide järgi, alustades iga probleemi puhul kõige suuremat toetust saanud ettepanekuga ning eristades allikana vene- ja ingliskeelsete rühmade mõtteid.

Joonis 1. Töehõiveküsimuste arutelu käigus selgunud probleemid

Tööhõive vallas väärivad esiletõstmist järgmised kõige suuremat toetust saanud lõimumisvaldkonna ettepanekud.

1 Lihtsustada elamis-, töö- ja õppimisloa saamise ja pikendamise protsessi.

Põhiosa ingliskeelsetest arutelurühmadest saadud tagasisidest tööturuküsimuste kohta puudutas lubasid ja sellega kaasnevat asjaajamist. Sisserännanud tunnetavad igal sammul pigem seda, et nad on riigile koormaks ja ebavajalikud, mitte oodatud Eesti ühiskonda rikastama.

Elamis-, töö- ja õppimisloade taotlemist ja pikendamist reguleerib välismaalaste seadus, mille muutmise eelnõu oli selle aruande koostamise ajal Riigikogus menetlemisel. Planeeritakse mitut väga oodatud muudatust, millele pöörasid ka diskussiooniklubides osalenud EK RKd tähelepanu ja mille nad käisid ettepanekutena välja. Nende hulgas on näiteks elamis- ja tööloa ühendamine, Eestis kõrghariduse saanud sisserännanutele tööloa andmine lihtsustatud korras ning õppimiseks antava elamisloa kehtivuse pikendamine kuue kuu võrra peale õpingute lõppemist Eestis.

Diskussiooniklubi aruteludest kerkis aga probleemina esile esmajoones uussisserännanutele ja siin elavatele välismaalastele osutatava teenuse kvaliteet: põhiküsimus on selles, kuidas seadusega loodavat paindlikkust ellu viia ja kas see ka tegelikult uussisserännanuteni jõuab. Seega on selle ettepaneku sisu arendada teenuse kvaliteeti, st selle kättesaadavust, ametnike ettevalmistatust erinevate kaasuste lahendamiseks ja ametnike keeleoskuse parandamist, samuti sisserännanute ja EK RKdega tõhusama suhtlemise arendamist (näiteks esimesel kohtumisel tervitus- ja infovaldiku jagamist, eelteavituste või infokirja süsteemi juurutamist) jms.

2 Muuta Eesti Töötukassa tegevus töötutele täiendusõppe, ettevõtluskoolituste, eesti keele kursuste pak-

kumisel ja töökohtade leidmisel tõhusamaks.

Ka selle ettepaneku sisuks on vajadus arendada töötukassa teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti, pidades silmas just EK RKsid, nende eripära ja vähest eesti keele oskust ning infobarjääre. Ettepanek tuli venekeelsete rühmade aruteludest ja eriti paistis silma rahulolematust Ida-Virumaa töötukassa osakonnaga. Seega viitab ettepanek ühtlasi vajadusele kontrollida paremini ameti osakondade tegevust ja tulemuslikkust ning tarviduse korral töötada välja piirkondlikele vajadustele vastavad teenused, et saavutada kohapeal – **esmajoones Ida-Virumaal** – tunduvalt kiirem ja püsivam töötuse vähenemine.

Diskussiooniklubides kogunes tööturuvaldkonna aruteludelt ka hulk teiste teemadega seotud arvamused, kommentaare ja ettepanekuid, mida on poliitikakujundajatel taustinfona hea teada, kuid lähiaastatel väga keeruline rakendada. Näiteks seoses keelepoliitikaga tuli Tallinna venekeelsest rühmast ettepanek **Keeleinspeksiooni töö kohta: muuta inspeksiooni rolli ja tegevust, liikudes karistuspoliitikast hariduspoliitikasse**. Keeleinspeksioonil soovitati mitte näha probleemi tasemesiltides, vaid keeleoskuses, ja aidata oma tegevusega kaasa selle parandamisele. Arenenud majanduse tingimustes puudub vajadus jagada inimesi kategooriatesse – tarvis on töötada ja selleks tuleb osata keelt, sellest saavad inimesed aru. Ingliskeelsetest rühmades rõhutati aga, et Eestisse saabunud tippspetsialistidele ja rahvusvaheliste ettevõtete töötajatele on eesti keele õppimine pigem valik kui kohustus. Need rühmad tegid ettepaneku **pehmenada keelepoliitikat**: kaotada nõue omandada pikaajalise elamisloa taotlemiseks B1-kategooria, sest elamiseks piisab ka A2-taseme keeleoskusest (juhul, kui töökoht ei eelda eesti keele oskust). Küll aga on ingliskeelsete rühmade EK RKde hinnangul B1-tase põhjendatud Eesti kodakondsuse taotlemiseks.

Ida-Virumaa arutelurühm oli oma ettepanekutes riigile kõige tõenäoliselt nõudlikum. Näiteks peeti vajalikuks vähendada ebavõrdsust töøjoturul ning seada eelkõige üle 50aastaste elanike hõive suurendamiseks riigiametites ja kohalikes omavalitustes (peamiselt Tallinnas ja Ida-Virumaal) sisse **minimaalne mitte-eestlastest töötajate kvoot**.

Sellesse peaksid kuuluma ka need, kes ei ole Eesti kodanikud ja võiksid töötada avalikus sektoris töölepingu alusel.

Tööhõiveprobleemidele lahendusi otsides peeti oluliseks rakendada ka venekeelsete elanike (sh EK RKde) ühiskonnaelus osalemise aktiivsuse soodustamise meetmeid. Sealhulgas tuli nii vene- kui ka ingliskeelselt rühmalt ettepanek luua **topeltkodakondsuse** saamise võimalus.

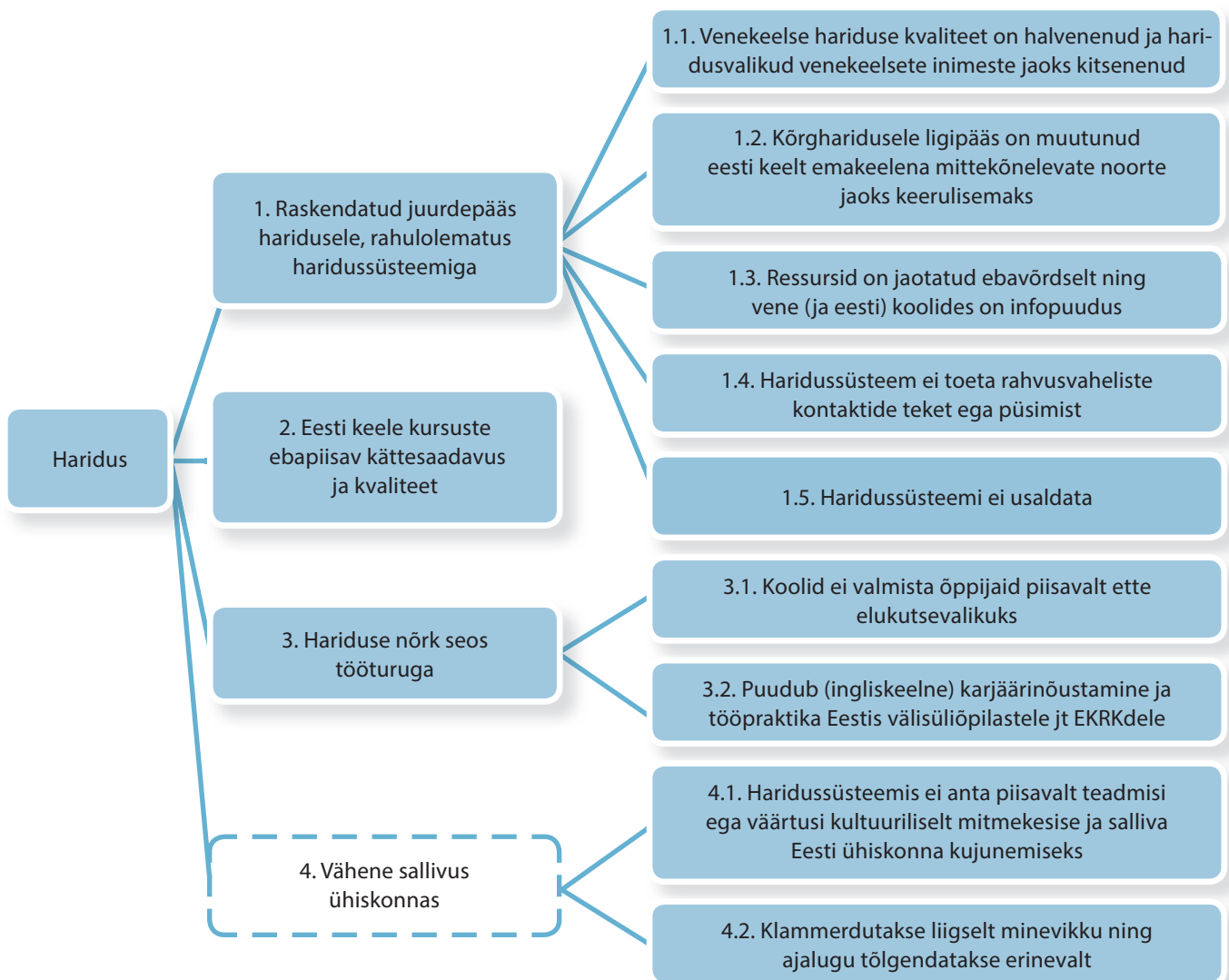
2.2. Haridusega seotud valdkondade parendamise ettepanekud

Need ettepanekud puudutavad kõiki arengukavas „Lõimuv Eesti 2020“ planeeritavaid, st nii kogu ühiskonnale kui ka ainult mitte-lõimunud inimestele mõeldud meetmeid.

Haridusvaldkonnaga seotud teemasid arutati kõigis kuues diskussiooniklubis. Arutelude ja ettepanekute koostamise käigus teema hargnes ja osalejate pakutud ettepanekud võib rühmitada järgmisteks peamisteks probleemideks (vt joonis 2).

Haridusega seotud teemade aruteludel jõuti ka tööturu ja sal-

livuse probleemideni, mis on selles aruandes esitatud teiste teemapeatükkide all. Palju probleemipüstitusi ja lahendusi on oma olemuselt horisontaalsed, st läbivad mitut valdkonda, näiteks ilmnes haridusarutelust, et välisüliõpilastele on piiratud võimalused osaleda Eesti tööturul (vt tööhõive alapeatükk, joonis 1, probleem 1.6). Samuti toodi esile ühiskonna vähene sallivus endast erinevate rahvusrühmade vastu, sh ebapiisavad kontaktid ja vähene mõlemasuunaline lõimumine – sellele on keskendunud aruande kultuuriliselt mitmekesise Eesti alapeatükis (vt joonis 7).

Joonis 2. Haridusküsimuste arutelu käigus selgunud probleemid

Nii Tallinna kui ka Ida-Virumaa **vene rühmade** aruteludest ilmnesid ühise suurima murena eesti keele õppe kvaliteet ja toimetulek eestikeelsele gümnaasiumiõppele üleminekuga. Probleemi aluseks olevate põhjustena nähti nii personalipuudust (näiteks pidasid osalejad vajalikuks õpetada välja neutraalselt meelestatud töötajaid) kui ka õppemetoodika halba kvaliteeti (lähtumist vana-dest tavadest ja stampidest). Keeleõppe ja eesti keele õpetamise teema on olnud ka enamiku varasemate lõimumistegevuste ja -kavade keskes, kuid sellest hoolimata näevad asjaosalised selles vallas endiselt selgeid arenguvõimalusi.

Siinses hariduse alapeatükis on esitatud haridusasutuste roll probleemide lahendamisel ja eelkõige haridusvaldkonna asutustele sihitud ettepanekuid. Lisasse 2 on siiski paigutatud ka tööturuarutelude käigus esitatud ettepanekud eesti keele õppe olukorra parandamise kohta, sest keelekursuste kvaliteedi ja kättesaadavuse ning keeletasemete küsimused on Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) haldusalas. Veel on sinna koondatud need sallivusarutelude ettepanekud, mis on otseselt seotud haridusega (nt soov, et ajalugu õpetataks ja tõlgendataks senisest neutraalsemalt).

Aruteludel pakkusid osalejad haridusega seotud probleemidele hulga lahendusi. Kõik ettepanekud on esitatud lisa 2 probleemide järgi, alustades iga probleemi all kõige enam toetust saanud ettepanekuga ning eristades allikana vene- ja ingliskeelsete rühmade ettepanekuid.

Hariduse vallas väärivad esiletõstmist järgmised kõige suuremat toetust saanud lõimumisvaldkonna ettepanekud.

- 1 **Jätkata eesti keele õppe ja gümnaasiumide reformi tulemuste parendamist** seniste metoodikate täiendamise ja tõhusama õpetajakoolituse ning õppematerjalide arendamise ja nende suurema pakkumise teel.
- 2 **Soodustada ja võimestada elanike (eriti noorte) hulgas teadmiste ja väärtuste omandamist kultuuriliselt mitmekesise ja salliva Eesti ühiskonna kujunemiseks.** Selleks võib olla nii asjaomaste teadmiste aktiivsem pakkumine koolis, kuid ka rohkemate eesti-vene-inglise ühisürituste korraldamine, kus nii noored kui ka täiskasvanud saaksid üksteisega vahetult suhelda.
- 3 **Luua uussisserännanute jaoks paremad karjääriõustamisteenused, sh edendada koostööd ülikoolide ja ettevõtete vahel ning tõhustada uussisserännanutele pakutavaid tugiteenuseid.**

Haridusteemade puhul esines üsna märgatav erinevus vene- ja ingliskeelsete rühmade vahel.

Kõigi venekeelsete rühmade teine peamine ühine probleem oli tõdemus, et haridust võiks olla võimalik kvaliteetselt saada nii eesti kui ka vene keeles. Osalejate kommentaaridest nähtus nende üsna selge kogemine ja kartus, et kui koolis pannakse põhiorhk eesti keelele, võib ainete süvitsi tundmine jääda selle tõttu nõrgemaks. Need asjaolud viitavad küllalt kindlale arusaamale, et aruteludel osalejad tajuvad kooliõppe osalisele eesti keelele üleminekut jätkuvalt venekeelse hariduse kvaliteedi halvenemise ja haridusvalikute kitsenemise võtmes (eelkõige vene rahvusest elanike jaoks). Siiski ei teinud osalejad mitte niivõrd ettepanekut üleminekust loobuda, vaid parendada õpetajakoolituse ja õppemeetodite olukorda.

Haridusvaldkonna aruteludel nimetatud probleemide lahendamises ja ettepanekute rakendamises nähti kõige suuremat rolli HTMil, seejärel kohalikel omavalitsustel, kuid ka inimestel ja peredel endil ning vabaühendustel.

Tallinna venekeelsetes rühmades tuli ühe huvitava tähelepanekuna esile märkimisväärselt palju probleeme ja ettepanekuid seoses just eesti ja vene noorte omavahelise suhtluse parendamisega – teistes rühmades ei peetud seda vajalikuks nii tugevalt rõhutada. Samuti tehti Tallinna rühmades tunduvalt rohkem ettepanekuid edendada noorte vahel kontakte, näiteks luua ühisid lastesõimi ja -aedu ning koolides segaklasse.

Ingliskeelsetes rühmades oli haridusega seoses üks keskne probleem sallivus ja kultuuriline mitmekesisus – osalejate hinnangul on vaja keskenduda haridussüsteemis rohkem just nende aspektide õppele. Kuigi seda teemat puudutati ka Tallinna venekeelsel arutelul (rõhuga inimõigustel), toonitati sallivust esmajoones ingliskeelsetes rühmades. Sallivuse ja kultuurilise mitmekesisuse edendamine on olnud aastaid üks lõimumistegevuste prioriteete ning seda on uuritud nii integratsioonimonitooringute, Eesti inimarengu aruannete kui ka muude uuringute abiga.

Sellest hoolimata nägid osalejad selles valdkonnas puudujääke ja arenguvõimalusi. Ehkki sallivuse, mõlemasuunalise lõimumise ja kontaktide puudumise teema kerkis aruteludel üles laiemalt esmajoones ühiskonna kui terviku puhul, on nende lahendamise üks lähtekoht kindlasti haridussüsteem.

Teine peamine arutelupunkt oli ingliskeelsetes rühmades (vähem venekeelsetes) välistudengite õppimine Eesti kõrgkoolides. Nii Tallinna kui ka Tartu ingliskeelsetes rühmades nimetati ühe põhiprobleemina elamisloa lõppemist samal ajal õppe lõpetamise või lõppemisega, mida nähti suure takistusena näiteks nii töö otsimisel kui ka leidmisel Eestis. Siinkohal tuleb nentida, et probleemi on hakatud lahendama välismaalaste seaduse muutmise teel. Juba 1. septembril 2013 jõustusid järgmised muudatused: õppimiseks antud tähtajalise elamisloa pikenda-

misel viimaseks õppeaastaks võib seda teha kuni kuueks kuuks pärast õpingute lõpetamist (§ 170 lg 3), õppimiseks antud elamisloaga välismaalane võib Eestis töötada eraldi tööloata tingimuseel, et töötamine ei takista tal õppida (§ 175).

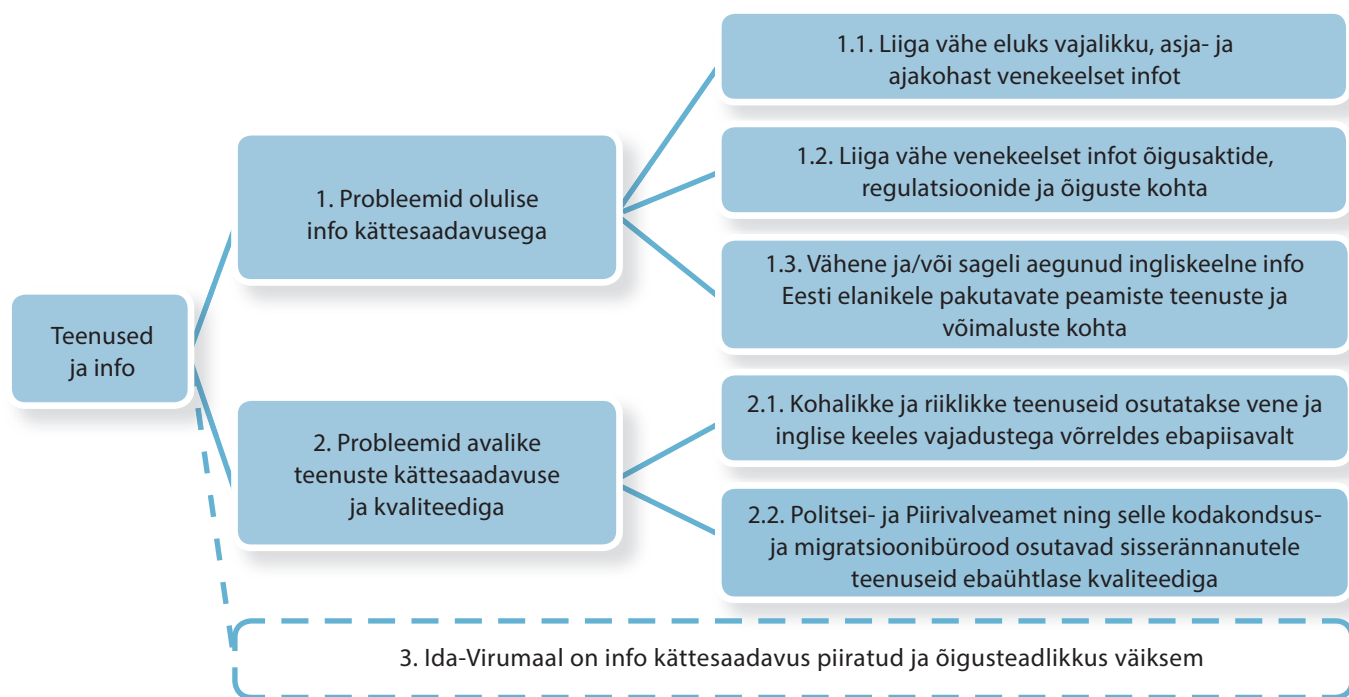
Teine välistudengite ja nende õppega seonduv probleem, mis ühtlasi puudutab kõiki uusimmigrante laiemalt, on tugiteenuste ehk toetava tugistruktuuri puudumine. Kuigi see teema on väga teravalt esile kerkinud ennekõike viimastel aastatel (suuresti Eesti tööandjate algatusel), pakutakse tugiteenuseid esialgu üsna vähe. Siiski on riik hakanud pöörama sellele teemale rohkem tähelepanu, tänu millele on suure tõenäosusega lähiaastatel ette näha muudatusi paremuse poole (st töötatakse välja tugiteenuste süsteem).

2.3. Avalike teenuste ja olulise info kättesaadavuse parendamise ettepanekud

Need ettepanekud puudutavad arengukavas „Lõimuv Eesti 2020“ planeeritavaid meetmeid, mis toetavad eelkõige uussisserännanute ja mittelõimunud püsielanike lõimumisprotsessi. Läbivaks sõnumiks on jätkuv probleem eluks vajaliku ja olulise info kättesaadavusega, mida ilmselt süvendab mittelõimunute vähene lõimitus infoühiskonda ja vähesed infootsinguoskused. Sellest tulevalt ei ole Eestis pakutavad avalikud teenused vähese keele-

oskusega püsielanikele ja uussisserännanutele kättesaadavad.

Teemat arutati neljal korral: venekeelsetes (23. ja 28. märtsil Tallinnas) ja ingliskeelsetes diskussiooniklubides (28. märtsil Tartus ja 5. aprillil Tallinnas). Arutelude ja ettepanekute koostamise käigus teema hargnes ja lõpuks võib esitatud mõtted rühmitada järgmisteks peamisteks probleemideks (vt joonis 3).

Joonis 3. Avalike teenuste ja olulise info kättesaadavuse küsimuste arutelu käigus selgunud probleemid

Arutelude käigus pakuti neile probleemidele rohkesti lahendusi. Tabelis lisas 3 on esitatud kõik EKRKde ettepanekud probleemide kaupa koos esialgsete täpsustustega selle kohta, kellele on need tegevused vajalikud ja kes peaksid vastutama nende ellurakendamise eest.

Vajaliku, asja- ja ajakohase info kättesaadavus EKRKde jaoks on kõiki diskussiooniklubi teemasid läbiv probleem, selle lahendamise vajadused ja ettepanekud tegevusteks ületavad aga lõimumisvaldkonna arengukava võimalusi. **Info kättesaadavaks tegemine mittelõimunud ja puuduliku eesti keele oskusega elanikele eeldab kõigi riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste panust.**

Teabe parem jõudmine selle vajajateni parandaks ka avalike teenuste kättesaadavust elanike hulgas. Küll aga on teenuseid, mida tuleks süsteemset arendada kliendikeskseks, lähtudes seejuures EKRKde ja uussisserännanute eripärast.

Avalike teenuste ja olulise info kättesaadavuse vallas väärivad esiletõstmist järgmised kõige suuremat toetust pälvinud lõimumisvaldkonna ettepanekud.

- 1 Parandada ja ühtlustada sisserännanutele PPA kodakondsus- ja migratsioonibüroode teenuste osutamise kvaliteeti. Alustuseks koostada nn tervispakett Eestisse saabujale, kaasates koostamisprotsessi asutused, kes pakuvad uussisserännanutele teenuseid ja infot.** Uussisserännanutele (ja ka

kauem Eestis elanud välismaalastele) on probleemiks see, et vajaliku infot on keeruline leida ja ametnikega suhtlemine on formaalsus. Ettepaneku keskmis on soov kasutada esmast kokkupuudet Eesti elamisloa taotlejaga maksimaalselt ja ettenägelikult ära info jagamiseks ning taotleja lisamiseks talle vajalikesse ja sobivatesse infovõrgustikesse.

- 2 Seada eesmärgiks parendada venekeelse info kättesaadavust venekeelsete elanike, sh EKRKde, aga ka vähese eesti keele oskusega Eesti kodanike jaoks.**

Avaliku sektori asutuste operatiivinfo peab olema ühtmoodi kättesaadav kogu rahvastikule. Selle eesmärgi täitmine vajab ministeeriumide ja riigiasutuste koostööd, st see ei saa olla kitsalt lõimumisvaldkonna meede ja tegevused, vaid protsessi tuleb keskselt koordineerida ja püsivalt ellu viia. Praegune olukord, kus venekeelne teave on näiteks ministeeriumide veebilehtedel ainult osaline, soodustab valeinfo tekkimist, müütide levimist ja arusaamatusi venekeelsetes elanike seas seoses nende kohustuste, õiguste ja võimalustega, aga ka teenuste korraldusega. Vene keelde tuleks tõlkida ohutusega seotud teave, näiteks ravimite infolehed, hoiatused, kodukeemiavahendite infolehed, Päästeameti kampaniad ja infomaterjalid. Luua tuleb venekeelsed teabekanalid tervishoiu ja hariduse kohta. Kõik organisatsioonid võiksid ise tõlkida oma teabe vene keelde sõltuvalt piirkonna vajadustest – mida suurem on vene keelt rääkivate inimeste osakaal, seda rohkem peaks olema venekeelset teavet.

- 3 Tõlkida Eesti õigusaktid ja nende redaktsioonid vene keelde ning avaldada Riigi Teatajas.** EKRKd vajavad Eesti õigusaktide kohta infot. Kuna levivad mitteametlikud tõlked ja ametlikud tõlked on tasulise ligipääsuga, ei tunne EKRKd Eesti elanikele loodud võimalusi, näiteks riikliku tasuta õigusnõustamise kohta. Tuleb siiski lisada, et õigusaktide tõlkimine vene keelde on kasulik pigem avaliku sektori ametnikele endile ja teenuseosutajatele, kes suhtlevad otse venekeelsete elanikega. EKRKdele on aga vaja rohkem pakkuda õigusabiteenuseid ja nõustamist erinevatel teemadel.⁴

2.4. Eesti ühiskonnaelus ja otsustusprotsessides osalemise ettepanekud

Need ettepanekud puudutavad arengukavas „Lõimuv Eesti 2020“ planeeritavaid ühiskonna sidusust toetavaid meetmeid, mis on mõeldud kogu Eesti ühiskonnale tervikuna. Läbivaks sõnumiks on kogukondade lähendamine, nii-öelda sildade loomine.

Seda teemat arutati venekeelsetes diskussiooniklubides Tallinnas

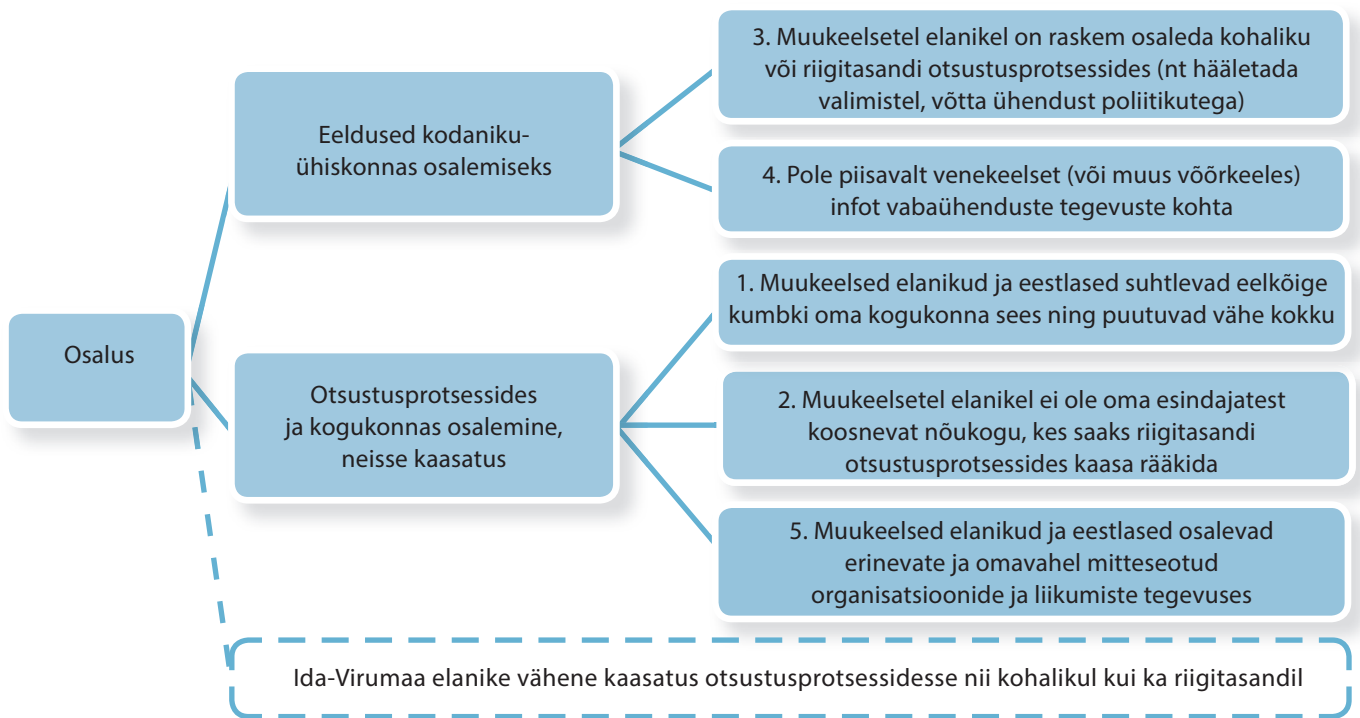
23. ja 28. märtsil. Aruteludel kujunes välja kaks suuremat teemaringi: ühiskonnaelus ja otsustusprotsessides osalemiseks vajalikud eeldused (nt omavahelised kontaktid, keele- ja hoiakutebarjääri kaotamine) ning osalemisvõimalused. Kaugema eesmärgina nähakse (1) ühist teabevälja, kus liigub nii eesti kui ka vene keelt mõistvate inimeste jaoks sama info ning kus võideldakse eelarva-

⁴Vt ka Praxise arvamust Eesti õigusaktide vene keelde tõlkimise kohta: <http://mottehommik.praxis.ee/oigusaktide-vene-keelde-tolkimisest/>.
http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine_ja_kodanike%C3%BChiskond/Vaegivalla_arengukava_loppraport.pdf.

mustega kõige erineva ja eelkõige mitteeestlaste suhtes, ning (2) muukeelsete elanike ühiskondliku aktiivsuse kasvu nii riigiasutuste kui ka kohalike omavalitsuste ja vabaühenduste toel.

Arutelude ja ettepanekute koostamise käigus teema hargnes ja

lõpuks võib esitatud ideed rühmitada järgmisteks probleemideks (vt joonis 4). Need on järjestatud selle alusel, kui suur osa diskussiooniklubides osalenutest pidas probleemi kriitiliseks, seejuures on 1-ga tähistatu kõige tähtsam teema ja 5-ga tähistatud kõige vähem tähtis.

Joonis 4. Eesti ühiskonnaelus ja otsustusprotsessides osalemise küsimuste arutelu käigus selgunud probleemid

Aruteludel pakuti neile probleemidele rohkesti lahendusi. Kui jätta kõrvale ühise teabevälja kujundamise toetamise siht, mis on selle valdkonna juures oluline, kuid oli põhiteemaks hoopis aruande eelmises alapeatükis „Avalike teenuste ja olulise info kättesaadavuse parendamise ettepanekud“, siis kõik ülejäänud ettepanekud ühiskonnaelus ja otsustusprotsessides osalemise kohta on esitatud lisas 4.

Eesti ühiskonnaelus ja otsustusprotsessides osalemise teema all väärivad esiletõstmist järgmised kõige suuremat toetust saanud lõimumisvaldkonna ettepanekud.

- 1 **Kavandada programme ja toetada projekte, mis toetavad eri rahvusest ja erinevatest sotsiaalsetest rühmadest pärit inimeste ühist ja huvipõhist tegevust ning ühiskonda ühendavate ideede elluviimist.** Diskussiooniklubides osalenud pidasid vajalikuks, et muukeelsete elanike ühiskondlik aktiivsus kasvaks nii riigiasutuste kui ka kohalike omavalitsuste ja vabaühenduste toel. Soovitati leida toetusmeetmed, mis kaasavad eestlasi vähemus-

rühmade lõimimisse Eesti ühiskonda, näiteks aktiivsete ja professionaalsete, nii üleriigiliste kui ka piirkondlike ja kohalike vabaühenduste kaudu. Rõhutati ka vajadust keskenduda kõigile noortele ja kasutada selle platvormina paremini koole, noorsootöötajaid, huvijuhte jt.

Muud selle teema aruteludel kõige rohkem toetust leidnud ettepanekud kuuluvad sisult haridusvaldkonda. Venekeelsete rühmade aruteludel nimetati, et muukeelsete elanike ja eestlaste omavahelise, kogukonnaülese suhtlemise edendamiseks on vaja ühelt poolt luua rohkem segalasteaedu, kus oleks mitmekeelsed kasvatajad (mitte eristada lasteaedu keele järgi), ning teiselt poolt teha koolides lõimumist toetavat kasvatustööd, rohkem väärtustada tegelikku mitmekesisust ning toetada noori eri rahvusest eakaaslastega suhtlemisel ja koostööl. Ülejäänud ettepanekud on esitatud lisas 4, kus olulisemad neist on nimetatud iga probleemi juures esimesena.

Eesti ühiskonnaelus ja otsustusprotsessides osalemise aruteludel tehti ka üks äärmuslikum ettepanek selle kohta, kuidas kaasata mittekodanikke poliitikakujundamisse: võimaldada pikka aega

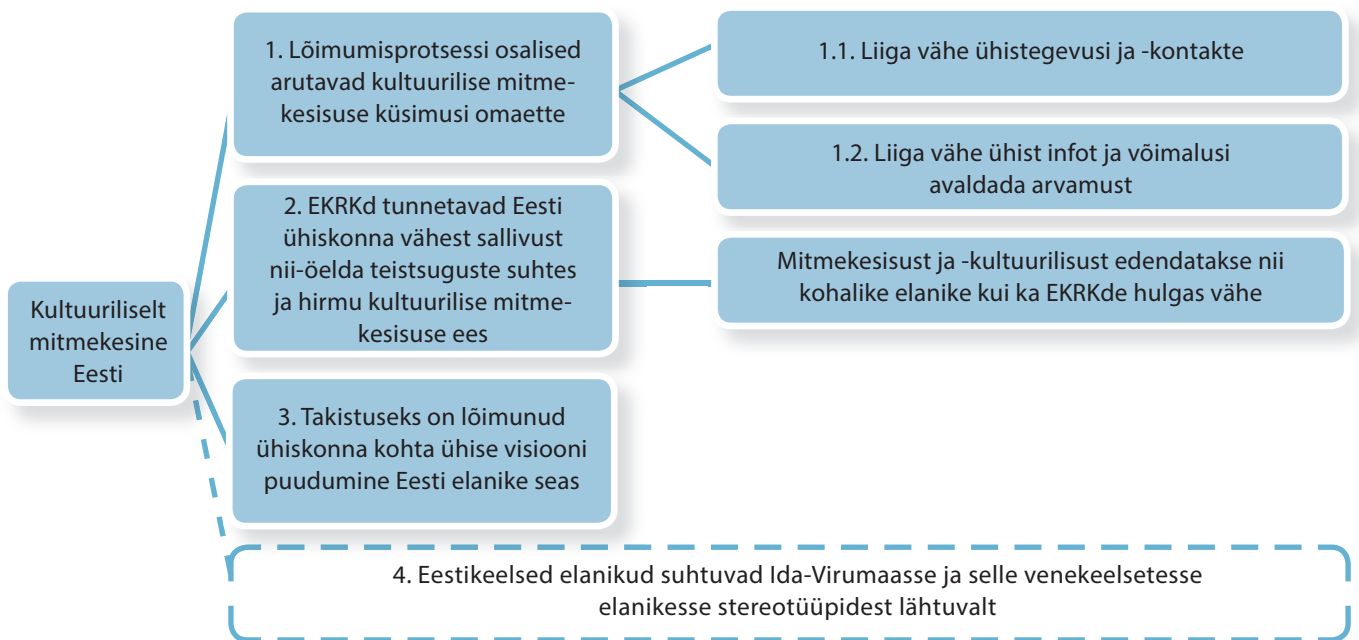
Eestis elanud mittekodanikel osaleda Riigikogu valimistel. Sama ettepanek esitati Ida-Virumaa venekeelses arutelurühmas, kui teemaks oli Ida-Virumaa eripära ja areng. Eestis elavad teiste riiki-

de kodanikud saavad osaleda kohalike omavalitsuste valimistel, ent neile Riigikogu valimistel hääletamise võimaldamine ei ole kooskõlas Eesti põhiseadusega ega teiste riikide tavaga.

2.5. Kultuuriliselt mitmekesise Eestiga seotud valdkondade parendamise ettepanekud

Need ettepanekud puudutavad arengukavas „Lõimuv Eesti 2020“ planeeritavaid ühiskonna sidusust toetavaid meetmeid, mis on mõeldud kogu Eesti ühiskonnale tervikuna. Läbivaks sõnumiks on vajadus tuua meetmete abiga kokku erineva taustaga inimesed, sh kaasata püsielanikke.

Kultuuriliselt mitmekesise Eesti teema valisid endale fookuseks Tartu ja Tallinna ingliskeelsetes rühmades osalejad. Arutelude ja ettepanekute koostamise käigus teema hargnes ja lõpuks võib esitatud mõtted rühmitada järgmisteks peamisteks probleemideks (vt joonis 5).

Joonis 5. Eesti kultuurilise mitmekesisuse arutelu käigus selgunud probleemid

Kuigi kultuurilise mitmekesisuse ja sallivuse suurendamise teemasid arutati ka venekeelsetes rühmades, oli see just ingliskeelsetes rühmades üks põhifookusi, mille üle sooviti mõtteid vahetada. Teemat käsitleti venekeelsetes rühmades peamiselt haridusvaldkonnaga seoses (mitmekultuurilise hariduse edendamine koolisüsteemi kaudu).

Kultuuriline mitmekesisus on seotud ka tööturuküsimustega, mille puhul on kõigi osalejate hinnangul kõige suurem probleem

ebavõrdne juurdepääs tööturule. Leiti, et mitmekesisust ei väärtustata Eestis ning tööandjad ega organisatsioonid ei oska panna seda enda jaoks kasu tooma. Aruandes tööhõiveteema all esitatud ettepanekud (vt alapeatükk 2.1) täiendavad siinset teemat.

Arutelude käigus pakkusid osalejad kultuurilise mitmekesisuse probleemidele rohkesti lahendusettepanekuid, mis kõik on loetletud lisas 5 probleemide järjestuses.

Mitmekultuurilise Eesti teema all väärivad esiletõstmist järgmised kõige suuremat toetust saanud lõimumisvaldkonna ettepanekud.

1 Senisest sagedamini planeerida ja viia ellu ühisprogramme ja -tegevusi eri rahvusrühmadele (sh uusimmigrantidele). Nii vene- kui ka ingliskeelsetest diskussiooniklubidest tuli esile ootus kogukondi ühendavate nn sillategevuste suhtes. Seejuures on tähtis nõustada ja koolitada vähemkogenud vabaühendusi ja osutada neile tugiteenuseid (koostöös Kodanikühiskonna Sihtkapitaliga (KÜSK)), samuti teavitada aktiivselt ja sihtrühma infokanaleid arvestades sellistest ühisprogrammidest. Ühistegevuste näitena pakuti välja sarnaseid arutelusid nagu käesoleva projekti lõimumisarutelud.

2 Edendada ka tulevikus multikultuurset haridust haridussüsteemi igal tasandil ning korraldada sotsiaalkampaaniaid, mis edendaksid mitmekesisust positiivsete näidete abil. Peamiselt nähti selle eesmärgi puhul suurt rolli haridussüsteemil, kuid samuti peeti kasulikuks tutvustada lõimumist positiivses võtmes, et Eesti avalikus võtaks omaks lõimumise ja sidususe idee. Üldistatuna peeti vajalikuks korraldada paremini väärtuskasvatust.

Kultuurilise mitmekesisuse teemade puhul oli nii Tallinna kui ka Tartu ingliskeelsetes arutelurühmades üks suuremaid muresid vähene sallivus uusimmigrantide ja võõramaalaste vastu laiemalt. Mõlema rühma osalejad kirjeldasid korduvalt, kuidas nad on kogunud, et kohalikud elanikud diskrimineerivad ja tõrjuvad neid. Sallivuse suurendamiseks ja edendamiseks pakuti välja lahendusi, näiteks koos põliselanikega ühisprogrammide ja -tegevuste loomist erinevatele etnilistele gruppidele. Näiteks leiti, et diskussiooniklubide sarnased ühisarutelud on väga tõhus meetod seni eraldi tegutsenud kogukondade ja rühmade kokkutoomiseks – arutelust kõigi jaoks huvitavate teemade üle tekivad kontaktid ning saadakse meeldiv kogemus koostööst erinevate rühmadega.

Tartu arutelul rõhutati, et multikultuursuse ees hirmu vähendamisel peaksid võtma endale kandva rolli kõrgkoolid, tudengivõrgustikud ja -organisatsioonid. Tallinna arutelul toonitati selle puhul pigem laiemat kandepinnaga ühisürituste ja avatud ühisarutelude tähtsust, samuti välismaalastest positiivse kuvandi loomist ja edendamist (seda võiksid kureerida nii KM, HTM kui ka MISA). Veel nimetati Tallinna arutelurühmas, et lõimumise kõikidel osalistel on vaja enda jaoks teadvustada tõsiasi, et oma lapsi ei ole võimalik õpetada teisi inimesi austama siis, kui riik ei austa üht osa oma elanikest lihtsalt põhjusel, et need räägivad siinsest riigikeelest erinevat keelt.

Käsitledes hirmu vähendamist mitmekesisuse ees, soovitati seada rohkem rõhku selgitamisele, mida lõimumine endast kujutab ning millised on selle lühemaajalisemad ja kitsamad eesmärgid, st mis on lõimumise keskne idee. Kuigi sellekohast teavitustööd on aastate jooksul tehtud üsna ulatuslikult, on märgata, et just uusimmigrandid tajuvad siiski teema liiga vähest nähtavust, samuti seda, et välismaalased on teemast liiga vähe teadlikud ja neil napib võimalusi, et teha oma hääl riigile kuuldavaks.

Ühe ettepanekuna pakuti välja, et piirata tuleks sõna *sallivus* kasutamist arengukavades ja strateegiates. Selle asemel soovitati kasutada terminit **austus** või **respekt**, mis kätkeb endas osalejate hinnangul rohkem võrdsust eri kogukondade vahel. Sama mure tuli esile Ida-Virumaa venekeelsetes rühmades (teiste teemade arutamise ajal). Muudatuse elluviija või edendajana nähti peamiselt KMi. Lisaks juhiti ingliskeelsetes rühmades tähelepanu sellele, et lõimumistegevused peaksid olema eri sihtrühmade hulgas paremini nähtavad, samuti võiks olla parem ühine arusaam lõimumise põhitähtsustest.

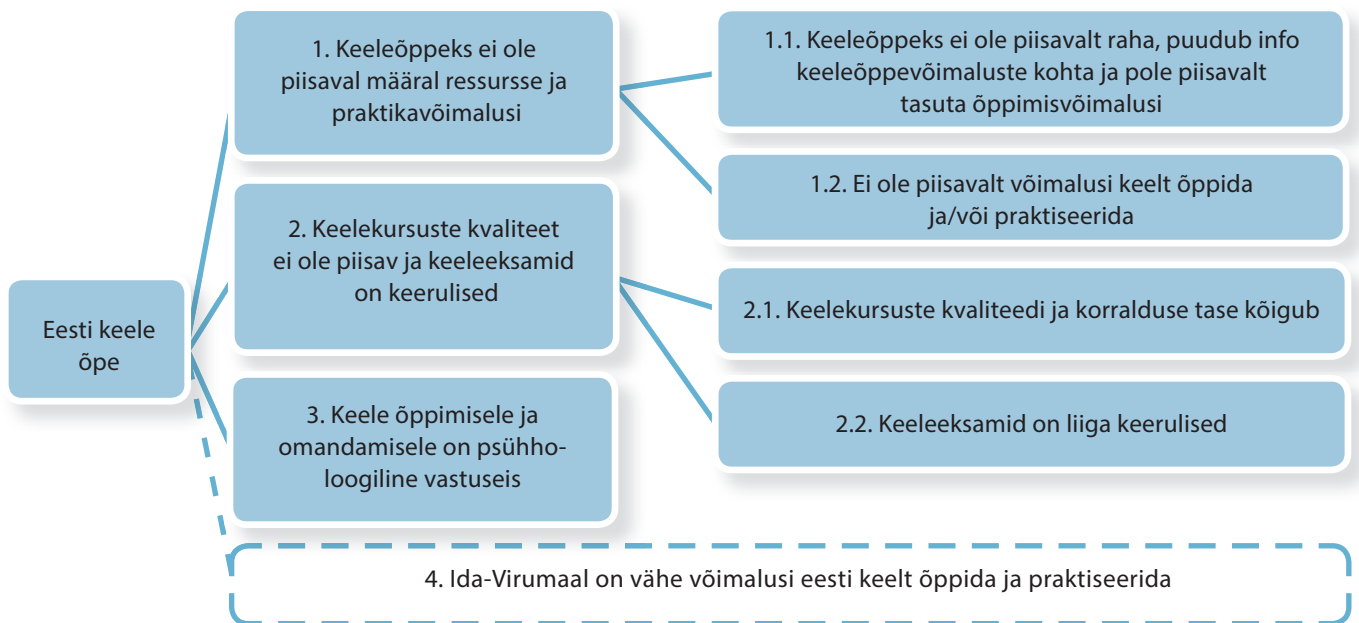

2.6. Eesti keele õppe ja oskuse parendamise ettepanekud

Need ettepanekud puudutavad arengukavas „Lõimuv Eesti 2020” planeeritavaid tegevusi, mis toetavad ennekõike uussiserännanute ja mittelõimunud püsielanike lõimumisprotsessi. Kui lõimumisvaldkonna arengukava mustandversioonis (seisuga mai 2013) on eesti keele õppe puhul võetud uus suund keskenduda tegevustele, mis toetavad eesti keele kasutamist, siis diskussiooniklubide läbivaks sõnumiks oli vajadus parandada

ka tulevikus eesti keele õppe kättesaadavust ja kvaliteeti.

Eesti keele õppega seotud teemad valisid endale fookuseks Narva ja Kohtla-Järve venekeelse rühma osalejad. Arutelude ja ettepanekute koostamise käigus teema hargnes ja lõpuks võib esitatud mõtted rühmitada järgmisteks peamisteks probleemideks (vt joonis 6).

Joonis 6. Eesti keele õppe ja oskuse parendamise küsimuste arutelu käigus selgunud probleemid

Eesti keele õppe valisid fookuseks ainult Ida-Virumaa venekeelsed rühmad. See ei tähenda, nagu poleks teema vastu huvi tundnud ka Tallinna või Tartu rühmad, kuid siiski eelistasid nende esindajad küsitluses osalemise kaudu põhifookusena teisi teemasid. Peale selle arutleti keeleõppe üle aktiivselt ka haridusvaldkonna ja tööhõive teemade raames, mis olid fookuses kõikides diskussiooniklubides.

Arutelude käigus pakkusid osalejad eesti keele õppega seotud probleemidele hulgaliselt lahendusettepanekuid. Need kõik on esitatud lisa 6.

Eesti keele õppe ja oskuse parendamise puhul väärivad esiletõstmist järgmised kõige suuremat toetust pälvinud lõimumisvaldkonna ettepanekud.

1 Jagada ja levitada rohkem infot (tasuta) eesti keele õppimise võimaluste kohta ning võimaluse korral lihtsustada juurdepääsu tasuta kursustele. Ida-Virumaa diskussiooniklubides võeti keeleõpe jutuks ühe teemavaldkonnana ning Tartu ja Tallinna rühmades puudutati seda põgusalt haridusteema all, kuid nende kõigi arutelude ühiseks jooneks on üks keskne probleem. Nimelt ei ole inimestel piisavalt raha, et saavutada keelekursuste abiga vajalik keeleoskuse tase, peale selle puudub tasuta õppimis-

võimaluste kohta info. Oli üksikuid inimesi, kes pidasid keelekursuste eest ise maksmist loomulikuks ja soovitasid tasuta võimalused pigem ära kaotada, et õppijaid motiveerida. Valdav osa seda teemat arutelul käsitletud EKRRKsid ei ole aga valmis minema üle tasulisele keeleõppele – selline muudatus vajaks pikemat etteatamise aega, üleminekuajaperioodi ja tõhusat teavitamisprotsessi.

2 Parandada eesti keele kursuste kvaliteeti ja tulemuslikkust, sh süsteemselt kontrollida kursuste korraldust, õpemetoodikaid ja õpetajate väljaõpet ning töötada välja ühesuguste tingimustega koolitustellimuse süsteem, mis tagaks eesti keele õppe kvaliteedi. Suurendada võimalusi õppida ja/või praktiseerida eesti keelt vahetus eestikeelses keskkonnas.

Ida-Virumaa arutelurühmades soovitati pakkuda osaliselt tasuta keelekursusi (näiteks sõltuvalt iga vastava keeletaseme eksami sooritamisest), ent kõige rohkem kogus toetust mõte pakkuda kõikidele tingimusteta tasuta eesti keele õpet. Väga palju tehti ettepanekuid luua keeleklubisid, mis võimaldaksid suurendada võimalusi õppida keelt tegeliku praktika kaudu (s.o funktsionaalne keeleõpe). Aruteludel kujunes suuresti Ida-Virumaa piirkondlikust eripärasest lähtuvalt välja väga selge hinnang, et pelgalt keelekursustel osalemisest ei piisa, vaid õppijal peaks olema palju rohkem võimalusi keelt praktiseerida. See tähendab, et peale keelekursuse on vajalik praktiline keelekümblus eestikeelses keskkonnas. HTMi, MISA ja kohalike omavalitsusi (nt keelekümbuse korraldajatenähti peamiste organisatsioonidena, kes võiksid keeleõppeprobleeme tõhusamalt lahendada, kuid väga hästi tajusid osalejad ka enda ja perede rolli.

Lõimumisaruteludel tekkis ka küsimus Keeleinspeksiooni funktsioonist, sest seda ametit tajutakse pigem karistavana. Rahulolematu inspeksiooniga on olnud üks probleemkoht ka varasemates lõimumisuuringutes ja -aruteludel. Käesoleva projekti käigus toimunud arutelude põhjal võib tõdeda, et Keeleinspeksiooni käitumist projitseeritakse kogu Eesti riigile ning tõlgendatakse selliselt, et riik ei väärtusta venekeelseid elanikke (näiteks inglise keelde tõlgitakse tekste palju rohkem kui vene keelde). Selline leviv arusaam teki-

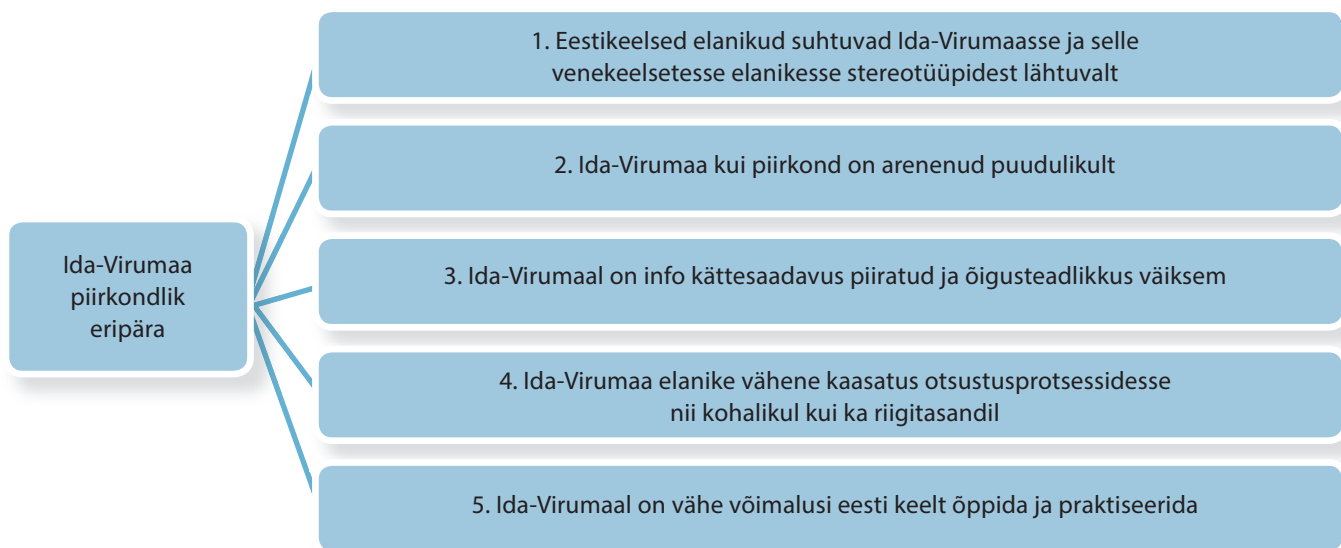
tab venekeelsetes elanikes pettumust ning tunde, et nad on ühiskonnast välja jäetud ja tõrjutud, mis omakorda ei motiveeri hoolsamalt eesti keelt õppima ega kasutama. Ida-Virumaa aruteludel oli tajutav, et osalejatel on tekkinud senise keelepoliitika tagajärjel hirm eesti keele ja riigi ees ning tunne, et venekeelsetel elanikel on Eesti riigi ees kohustusi rohkem kui eestlastel.

Keeleõppeteema puhul väga suuri erinevusi Kohtla-Järve ja Narva arutelurühma vahel ei olnud. Mõlemas diskussiooniklubis tuli esile, et peale keeleõppe ja sellega seotud probleemide on mureks asjaolu, et vene keele tunde on jäänud koolides väga palju vähemaks, mistõttu on tekkinud venekeelsetel elanikel mõte, et äärmiselt tähtis on säilitada oma emakeel. Samuti rõhutati ühe suure murena venekeelsete koolide üleminekut eestikeelsele õppele (vt ka alaptk 2.2), mis tekitab endiselt suuri erimeelsusi. Ühelt poolt seondub üleminekul hirm õppekvaliteedi languse ees (s.o õpetajate ebapiisava ettevalmistuse või nende puuduse tõttu, teatud ainete tundide arvu suurendamine teiste ainete arvelt jmt). Teisalt nähakse üleminekus ohtu emakeelse hariduse saamise õigusele tervikuna. Emakeelse hariduse kadumine ja/või selle kvaliteedi halvenemine tekitab venekeelsetes elanikes hirmu, ebakindlust ja segadust, sest nad ei tea väga täpselt, mida üleminek eestikeelsele õppele endaga kaasa toob, miks seda tehakse ja kuidas see mõjutab õpilasi. Kardetakse vene identiteedi asendumist eesti identiteediga, aga ka olukorda, kus lapsed kannatavad pooliku reformi tõttu ja ei oska täiskasvanuna ei eesti ega vene keeles õigesti kirjutada või rääkida. Nii Kohtla-Järve kui ka Narva arutelu põhjal võib väita, et hulgaliselt leidub keeleõppega (ja ka muude aspektidega) seotud müüte selle kohta, mis on mujal (nt Lääne-Euroopas) palju paremas korras.

2.7. Ida-Virumaa piirkondliku eripära arvestamise ja piirkonna arendamise ettepanekud

Need ettepanekud puudutavad arengukavas „Lõimuv Eesti 2020“ planeeritavaid tegevusi, mis toetavad ennekõike uussisserännanute ja mittelõimunud püsielanike lõimumisprotsessi. Läbivaks sõnumiks on vajadus käsitleda Ida-Virumaa elanikke eraldi sihtrühmana ja töötada välja nende eripära arvestavad meetmed.

Ida-Virumaa piirkondliku eripära teema valisid endale fookuseks Narva ja Kohtla-Järve venekeelne rühm. Arutelude ja ettepanekute koostamise käigus teema hargnes ja lõpuks võib esitatud mõtted rühmitada järgmisteks peamisteks probleemideks (vt joonis 7).

Joonis 7. Ida-Virumaa piirkondliku eripära küsimuste arutelu käigus selgunud probleemid

Arutelude käigus pakkusid osalejad neile probleemidele hulgaliselt lahendusi. Kõik Ida-Virumaa piirkondliku eripära arvestamiseks ja piirkonna arendamiseks tehtud ettepanekud on esitatud lisas 7. Tuleb arvestada, et mitu probleemipüstitust ja teemavaldkonda on olemuselt horisontaalsed, st läbivad mitut teemavaldkonda.

Ida-Virumaa piirkondliku eripära ja arengu teema all väärivad esiletõstmist järgmised kõige suuremat toetust pälvinud lõimumisvaldkonna ettepanekud.

1 Luua meetmed Ida-Virumaa arengu järeleaitamiseks.

Ida-Virumaa eripära ja probleemide tõttu on tekkinud Eesti ühiskonnas stereotüübid piirkonna ja selle elanike suhtes. Piirkonna vältimist Eesti elanike hulgas aitaks vähendada Ida-Virumaale seatud selged arengueesmärgid. On soovitatav planeerida eraldi ressursse piirkonna arendamiseks, et leevendada ka negatiivset suhtumist. Avalik-õiguslikus meediaruumis tuleks rohkem tutvustada Ida-Virumaa elu ja võimalusi, sealjuures võiksid alguse teha kohalikud ajakirjanikud.

2 Suurendada eesti keele õppimise ja praktiseerimise võimalusi Ida-Virumaal. Selle nimel võiksid Ida-Viru omavalitsused teha tihedamat koostööd valitsusasutustega, MISA ja vabaühendustega.

Keeleõppe ja -praktika võimalusi on Ida-Virumaal võrreldes teiste Eesti piirkondadega vähe. Keeleõppeteema on olnud üks Eesti lõimumispoliitika fookusi ja sellega on tegeldud äärmiselt erinevate meetmete kaudu alates poliitika elluviimise algusest, kuid kohalikud elanikud peavad teemat endiselt ülioluliseks.

3 Ka edaspidi on vaja pöörata tähelepanu info kättesaadavuse parandamisele, seejuures nii igapäevaselt tähtsa teabe (nt ohutuse kohta) kui ka avalike teenuste ja õigusaktide (teave elanike õiguste, kohustuste ja võimaluste kohta eesmärgiga edendada õigusteadlikkust eriti noorte hulgas) puhul.

Ida-Virumaa piirkondliku eripära valdkonna teemad kattusid teatud määral teiste teemaplokkidega, mida oli aruteludel juba käsitletud, sealhulgas haridus- ja tööturuvaldkonnaga.

Spetsiifiliselt Ida-Viru kui piirkonnaga seoses tuntuim mure selle pärast, et eestikeelsed elanikud suhtuvad venekeelsetesse elanikesse, eriti aga Ida-Virumaasse stereotüüpidest lähtuvalt. Nii Kohtla-Järve kui ka Narva arutelult käis läbi mõte, et Ida-Virumaa maine on võrreldes teiste piirkondade omaga väga vilets. Ida-Viru tegelikest probleemidest teatakse mujal Eestis vähe ning seetõttu on tekkinud õigustamatud stereotüübid selle piirkonna ja tema elanike kohta. See on suur takistus lõimumisele. Aruteludel osalejad soovitasid korraldada rohkem mitmesuguseid eesti-vene ühisüritusi, mille järele tuntakse jätkuvalt puudust ja vajadust ning mis võimaldaksid inimestel kokku saada. Peale selle võiks ajakirjanduses rohkem tutvustada Ida-Virumaa olukorda ja eripära. Suurt rolli nähti siinkohal MISAl, kes võiks projektide ja meetmete raames ühisüritusi rohkem toetada. Seejuures nenditi ka, et alati jääb küsimuseks, kui palju näidatakse tegelikku algatust üles kohapeal. Veel pakuti välja kohalikele ajakirjanikele stipendiumidena toetuse jagamine selleks, et ajakirjanikud käsitleksid Ida-Viru teemasid aktiivsemalt ja süstemaatilisemalt ka üleriigilises meedias. Selle nimel, et suhtumine Ida-Virumaasse muutuks, peeti tähtsaks ka kohalike elanike ennat, st sugugi alati ei eeldatud, et olukorra parandamisega peaks tegelema ainult riik.

3. Mis on lõimumine? Väljavõte küsitlustulemustest

Peale selle, et küsitluse teel selgitati välja, milliseid teemavaldkondi eelistavad aruteludel osalejad käsitleda, uuriti nende hinnanguid ja arvamusi ka teiste lõimumisega seonduvate teemade kohta. Eesmärk oli koguda taustteavet selle kohta, kui teadlikud on osalejad lõimumispoliitikast, selle meetmetest ja tegevustest ning milline on nende meelest lõimunud ühiskond.

Küsitlusele vastas 140 diskussiooniklubidesse eelregistreerunud inimest, sh venekeelsele küsimustikule 97 ja ingliskeelsele 43 inimest (vastavalt 80% kolmandate riikide kodanikke ja 20% määratlemata kodakondsusega isikuid). Küsitlustulemused väljendavad inimeste hoiakuid ja teadlikkust enne diskussiooniklubide toimumist. Tuleb märkida, et venekeelsetes rühmades oli mõnevõrra rohkem neid, kes eelregistreerusid ja vastasid küsitlusele, kuid diskussiooniklubisse kohale ei tulnud. Inglisekeelsete rühmade küsitlustulemused väljendavad täpsemini ka kohaletulnute ja ettepanekud esitanud inimeste hoiakuid. Silmas tuleb pidada, et siinsed tulemused ei ole üldistatavad kõigile Eesti EKRRdele, sest eesmärk oli teha kindlaks ainult diskussiooniklubidest osavõtjate hinnangud ja arvamused. Üldistatavate andmete puudumise tõttu peame saadud tulemusi siiski kaalukateks indikaatoriteks, mida tuleks arvestada lõimumisvaldkonna arengukava koostamisel.

Küsitlustulemustest selgub, et **Eesti lõimumiskavadest või integratsioonistrateegiatest olid teadlikud ja kuulnud ainult vähesed** vastanud. Suuri erinevusi vene- ja ingliskeelsete rühmade vahel ei olnud – mõlemate puhul ei olnud umbes 65–70% vastanutest kuulnud ühestki Eestis koostatud või koostamisel olevast lõimumiskavast. Mõningad erinevused ilmnisid siiski vene rühmade geograafilises jaotuses. Kõige teadlikumad olid lõimumisplaanidest Kohtla-Järve ja Narva rühma inimesed (mitte ühestki plaanist ei olnud kuulnud 58% vastajatest) ning kõige vähem teadlikud Tallinna venekeelsete rühmade vastajad (ühestki plaanist ei olnud kuulnud 70% vastanutest). Kõige paremini oldi kursis praegu ettevalmistatava arengukavaga „Lõimumine Eesti 2020“, teisel kohal oli „Eesti lõimumiskava 2008–2013“. Kui Kohtla-Järve ja Narva rühmas oli lõimumiskavast aastateks 2000–2007 kuulnud 19% vastanutest (venekeelse rühma keskmine 12%), siis ingliskeelsetes rühmades oli sellest teadlik ainult 2% vastajaid (1 inimene). Seega võib teatud üldistusega väita, et **Ida-Virumaa diskussiooniklubides osalejad olid mõnevõrra teadlikumad kui Tallinna venekeelsetes rühmades osalejad. Venekeelsetes rühmades tervikuna oli teadlikkus lõimumiskavade mõnevõrra parem kui ingliskeelsetes rühmades osalejate hulgas.**

Ka mitmesugustel lõimumisega seotud üritustel ja tegevustes olid vastanud osalenud suhteliselt vähe. Siinkohal

ilmnes märgatavam erinevus inglisis- ja venekeelsete rühmade vahel: kui ingliskeelsetest rühmadest oli mõnes lõimumistegevuses osalenud 19% vastanutest, siis vene rühmade puhul on see näitaja peaaegu kaks korda suurem (34%). Venekeelsete rühmade omavahelises võrdluses suuri erinevusi polnud. Tegevustes osalenud märkisid, et peamiselt on nad käinud eesti keele kursusel, võtnud osa kohanemisprogrammist või mõnest kultuuriüritusest.

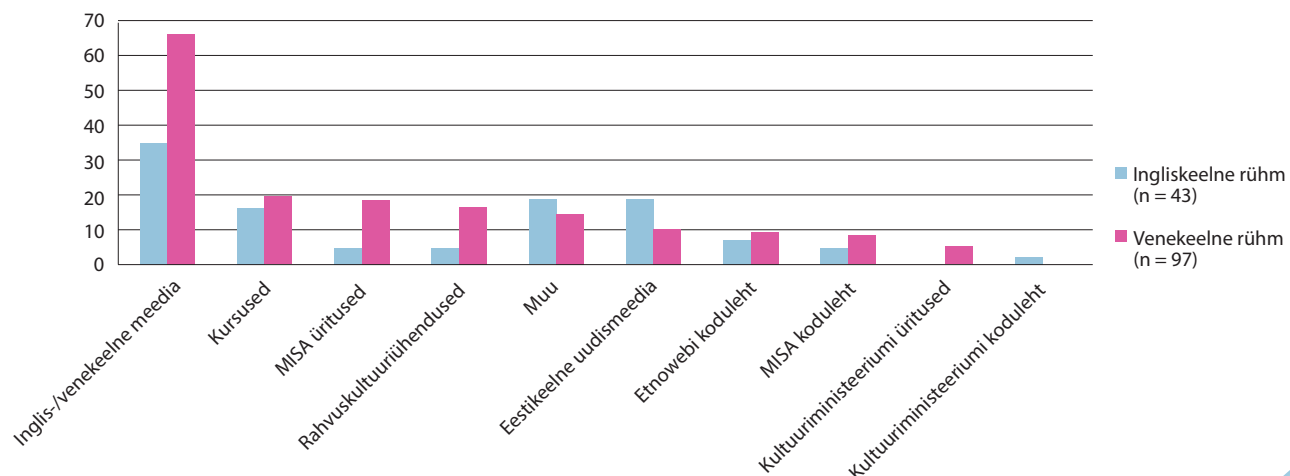
Veel uurisime, **milliste infokanalite kaudu teave lõimumisest inimesteni jõuab**. Põhikanal, mille kaudu vastanud lõimumisinfot omandavad, on venekeelsete rühmade seas venekeelne meedia (66%) ja ingliskeelsete rühmade seas ingliskeelne uudis- ja meedia (35%). Lisaks näitavad küsitlustulemused, et vene- ja ingliskeelsete rühmade võrdluses on peale meediakajastuse suured erinevused teabe omandamise allikates. Näiteks MISA ürituste kaudu on end lõimumisteemaga kursis hoidnud ainult 4% ingliskeelsetes rühmades vastanutest (2 inimest), samal ajal kui venekeelsetes rühmades on see osakaal mõnevõrra suurem: 19% (18 inimest). KMi kodulehelt ei ole lõimumisinfot hankinud üheski rühmas peaaegu mitte keegi (1 vastaja 140st). Teisalt ilmneb veidi suurem erinevus etnoweb.ee veebilehe kasutamise puhul, näiteks Ida-Viru aruteludes osalejad on selle kaudu teavet saanud 2% juhtudel (1 inimene), samal ajal kui Tallinna venekeelsete rühmade seas on see näitaja märgatavalt suurem: 15% (14 inimest). Väikse valimi tõttu ei saa küll neile andmetele tuginedes teha põhjanevaid järeldusi, kuid sellest hoolimata näitavad küsitlustulemused üldjoontes ära peamised allikad, mille kaudu info inimesteni jõuab (vt joonis 8).

Lõimumisarutelude projekt jõudis nende Eestis elavate Euroopa kolmandate riikide kodanike ja määratlemata kodakondsusega inimesteni,

- * kelle teadlikkus lõimumiskavade, meetmetest ja tegevustest oli seni vähenenud;
- * kes olid seni harva osalenud lõimumiskava raames korraldatud üritustel ja tegevustes;
- * kes ei olnud lõimumiskava koostamises varem kaasa rääkinud ega osalenud.

Ühiselt leiti, et **lõimumine on kõigile ühiskonnaliikmetele võrdsete võimaluste pakkumine**. Peamised märksõnad lõimunud ühiskonna kirjeldamisel olid austus (teiste keelte, kultuuride, rahvuste/rasside vastu) ja vastastikune teineteisemõistmine, võrdsed võimalused (sõltumata inimese keelest või kodakondsusest), samuti mitmekesisus ja selle edendamine.

	Inglis-/ venekeelne meedia	Kursused	MISA üritused	Rahvuskuultuuri ühendused	Muu	Eesti keelne uudis-meedia	Etno-vebi koduleht	MISA koduleht	Kultuuri-ministeeriumi üritused	Kultuuri-ministeeriumi koduleht	Mitte ükski nime-tatutest
Ingliskeelne rühm (n = 43)	34,9	16,3	4,7	4,7	18,6	18,6	7	4,7	0	2,3	30,2
Venekeelne rühm (n = 97)	66	19,6	18,6	16,5	14,4	10,3	9,3	8,3	5,2	0	0

Joonis 8. Lõimumisteabe allikad

Et lõimumiskavade koostamisel on läbi aegade olnud üks alusküsimusi teema, mis on üldse lõimumine (integratsioon) ja milline näeb välja lõimunud ühiskond, siis uurisime küsimustikus ka seda. Küsisime aruteludele eelregistreerunud **inimeste arvamust lõimumise kohta, st seda, milline näeb nende arvates välja lõimunud ühiskond**. Piirkonniti ja keele järgi vastustes erinevusi ei esinenud. Ühiselt viidati kõige sagedamini aspektile, et **lõimumine tähendab kõikidele võrdsete võimaluste pakkumist**. Ingliskeelsetes rühmades toonitati mõnevõrra rohkem mitmekesisust (ingl *diversity*) ja venekeelsetes rühmades austust iga inimese (sh tema kultuuri ja etnilise tausta) suhtes. Näiteks selgitas üks osaleja: *Inimeste kohtlemisel tuleb arvestada kultuurilisi ja mentaliteedipõhiseid erinevusi. Vene päritolu inimesed peavad austama inimesi ja seadusi riigis, kus nad elavad, samas seadused ei tohiks diskrimineerida venekeelseid elanikke.* **Ühiselt peeti lõimunud ühiskonna juures vajalikuks info piisavat kättesaadavust kõigile ja (võrdseid) tegutsemisvõimalusi eri keeltes.**

Erinevalt ingliskeelsetest rühmadest nimetasid venekeelsetes rühmades vastanud osalejad sagedamini, et hästi lõimunud ühiskonnas ei tohiks tekkida probleeme kahe kogukonna ühendamisega ega etnilisi või rahvuslikke lõhesid, mis mitme vastaja hinnangul on praegu Eestis üks peamine probleem. Lõimunud ühiskonda illustreeris üks vastaja sellisena, kus on *ühised lasteaiad ja koolid; ühiskond, kus pole eestlaste ja venelaste eristust*. Üks ingliskeelses rühmas osalenu kommenteeris, et ideaalset definitsiooni hästi lõimunud ühiskonna jaoks pole mõtet otsi-

da, vaid tuleks vaadata mudelit, mis lihtsalt töötaks, isegi kui see pole perfektne, tuues selle näitena Soome ja Kanada. Vastati ka, et *hästi lõimunud ühiskond on selline, kus lõimumine ei olegi küsimuseks*.

Seisukoht lõimunud ühiskonna kohta kätkeb ühtlasi **lõimumisvaldkonnas kasutatavate terminite** teemat. Uurisime küsitluse abiga, kas lõimumisest (ingl *integration*, vene *интеграция*) rääkides esineb osalejate arvates probleeme teema käsitlemise viisi ja kasutatavate terminitega. Ligikaudu 70% ingliskeelse rühma vastanutest leidis, et terminitega ei ole probleeme ning üldjoontes on ka teema käsitlemine arusaadav ja aktsepteeritav. Venekeelsetes rühmades vastanute hinnangud olid täpselt vastupidised: 70% meelest on selles vallas probleeme. Ingliskeelses rühmas viidati teema erinevalt mõistmise põhjustena inimeste erinevale taustale ja sellele, et lõimumine on Eestis siiani tähendanud sisuliselt ainult eesti keele õppimist. Venekeelses rühmas osutati samuti mõiste erinevale tõlgendusele eestlaste ja venelaste seas ning asjaolule, et lõimumine on olnud võrdsustatud eesti keele (selgeks) õppimisega. Väga sageli juhiti tähelepanu ka väljendite *integratsioon* ja *immigrandi taustaga* negatiivsele tähendusele vene keelt kõnelevate inimeste seas. Näiteks kommenteeriti: *[Väljendit] „immigrandi taustaga inimene“ ei ole! Kui inimene sündis Eestis, aga üks tema vanematest sündis teises riigis, siis ei saa seda inimest nimetada immigrandiks. Aga kus on siis nende kodumaa? Mõlemas keelerühmas nenditi terminite integratsioon ja assimilatsioon samasust ning seda, et Eesti ühiskonnas vaadeldakse neid sageli sünonüümidena.*

4. Üldised ettepanekud lõimumisvaldkonna arengukava koostamise ja rakendamise kohta

Käesoleva uuringuaruande põhieesmärk on esitada diskussiooniklubides osalenud Euroopa kolmandate riikide kodanike, sh määratlemata kodakondsusega inimeste ja uussisserännanute sõnastatud ettepanekud lõimumisvaldkonna arengukava koostajatele. Neljas peatükk sisaldab aga projekti korraldajate

ja lõimumisvaldkonna asjatundjate lisaettepanekuid lõimumise arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ koostajatele ja rakendajatele. Need on teemaülesed seisukohad, mis põhinevad eri sihtrühmade vajaduste eristamisel ja Eestis elavate EKRKde kaasamise kogemusel.

4.1. Arutelude tagasisidest tulenevad üldised ettepanekud lõimumisvaldkonna arengukava koostamise kohta

Diskussiooniklubid korraldati kodanikepaneeli formaati järgides. Meetod näeb ette, et enne arutelu antakse osalejatele teema kohta taustinfo. Diskussiooniklubides tegi päevajuht või asjatundja teema arutelu alguses ettekande, kus teavitas osalejaid lõimumisvaldkonna senistest eesmärkidest, põhiprobleemidest ja nende põhjustest. Ülevaade anti ka senistest, peamiselt viimaste aastate tegevustest lõimumiskava raames.

Diskussiooniklubide üks suurem avastus oli korraldajate jaoks see, et osalenud EKRKd ei olnud teadlikud lõimumiskava tegevustest ja võimalustest (koolitused, veebileheküljed, uuringud, tugi- ja infomaterjalid, infotelefonid, lõimumiskava koostamise protsessis osalemise võimalused jne). Kuue diskussiooniklubi peale kokku leidus vaid üksikuid näiteid kokkupuutest lõimumistegevustega. Needki esindasid pigem kehva kogemust näiteks sellega, kuidas kultuurilisuse mitmekesisuse teemalised videod seisavad koolis riiulites, sest õpetajad ei oska neid kasutada ning videod ei haaku muude materjalide ja õppekavaga. Ei olnud kuulnud ka www.eesti.ee portaalist, mida on viimastel aastatel arendatud riigi ja kodaniku suhtlemise põhikanaliks. Ei teata, kust saab koondatud teavet selliste koolitusasutuste kohta, mis pakuvad eri tasemel eesti keele õpet nii vene kui ka inglise keele baasil. Vähene oli teadlikkus kohanemisprogrammist ja selles osalemise kogemus oli ainult üksikutel.

Eespool kirjeldatu põhjal teevad projekti elluviijad järgmised ettepanekud.

* Alustades üldisemast, soovitame võtta eesmärgiks töötada 2020. aastaks välja lõimumisvaldkonna tegevuste riiklik rahastamine lähtuvalt muutuste teooriast. See tähendab vajadust mõelda eesmärgid väga selgeks, st lähtuda sellest, millist ühiskondlikku muutust (milliseid ühiskondlikke muutusi) soovitakse valdkonnas saavutada. Alles seda sihti hästi teades saab valida välja meetmed ja tegevused, mis aitavad kõige tõenäolisemalt seda muutust ja arengut saavutada. Ka EKRKde kui lõimumiskava ühe sihtrühma puhul on soovitatav teha kõigepealt ministereiumiülele kindlaks, mis on nende Eesti ühiskonda lõimimise ja toetamise eesmärk. Mis on see lisaväärtus, mida EKRKd annavad Eestile ja Eesti neile vastu? Nendest vastustest sõltub, milliseid programme ja tegevusi ellu viia. Oluline on ka koordineerida selgete eesmärkideni jõudmise mõõtmist alates rahastatud projektide tulemuste koondamisest ja analüüsist kuni programmi ülese hindamiseni.⁵

* Diskussiooniklubide peamine alatoon on see, et EKRKdeni ei ole jõudnud info lõimumisvaldkonna tegevuste ja nende kaudu loodud võimaluste kohta, mis võiksid sihtrühmale

⁵ Loe lisaks koostatud Kultuuriministeeriumi tellimusel koostatud materjali: Uus, M. (2013). Lõimumisvaldkonna sotsiaal-majanduslik panus ühiskonnas. Taustainfo. Praxis: Tallinn. http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine_ja_kodanike%C3%BChiskond/Eesti_loimumiskava/Vteemaleht_MaiUus.pdf.

vajalikud olla. Näiteks tehti ettepanekuid algatus- te kohta, mis tegelikult juba aastad toimivad. Seepärast tuleb välja töötada lõimumisvaldkonna arengukava kommunikatsioonitegevuse uuenduslikum plaan ja eraldi plaanid keeruliselt kättesaadavate sihtrühmade (näiteks EKRKd) kohta. Lõimumisarutelude korraldamise kogemus näitab, et venekeelsete EKRKdeni ei jõua info interneti ega massi- media vahendusel. Venekeelsete EKRKdega suhtlemisel tuleb kasutada otsekontakte, mis omakorda tähendab vaja- dust täpselt välja selgitada, kes on nende kontaktisikud (töö- andjad, koolitajad, nõustajad, ametnikud omavalitsustes jne) ja teha nendega koostööd; samuti tuleb planeerida kommu- nikatsiooniks rohkem ressursse. See suurendab lõimumis- tegevuste mõjupotentsiaali. Kui sihtrühm ei tea, millised hüved on tema jaoks loodud, siis need hüved ei toimi ega lahenda sihtrühma probleeme, st ei toeta lõimumist Eesti ühiskonda.

* Arutelurühmi võrreldes ilmneb, et Narva ja Kohtla-Järve venekeelsed rühmad olid kõige kriitilisemad seni tehtu ja olemasolevate võimaluste suhtes. Samuti väljendasid Ida- Viru inimeste arutelude tulemused pigem nõudmisi riigile kui ettepanekuid konstruktiivsete lahenduste kohta. Ida- Virumaal oli kõige suurem naturaliseeritud Eesti kodanike huvi lõimumisarutelude vastu, kuid kahjuks ei olnud või- malik neil kõigil aruteludel osaleda. Projekti värbamisprot- sessist saadi olulist tagasisidet, et n-ö endised EKRKd (nüüd- sed Eesti kodanikud) vajavad samuti kaasamist ja süsteemset fookuseeritud lähenemist. Sellest kõigest tulenevalt soovita- me võtta Ida-Virumaa lõimumisvaldkonnas eraldi tähelepanu alla: arengukava sihtrühmi kavandades tuleb peale EKRK-

de pidada kindlasti silmas seal elavaid venekeelsed Eesti kodanikke ja viimase viie aasta jooksul Eesti kodakondsuse saanud inimesi. Ainus teema, mida Ida-Virumaa rühmad aruteludele ei valinud, oli osalus ja kogukond, samuti tuli neilt kõige vähem ettepanekuid vabaühendustele ja kogukon- dadele. Seepärast on soovitatav korraldada Ida-Viru elanikele kaasamise ja osalemise koo- litusi ja teavitussüritusi ning kaasata see piir- kond suuremate arengukavade kujundami- se protsessi. Näiteks tuleks töötada koos- töös regionaalministri haldusala ja KÜSKiga välja Ida-Virumaa eripära arvestavad kogu- konna, kodanikuaktiivsuse ja vabaühendus- te toetamise meetmed.

* Arutelude üks positiivsemad üldisi järeldusi on see, et kuigi enamasti loodetakse tegevuste elluviimisel riigi (erinevate institutsioonide) peale, siis peaaegu kõigi teemade puhul nähti läbivalt suurt rolli ka kogukonnal, kodanikualgatusel ja vabaühendustel. Avaliku sektori organisatsioonid ei pea aruteludes osalenute hinnangul kõiki vajalikke teenuseid ise osutama ja teavet ise tõlkima või vahendama. Näiteks tehti isegi ettepanek, et omavalitsused võiksid kasutada EKRKsid vabatahtlike tõlkide ja tõlkijatena, st näha paindliku- maid lahendusi avatud koostöös teiste sektoritega. Sellest tulenevalt soovitame kaasata lõimumisvaldkonna strate- gia rakenduskava koostamisse ja elluviimisse vabaühendusi, et töötada ühiselt välja paindlikumad programmid ning lep- pida kokku võimalikes ja vajalikes riigi tugitegevustes EKRK- dega kokkupuutuvatele vabaühendustele.

* Diskussiooniklubide üks oluline lähtepunkt oli rääkida iga- päeva elu reaalistest probleemidest ja vajadustest, mitte lõimumisest. Seetõttu on paljud esilekerkinud probleemid ja ettepanekud sellised, mis ei mahu uue valdkondliku aren- gukava „Lõimuv Eesti 2020“ raamidesse. Mõnigi soovitus puudutab teisi poliitikavaldkondi, näiteks hariduspoliitikat, migratsioonipoliitika õigusakte, majandus- ja ettevõtluspoli- tiikat, regionaalpoliitikat, töö- ja sotsiaalpoliitikat ning riigi personalijuhtimist. Seepärast on tähtis algatada lõimumis- valdkonna strateegiaga sellised horisontaalsed asutusteva- helised koostöö- ja koordineerimismehhanismid, mis taga- vad asutustevahelise tööjaotuse ja vastutuse teenuste osu- tamisel vähelõimunud elanikele.

4.2. Ettepanekud lõimumisvaldkonna arengukavast toetatavate projektide rakendamise kohta

Esimene tähelepanek puudutab projekti **sihtrühma**. Euroopa Integratsiooni Fondi nõuetega seoses on siinse projekti siht-rühm Euroopa kolmandate riikide kodanikud, sh määratlema-ta kodakondsusega inimesed Eestis. Värbamise üks põhiprobleeme oli peale EKRKde passiivsuse küsimus, kuidas selgitada Euroopa Liidu kodanikele – sealhulgas värskest Eesti kodakondsuse saanud, kuid mitte eesti rahvusest inimestele –, mis põhjusel pole korraldajatel võimalik lubada neil diskussiooniklubis osaleda. Ilmselt on siin seotud mitu asjaolu.

* Lõimumisprotsessi arenedes on EKRKde kõrval sama oluline sihtrühm n-ö endised EKRKd, st värskest naturaliseerunud Eesti kodanikud. Integratsioonimontooringute tulemused annavad märku sellest, et just värskelele Eesti kodanikele oleks hädasti vaja kaasamiskogemust, mida pakkusid selle projekti diskussiooniklubid.

* Teisalt ei olnud selle projekti ja samal ajal toimuva lõimumisvaldkonna arengukava koostamise protsess piisavalt (sisuliselt) ühendatud, et huvilisi saanuks juhatada osalema teistes aruteludes, mida korraldati KMi juhtimisel. Kes ei vastanud projekti rahastajate kriteeriumidele diskussiooniklubide sihtrühma kohta, need suunati otsima infot lõimumisvaldkonna arengukava koostamise veebilehele www.integratsioon.ee ja esitama seal oma ettepanekuid. Diskussiooniklubide korraldajad tunnetasid inimestega otsesuhtluses, et ühiskonnas on olemas tunduvalt suurem soov ja valmisolek aruteluüritustel osaleda, kui selles projektis võimalik. Et osaleda said üksnes valitud, levis solvumistunne stiilis „Miks ma selle Eesti kodakondsuse sain, kui eelistatakse Vene kodanikke?“.

* Eestis elavad Euroopa Liidu liikmesriikidest pärit välismaalased ei ole lõimumisvajaduselt väga erinevas olukorras võrreldes Euroopa kolmandate riikide kodanikega. Keskised teemad ja probleemid on neil kahel rühmal sarnased, nagu ka vajadus saada rohkem teavet ja olla kaasatud. Seetõttu tekkis osalemisest huvitatud ELi kodanikes tõr-

ge, miks tegeletakse ELi toetusraha eest mittekodanikega rohkem kui kodanikega.

Neid kogemusi arvesse võttes on projektimeeskonna ettepanek toetada edaspidi suuremas mahus projekte, mis toovad kokku EKRKd ning ELi ja Eesti kodanikud, eriti kuna eesmärk on EKRKde lõimumine Eesti ühiskonda ja inforuumi, kontaktide tihendamine ja tökete lammutamine eri ühiskonnarühmade vahel. Kui sellised ühisprojektid ja neid võimaldavad meetmed ei ole loodava varjupaiga-, rände- ja integratsioonifondi (VRIF) toel võimalikud, tuleb leida neile tegevustele muud rahastamisallikad. Näiteks ELi tõukevahendite rakendamise uuel perioodil on soovitatav suurendada lõimumisvaldkonnas Euroopa Sotsiaalfondi toetuse osakaalu ja mahtu võrreldes VRIFiga.

Teine tähelepanek puudutab **rahastaja konkreetseid** sihte seoses **osalejate arvuga**. Lõimumisarutelude projekti konkursijuhend sisaldas üsna suurt minimaalse 150 osaleja sihtmärki, ehkki varasemast ei ole teada nii suuremahulistest EKRKde projektidest. Sarnaste kaasamis- ja EKRKdele mõeldud projektide puhul on edaspidi soovitatav määratleda tegevuse edukuse mõõtmise n-ö lati kõrgus väga põhjendatult. Projekti elluviijal aitab tegevusi kavandada ja ellu viia taustinfo selle kohta, millisele teabele (varasemad projektid, uuringud, osakaal üldkogumist vms) tuginedes on osalejate arvu siht seatud. See taustinfo ja sisulised põhjendused annaksid projekti taotlejale ja elluviijale kasulikud esimesed niidiotsad parimate tegevusstrateegiatega väljatöötamiseks.

Kolmas tähelepanek puudutab **projektikonkursside tehni-**

⁶ Matt, J., Uus, M., Hinsberg, H., Kaarna, R., Aps, J. (2013). Ühenduste rahastamise juhendmaterjal. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. <https://www.siseministeerium.ee/public/juhendmaterjal13032013.pdf>.

si kriteeriume. Seoses EKRKde sihtrühmaga ja sellega, et nendeni on tegevustega jõuda keeruline, tuleks sarnaste projektkonkursside puhul tulevikus arvestada vabaühenduste kui tegevuste potentsiaalsete elluvijate eripära. Tehnilised kriteeriumid lubatud ja lubamatute tegevuste kohta võivad saada määrava kaalu. EKRKdega korraldatud fookusrühmadest on saadud kogemus, et nende osalus on aktiivsem siis, kui on ette teada, et panuse eest ootab osalejat kas meene, tänu või kinkekaart (seda meedet kasutavad paljud uuringufirmad ja ülikoolid). Kui on ette teada, et tegu on ootamatult käituva ja sotsiaalselt keskmiselt heitunuma sihtrühmaga, on kasulik mõelda läbi ja teha projektis abikõlblikuks sihtrühma motiveerimise meetmed. Sama eesmärki aitaks projektis täita omapanuse, rahaliselt mõõdetava panuse (näiteks vabatahtlike) ja sponsoraluse lubamine.

Sellest tulenevalt soovime rääkida tulevase VRIFI, Euroopa Sotsiaalfondi jt välisvahendite rakendamisel Eestis läbi üksikasjalikud konkursitingimused selliselt, et projektides oleks abikõlblik näidata omarahastuse osana ka rahaliselt mõõdetavat panust, näiteks vabatahtlikku tööd. Suurt osa programmi tegevusi viivad ellu kolmanda sektori organisatsioonid, kelle eripära ja eelis on paindlikkus tänu vabatahtlike kaasamisele ja muu rahaliselt mõõdetava panuse rakendamisele (nt sponsoritelt saadavad tasuta ruumid üritusteks, tasuta meened). Sellise ressursi kasutamise keelamine ei ole kooskõlas Eesti kodanikuühiskonna arenguga, seab takistused uuenduslike projektide, tegevuste ja lahenduste ellukutsumiseks sihtrühma probleemide lahendamiseks või sihtrühma vajadustele vastamiseks. Eriti EKRKde puhul ütlevad uuringud, et info jõuab nendeni otsekontaktide ja lähikonna kaudu, seega tähendab selle info teadlik kasutamine kommunikatsioonitegevuste planeerimises vabaühenduste võrgustike kasutamist ja paindlikku koostööd sidusrühmadega. Rahaliselt mõõdetava panuse keelamine takistab ühtlasi EKRKde parema teavitamise arendamist. Siinset ettepanekut toetab 2013. aasta märtsis valminud vabaühenduste rahastamise korraldamise käsiraamat⁶, milles on arvestatud Eesti olusid ja mis on mõeldud rahastajatele oma programmide arendamiseks.

Et **sihtrühmade informeeritus on lõimumisvaldkonna arengukava mõjususe ja edukuse suurendamisel üks võtmeküsimusi**, puudutavad meie järgmised tähelepanekud peamiselt kommunikatsiooni aspekte.

- * Projektide ja programmide rahastajatel tasub pöörata eraldi tähelepanu iga projekti kommunikatsioonitegevustele. Oulisemate projektide puhul tuleks juba konkursitingimustes kaaluda eelarves ja tegevuskavas olevaid kommunikatsioonitegevusi, näiteks määratleda, milline osakaal eelarvest tuleb minimaalselt planeerida kommunikatsiooni korraldamisele, või nõuda kommunikatsioonieksperti või -nõustaja kaasamist projektimeeskonda.
- * Töötada KMi, MISA ja SiMi koostöös välja võimalused, kuidas tagada EKRKdele, uussisserännanutele ja ELi kodanikele Eestis mõeldud suurprojektide elluvijatele juurdepääs nende sihtrühmade kontaktandmetele. Näiteks saaks luua projektidele SiMist või MISAst teatud tugiteenuse otsepostistuste võimaldamiseks või selguse andmete kasutamise üleandmise korraldamiseks (millistele organisatsioonidele ja millistel tingimustel on võimalik andmeid anda, millised kokkulepped tuleb andmete kasutamise kohta lepinguga sätestada jne).
- * Lõimumisvaldkonna senised uuringud annavad üsna rohkelt teavet selle kohta, milliseid infokanalid lõimumise sihtrühmad kasutavad. Programmide kavandajatel ja rakendusasutustel on soovitatav see info koondada ja töötada (vajaduse korral koostöös varasemate projektide elluvijate jt ekspertidega) välja toimivad sihistatud kommunikatsioonistrateegiad kriitiliste sihtrühmade kohta, kellega suhtlemine nõuab suuremat pingutust. Samuti tuleks kavandada ja korrapärase sagedusega teha kriitilistes sihtrühmades teadlikkusuuringuid, näiteks selgitada välja teadlikkus lõimumiskava erinevatest tegevustest, programmist, koolitustest, teenustest, informatsioonidest, veebilehekülgedest ja infotelefonidest. Selline tagasiside võimaldaks rakendusasutustel oma kommunikatsioonitegevusi paremini planeerida ja ellu viia ning kaasata vabaühendusi, ettevõtteid ja teisi avaliku sektori asutusi sisukamale koostööle info levitamisel.

LISA 1. Kõik ettepanekud tööhõive kohta

1. Eri rahvusest inimeste töölesaamise võimalused on ebavõrdsed

1.1. Infopuudus

1.1.1. **Ingliskeelsest** grupist tuli ettepanek anda inimestele inglise keeles informatsioonivõimalustest (ressurssidest ja toetavatest teenustest, näiteks kursused, eesti keele materjalid, veebilehekülg jne.) ning sellest, kus saab detailsemad teavet. Luua ühine immigratsiooni veebikeskkond.

Kellele? Muukeelne elanikkond, sh EKRRd, uussisserännanud
Kes? Valitsus, SiM, PPA

1.1.2. **Ida-Virumaa venekeelsest** grupist tehti tööhõive teema all ettepanek tõlkida Eestis kehtivaid seadusi vene keelde ja teha need kättesaadavaks kõigile. Olgu ametlik või mitteametlik tõlge, aga tõlke olemasolu on oluliseks abiks selguse loomisel elanikele.

Kellele? Muukeelne elanikkond, sh EKRRd, uussisserännanud
Kes? Riigikogu, JM, kohalikud omavalitsused (eriti Narva)

1.2. Mitmekesisust ei väärtustata, selle eeliseid ei osata rakendada

1.2.1. Tallinna venekeelsetes gruppides leiti, et „vale” perekonnanimi vähendab tööleidmise võimalusi. Ettevõtetes või töötajate värbamise portaalides jms võimaldada varjata perekonnanime elulookirjelduse esimesel esitamisel.

Kellele? Muust rahvusest elanikkond, sh EKRRd
Kes? MKM, värbamise portaalid, tööbörs, ettevõtted

1.2.2. **Ida-Virumaa ja ka Tallinna venekeelsetest** gruppidest tuli ettepanek riiklikes struktuurides ja KOVdes (peamiselt Tallinn ja Ida-Virumaa) luua minimaalne mitte-eestlastest töötajate kvoot, kusjuures nende hulka peaksid kuuluma ka need, kes ei ole EV kodanikud, kes võiksid töötada mitte avalikus sektoris töötamise seaduse järgi, vaid töölepinguga.

Kellele? Muust rahvusest elanikkond, sh EKRRd
Kes? Valitsus, Riigikogu, Harjumaa ja Ida-Virumaa suuremate linnade omavalitsused

Inglise

1.2.3. Välja töötada meetmed mitmekesisuse omaks võtmiseks. Oluline on mitte ainult fokuseerida töökohtade loomisele, vaid ka tuua olemasolevatesse ettevõtetesse ja riigiasutustesse multikulturalistlikku mõtteviisi, demonstreerides selle eeliseid ja majanduslikku kasu, mida erinevused organisatsioonis loovad (vt erinevus rikastab programmi juhendamaterjale). Eesti ettevõtetel peaks olema liberaalsem ja globaalsem strateegia.

Kellele? Kogu ühiskond, Eesti ettevõtlus
Kes? Valitsus, MKM, EAS, ettevõtted ja seotud katusorganisatsioonid

1.2.4. Töötute inimestega tegelevad MTÜd peaksid olema koolitatud immigrantidega töötamiseks. Olemasolevaid võrgustikke ja ideid tuleks kasutada paremini.

Kellele? Töötud EKRR-d, uusimmigrandid
Kes? MTÜd, KÜSK, regionaalministri haldusala, Töötukassa

1.2.5. Arendada paremat õhkkonda, et inimesed tunneksid, et nad on vajalikud. Töötada välja parem (tipp)spetsialistide Eesti ühiskonda lõimimise strateegia.

Kellele? Uussisserännanud (tipp)spetsialistid
Kes? Riigikogu, Valitsus, SiM, MKM, ettevõtted

1.3. Muukeelsete elanike ettevõtlikkust ei toetata piisavalt

1.3.1. Tartus toimunud ingliskeelse grupi ettepanek on suurte omavalitsuste ja ülikoolide koostöö soodustamine, et meelitada hiljuti sisserännanud tegelema Eestis ettevõtlusega ja edukaid siia jääma. Kursused alustavatele ettevõtjatele jms peaksid olema saadaval ka inglise keeles.

Kellele? Uussisserännanud, välisüliõpilased
Kes? HTM, ülikoolid, ettevõtted, ettevõtete liidud, ettevõtlust ja ettevõtlikkust edendavad vabaühendused

vene IDA

1.3.2. Toetada kodanike ettevõtlikkust. Kodanikud ise saavad tegeleda väikeettevõtlusega või alustada mittetulunduslikust tegevusest.

Kellele? Ida-Virumaa elanikkond
Kes? Kodanikuühenduste rahastajad; muukeelsele elanikkonna lõimimise eesmärkidega seotud taotlusvoorude rahastajad ja rakendusasutused (SiM, KÜSK, MISA, KM)

1.3.3.	Omavalitsused võiksid edendada infrastruktuuri ja ettevõtlust, tehes soodustusi, pakkudes tugiteenuseid neile, kes loovad kohapeal töökohti. KOVide infovahendaja roll võiks olla suurem ja toimida paremini. KOVidele on ootus saada infot inimese õigustest, probleemide korral lahendusvõimalustest jms.	Kellele? Üle 50-aastased inimesed, eriti Ida-Virumaal Kes? KOVid, Narva LV
1.3.4.	Lihtsustada äri alustamiseks mõeldud stardikapitali saamise tingimusi.	Kellele? Ida-Virumaa elanikkond Kes? MKM, EAS
1.3.5.	Kaasata töösse riigi ülalpidamisel olevaid sotsiaalasutuste kliente, näiteks rakendada vange ühiskondlikult kasuliku töö tegemisse.	Kellele? Ida-Virumaa elanikkond Kes? SoM, Töötukassa, JM, sotsiaalsed ettevõtted
vene TLN		
1.3.6.	Kodanikualgatuse toetamine, eriti üle 50aastaste inimeste tegevuse või hobidega seoses, et hoida või muuta neid aktiivseks, julgustada vabaaühendusi asutama/neis tegutsema.	Kellele? Üle 50-aastased inimesed Kes? KOVid
1.3.7.	Maksusoodustused alustavatele ettevõtjatele, eriti noorte äritegevusele (nn sotsiaalne ettevõtlus).	Kellele? Ettevõtlikud muukeelsed inimesed, eriti noored Kes? EAS
1.3.8.	Stabiilsus ja paremad tingimused välisinvestoritele, luua stiimuleid ja tingimusi ka Vene turule avanemiseks. Nii toodangu müügiks kui ka vahendite investeerimiseks Eesti majandusse.	Kellele? Kogu ühiskond Kes? MKM, SiM, EAS
1.4. Rahulolematuse Eesti Töötukassa teenuste ja tegevuse tulemustega <i>Poliitikavaldkond: aktiivne tööturupoliitika, sotsiaalne turvalisus</i>		
1.4.1.	Inglisekeelsetes gruppides leiti, et Töötukassa peaks pakkuma rohkem nõustamisteenuseid CV kirjutamise ja ümberõppimise saamise aitamisel. Töötukassa osakonnad peaksid tegema koostööd ka MTÜ-de ja Sihtasutustega (Tartu näitel: Tartu Teaduspark, Loomemajanduse Keskus jt)	Kellele? EK RKd, uussisserännanud Kes? Töötukassa
vene IDA		
1.4.2.	Tuleb esitada Töötukassas (infotahvel, veebilehekülg) töökuulutused ka vene keeles. Näide ebatõhususest: On absurdne, kui tuleb venekeelne töökuulutus, selle tõlgib vene emakeelega Töötukassa töötaja eesti keelde ja pannakse kuulutus eesti keeles infostendile, mille siis inimesed peavad oma jõududega vene keelde tõlkima, et ülevaadet saada.	Kellele? Töötud Ida-Virumaal Kes? Töötukassa
1.4.3.	Töötukassa nõukogul tuleb Ida-Virumaa osakond panna tööle tõhusalt. Töötukassa peab vastutama oma tegevuse (koolitused) ja rakendatavate vahendite eest. Töötukassa töö kvaliteet ja läbipaistvus Ida-Virumaal vajab tõhusat järelvalvet ning tulemuslikkuse süsteemi väljatöötamist, mis tagaks teenusekvaliteedi paranemise. Lisaks moodustada sõltumatud komisjonid kodanikest, mis jälgiks Töötukassa tööd; koguda jooksvalt anonüümset tagasisidet klientide rahulolu mõõtmiseks ja ettepanekute kogumiseks.	Kellele? Töötud Ida-Virumaal Kes? Töötukassa Ida-Virumaa büroo, KOVid, Riigikontroll
vene TLN		
1.4.4.	Töötukassa poolt pakutav/vahendatav täiendusõpe viia vastavusse tegeliku eluga, tööturu tegelike vajadustega piirkondades ja tulevikuprognose arvestades.	Kellele? Töötud Ida-Virumaal Kes? Töötukassa, MKM, KOVid
1.4.5.	Anda töötutele, eriti uusimmigrantidele paremini ja rohkem venekeelset teavet tööpakkumistest, teenustest, kursustest (teemad, vajalikud eeldused, toimumisajad jms). Töötukassa veebilehel peaksid tööpakkumised venekeelsel lehel olema samuti vene keeles.	Kellele? Töötud Ida-Virumaal, uussisserännanud Kes? Töötukassa, Tallinna LV, linnaosavalitsused
1.4.6.	Luu töötukassa juures struktuurid, mis hakkavad tegelema töötute kitsamate rühmadega. Eritähelepanu on pööratud nt pikaajalistele töötutele. Samamoodi EK RKd fookusesse võtta, neile teenused välja arendada koostöös omavalitsustega ja vabaaühendustega.	Kellele? Töötud Ida-Virumaal Kes? Töötukassa, KOVid, MTÜd

1.4.7. Parandada töötuid koolitavate õppejõudude ja juhtumikorraldajate kutse-
oskustning pädevusi, teostada nende üle tõhusamat kvaliteedikontrolli. Vajalik
on töötajate pädevuste ja kutseoskuste täiendamine ja imago muutmine
(imago, et negatiivne suhtumine töötajasse).

Kellele? Töötud Ida-Virumaal
Kes? Töötukassa, MISA

1.4.8. Pakkuda rohkem toetavaid teenuseid, näiteks tervisekontrolli saatmine,
juristide ja psühholoogide abi.

Kellele? Töötud Ida-Virumaal
Kes? Töötukassa

1.5. **Rahulolematus elamis- ja töölubadega seotud asjaajamisega** *Poliitikavaldkond: turvaline Eesti; konkurentsivõimeline majanduskeskkond*

Inglise

1.5.1. Lihtsustada elamisloa pikendamise protsessi (ka töö- ja õppimisluba), lühenda-
dada ja vähendada bürokraatiat. Läheneda teenuse disaini põhimõttest sisse-
rännanute vastuvõtmisel ja juhendamisel. EL direktiive rakendades peaks
leidma paindlikumad võimalused elamislubade väljastamiseks ja pikendamiseks,
et vähendada bürokraatiat.

Kellele? EKRKd
Kes? Riigikogu, Valitsus, SiM

1.5.2. On vaja vähendada paberimajandust. Kui inimene tuleb Eestisse, et tööd otsida,
talle öeldakse, et tal on vaja tööloa. Siis kui inimene tahab tööloa taotlema,
inimesele öeldakse, et vaja, et tal oleks töökoht.

Kellele? EKRKd
Kes? Riigikogu, Valitsus, SiM

1.5.3. Peaks rakendama uusi mõtteviise ja edukaid ideid kopeerima uusimmi-
grantide Eestisse meelitamiseks ja siin rakendamiseks.

Kellele? Välismaalastest (tipp)
spetsialistid, välisüliõpilased
Kes? Riigikogu, Valitsus, SiM, MKM,
HTM, ettevõtted ja ülikoolid

1.5.4. Pikendada õppuritele elamisloa tähtaega nii, et ta kehtiks ka 6 kuud peale
kõrgkooli (või programmi) lõpetamist.

Kellele? Välisüliõpilased,
sh EKRKd, uussisserännanud
Kes? Valitsus, SiM, PPA

1.5.5. Inglise keel peaks olema primaarne suhtlemiskeel PPA ja KMOdega.

Kellele? EKRKd, tööelised sisse-
rännanud ja nende perekonnad
Kes? SiM, PPA, Kodakondsus- ja
migratsioonibürood.

1.5.6. Lõimumisprotsess peaks olema lihtsustatud – peale 5 aastat töötamist
inimestele võiks pakkuda Eesti pikaajalist elamisluba.

Kellele? Tööelised sisserännanud
Kes? Riigikogu, Valitsus, SiM

vene TLN

1.5.7. Vähendada probleeme elamisloaga seotud dokumentide vormistamise ja
kättesaamisega Eestis. Eriti puudutab see neid, kes elavad Eestis pikemat aega
ilma dokumentideta või vastupidi on Eestisse hiljuti saabunud. Anda rohkem
ja sihistanud informatsiooni, parandada ametnike usaldusväärsust ja avatust
infot jagada/juhtumeid inimsõbralikult lahendada, mitte viivitada põhjenda-
matult dokumentide vormistamisega ja mitte teavet varjata. Anda rohkem
tuge ja nõu vajalike dokumentide vormistamisest ja protseduuridest. –
sama moodi disainida teenus kliendi vaatest lähtuvalt.

Kellele? Eestis pikemat aega
ilma dokumentideta elanud
või Eestisse hiljuti saabunud
inimesed
Kes? Riigikogu, SiMi kodakond-
sus- ja migratsiooniosakond,
PPA

1.6. **Välistudengite piiratud võimalused osaleda tööturul, sh puudub (inglisekeelne) karjäärinõustamine ja tööpraktika Eestis välisüliõpilastele jt EKRKdele**

1.6.1. **Inglise ja vene TLN** gruppidest tuli ettepanek teha toetavat lobi osalise töö-
ajaga töötamist lubava seaduse vastuvõtmiseks, selles saaksid osaleda nii välis-
tudengid, kui ülikoolid ja kolmanda sektori organisatsioonid. Muuta seadust,
et õppimise ajal ja üks aasta pärast diplomi saamist oleks võimalik töötamine
osalise tööajaga.

Kellele? Õppimisloaga uus-
immigrandid EKRKd, välis-
tudengid
Kes? MTÜd; välistudengid;
ülikoolid; Riigikogu, valitsus, SiM

Inglise

1.6.2. Pakkuda tuleks sotsiaalteenuseid ja tugisüsteeme välistudengitele, seda koostöös
ülikoolidega. Riigi (ja ülikoolide) eesmärk peaks olema integreerida tudengid
ühiskonda selliselt, et nad tahaksid Eestisse jääda. Ülikoolid ja ministriumid
peaksid jõudma mingi ühise eesmärgini, milleks on üldse vaja välistudengeid ja
mida nendega saavutada tahetakse. Tuutorprogrammid võiksid laieneda ka sot-
siaalsfäärile ja olla rohkem proaktiivsed, võtta rohkem eesmärgiks ka sotsiaalset
integratsiooni

Kellele? Õppimisloaga uus-
immigrandid, välistudengid
Kes? ülikoolid; SiM; HTM

1.6.3.	Koolitusi/kursuseid ülikoolides peaks toimuma ka inglise keeles, näiteks IT valdkonnas. Laiendada ülikoolide suveülikoolide programmi selliselt, et võtta sihtrühmaks aastaringelt Eestis elavad välismaalased ja pakkuda neile vajalikke kursusi.	Kellele? EKRKd Kes? Ülikoolid
2. Ingliskeelne teave tööturu nõudmiste ja vajaduste kohta ei ole kättesaadav või on raskesti leitav		
2.1.	Eesti riigina peaks tegema kättesaadavaks mõningad juhised või teavet selle kohta, kus suunas liigub tööturg Eestis. Näiteks, kui praegu või tulevikus on vaja hambaarste ja mehhaanikuid, siis need valikud peaksid saama osaks nõustamisest. Teadmine, mida riik vajab praegu või tulevikus, aitab noortel valida, kuhu nad lähevad.	Kellele? EKRKd, uusimmigrandid, välisüliõpilased Kes? MKM, Töötukassa, valitsus, suuremad KOVid
2.2.	Uuendatud teave peaks olema saadaval inglise keeles ilma viiteajata ja mitte liiga hilja.	Kellele? EKRKd, uusimmigrandid Kes? MKM, Töötukassa, valitsus, suuremad KOVid

LISA 2. Kõik ettepanekud hariduse kohta

1. Raskendatud juurdepääs haridusele, rahulolematu haridussüsteemiga

1.1. Venekeelse hariduse kvaliteet on halvenenud ja haridusvalikud venekeelsete inimeste jaoks kitsenenud

vene TLN ja vene IDA

1.1.1.	Tasuta emakeelse hariduse saamist peetakse problemaatiliseks. Mõlemakeelne haridus võiks hõlmamata kõiki etappe - lasteaiast ülikoolideni, ning inimese enda valida jääks see, mis keeles ta haridust saada tahab. Korduvalt kõlas läbi mõte, et eesti keelele ülemineku survet tajutakse liiga jäiga tegurina ning soovitakse võimalikult suurt paindlikkust selles, mis tasemel õpilane tahab eesti keelt õppida.	Kellele? (üli)kooliealine eesti-keelne elanikkond Kes? HTM, ülikoolid (õpetaja-koolitus); Riigikogu
1.1.2.	Haridust peaks olema võimalik saada kvaliteetselt nii eesti kui vene keeles (olema valikuvõimalus). Kvaliteetne haridus koos praktikaga õppimise ajal võiksid garanteerima töökoha.	Kellele? Venekeelsed töötud (35+) Kes? HTM, haridusasutused, pere
1.1.3.	Eesti koolide õppekavasid oleks kõikide osapoolte jaoks kasulik muuta sellisel, et need annaksid atraktiivse ülevaate vene kultuurist ja kirjandusest, sh pöörata tähelepanu oma rahvusühma nõ traditsioonidele ja juurtele. Üle tasub vaadata, kas Eesti ja Venemaa suhete ajaloo õpetamise materjalide juures on võimalusi selle neutraalsemaks muutmiseks.	Kellele? nii vene kui eesti koolide õpilased, s.o. lapsed ja noored Kes? HTM
1.1.4.	Ülikoolilõpetajatele võiks olla tingimuseks teatud aja jooksul peale lõpetamist Narva koolides ja gümnaasiumites töötamine. Sama peaks kehtima nt politsei-akadeemia, õigusteaduse jt teaduskondade lõpetajatele.	Kellele? noored; täiskasvanud, kes tahavad koolitust Kes? HTM; ülikoolid; Riigikogu

1.2. Kõrgharidusele ligipääs on muutunud eesti keelt emakeelena mittekõnelevate noorte jaoks keerulisemaks.

Selline olukord soosib omakorda vene noorte suundumist Venemaa kõrgkoolidesse, kuid Eestisse naastes ollakse silmitsi võõrsil omandatud kõrghariduse mittetunnistamisega Eestis või kohalikule tööjõuturu vajadustele mittevastavusega.

vene TLN ja vene IDA

1.2.1.	Eesti keele õpetamise kvaliteeti (koolides) on jätkuvalt vajalik tõsta, mis tagaks parema ligipääsu kõrgharidusse.	Kellele? eesti keelt emakeelena mittevaldavad inimesed Kes? HTM; KOVid
Inglise: Tartu		
1.2.2.	Ülikoolis õppimine võiks olla jaotatud kahte põhietappi: (1) I-II aasta: põhiained inglise keeles ja kõrvale eesti keele kursused; (2) II-... aasta: lisandub rohkem aineid eesti keeles.	Kellele? mitteeestikeelsed välis-tudengid Kes? ülikoolid

1.3. Ressursid on jaotatud ebavõrdset ning vene (ja eesti) koolides on infopuudus

vene TLN

- 1.3.1. Eesti ja vene koolide rahastus on ebavõrdne, ent rahastus võiks olla võrdväärsem, mis võtaks arvesse vene koolide nõu lisavõimalusi (näiteks eesti keele õpetamine). Kellele? venekeelse õppekeele koolid
Kes? Valitsus; Riigikogu
- 1.3.2. Parandada informeeritust andmaks täiendavat teavet haridusvõimalustest, keeleõppe võimalustest, samuti aga õigustest vene ja eesti keeles õpilastele. Kellele? noored, eriti põhikoolilõpetajad, immigrandid ja nende järeltulijad
Kes? HTM, pered ise, massiteabevahendid

1.4. Haridussüsteem ei toeta rahvusvaheliste kontaktide teket ega püsimist

vene TLN ja vene IDA

- 1.4.1. Leitakse, et Eesti koolid ei pruugi alati valmis olla (ning mõningatel juhtudel ei ole soovitud) vene lapsi vastu võtta, mis säilitab eri rahvusest pärit noorte eraldatust. Vene rahvusest laste võimalused eesti koolides õppida võiksid olla võrdsed eesti emakeelega lastega. Olukorra parendamine eeldab ka Eesti koolides selleks olemasolevate meetodite täiendamist ja täiendavat õpetajakoolitust. Kellele? eri rahvusest pärit lapsed ja noored
Kes? koolid; HTM; MISA; ülikoolid
- 1.4.2. Õppekavas suuremat tähelepanu pöörata kontaktide loomisele eri koolide vahel. Lisaks (näiteks koostöös vabaühendustega) võiks koolides enam korraldada ümarlaudu eesti ja vene õpilaste osavõtul. Kellele? eri rahvusest pärit lapsed ja noored
Kes? koolid, HTM, kodanikuhariduse MTÜd, noorteühendused
- 1.4.3. Rohkem eesti-vene ühisüritusi toimumisi, kus inimesed üksteist näevad ja toimub vahetu interaktsioon (teatritendused, festivalid). Üritused võiksid toimuda MISA ja KMi eestvedamisel, koostöös näiteks teatrite, muuseumide, MTÜde jt kultuuriasutustega. Kellele? kogu Eesti elanikkond, eriti lapsed ja noored
Kes? MISA; KM; MTÜd
- 1.4.4. Töötada välja võimalus, et vene koolide õpilased saaksid ühest kuust kuni ühe aastani õppida eesti koolis ja vastupidi. Seejuures võib sõita teise linna ja elada teises perekonnas lõimumisprogrammi kohaselt või piirduda üksnes koolivahe-tusega ja elada oma kodus edasi. Praegu saab minna vahetusõpilaseks ükskõik millisesse välisriiki, aga mitte oma naaberkooli. Kellele? Eesti kooliõpilased
Kes? HTM, KOVID

1.5. Haridussüsteemi ei usaldada

vene TLN

- 1.5.1. Probleemina nähti lapsevanemate poolset usaldamatust koolide ja õpetajate suunal. Ettepanekuks on luua kontrollikeskus: keskus, mis lahendaks probleem ja kontrolliks lahendusi ja nende kvaliteeti, rahastamist, suhtumist lastesse, s.o. tegutseks n-ö ombudsmani või vahendajana. Keskuse neutraalsuse huvides võiksid sellega seotud olla ka sõltumatud organisatsioonid. Kellele? lapsevanemad, koolid
Kes? sõltumatud organisatsioonid, MTÜd, HTM
- 1.5.2. Probleemina nähakse osalist umbusaldust koolide ja õpetajate poolt HTM suunal, kelle poolset tegevust ei peetud alati kõige läbipaistvamaks. Selle lahendamiseks pakuti välja, et HTM võiks suurendada oma tegevuse läbipaistvust ja kaasama koole ning õpetajaid rohkem poliitikakujundamisse, programmide ja tegevuste koostamisse. Kellele? HTM
Kes? sõltumatud organisatsioonid, MTÜd

2. Eesti keele kursuste ebapiisav kättesaadavus ja kvaliteet

Täiendavalt on Ida-Virumaa eripäraga seotud teemalehes esitatud ettepanekuid eesti keele õppe kohta. Siin alaosas on nimetatud ka Tallinna venekeelsete gruppide ja ingliskeelsete gruppide tööturu arutelust tõstatatud keeleõppe kursusi puuduvad ettepanekud.

vene TLN ja vene IDA

- 2.1. Eesti keele õpetamisel esineb puudujääke, mida põhjustavad kaadripuudus, õppe kvaliteediga seotud probleemid ja keelekursuste kõrge hind. Üheks võimalikuks lahenduseks on rakendada adekvaatne üleminekuaeg eestikeelse hariduse juurutamiseks; põhikooli lõpuks võiks eksamite läbimine andma automaatselt ka B1 või B2 keeletaseme kategooria. Kellele? noored; täiskasvanud, kes tahavad koolitust
Kes? HTM; pered; lasteaiad ja üldhariduskoolid, ülikoolid; Riigikogu

2.2.	Õppekavas pöörata veelgi enam tähelepanu järkjärgulisele keelekümblusele (eesti keeles); eesti keele õpetamisele alates lasteaiast võiks pöörata veelgi suuremat rõhku.	Kellele? venekeelne elanikkond, eriti lapsed ja noored Kes? HTM
2.3.	Eesti keele õpetamise meetodika koolides ei ole alati piisavalt hea ja sageli napib vastava ettevalmistusega õpetajaid, ehk palju on töötajaid, kelle töö ei pruugi olla kõige tulemuslikum. Töötajate suurem psühholoogiline ettevalmistus aitaks olukorra edasisele täiendamisele kaasa, samuti oleks kasulikum rohkem levitada meetodeid õpetamise kvaliteedi parandamiseks, mille laiem eesmärk on neutraalse suhtumisega töötajate ettevalmistamine.	Kellele? Venekeelne elanikkond, eriti lapsed ja noored Kes? HTM; pered; lasteaiad ja üldhariduskoolid, ülikoolid
2.4.	Hariduses proovitakse sageli läbi ajada iganenud stampidega. Vajalik oleks uute meetodikate ja ainete täiendav rakendamine, mis toetaks sotsiaalse sidususe, analüüsi- ja empaatia kasvu: nt. loogika ja psühholoogia võiksid olla kohustuslikud juba keskkoolis.	Kellele? Venekeelne elanikkond, eriti lapsed ja noored Kes? HTM
2.5.	Suuremat rõhku võiks seada kutseliste lasteaiasõpetajate ettevalmistamisele.	Kellele? kõik, eriti lapsed ja noored Kes? KOVID
vene TLN		
2.6.	Jätkata eesti keele intensiivkursuste korraldamist. Kursustele registreerunu võiks aga saada õppimise ajal miinimumpalka. Need oleksid kaheksa tundi päevas kestvad kursused, mille vältel makstakse õppijale saamata jäänud minimaalne töötasu nagu mõnes muus lääneriigis.	Kellele? muukeelne elanikkond, eriti Eestis enne 1992.a elanud Kes? HTM, SoM, Keeleinspeksioon, Töötukassa
2.7.	Osalejate hinnangul on keeleeksamite nõuded karmimad kui Euroopa direktiividele vastamiseks vajalik. Selle lahendamise võimaluseks oleks lihtsustada nõudeid Eestis, võtta kasutusele uusi õpetamise meetodeid ja töötada välja paremaid materjale. Võimaldada alustada keeleõpet täiesti algusest. Osalejad tõid positiivse näitena välja sellised teistes riikides hästi toimivad keeleõppe-süsteemid nagu Babbel, Rosetta Stone, English First jt. Tehti ettepanek osta nende litsentsid või lisada neisse veel üks keel.	Kellele? eesti keele kursustel osalejad, sh EK RKd Kes? HTM, Innove
2.8.	Tasuta eesti keele kursuseid on liiga vähe, Eesti kodanikele mõeldud tasuta vene keele kursused puuduvad täiesti. Riiklikult võiks pakkuda rohkem tasuta, paindliku toimumisajaga, erinevate teemade, taseme ja mahuga kursused. Põhirõhk asetada kõnekeelele. Uued kursused võiksid alata sagedamini, näiteks iga kolme (mitte kuue) kuu tagant.	Kellele? kogu Eesti elanikkond, eriti muukeelne elanikkond Kes? HTM, SoM, Keeleinspeksioon, Töötukassa, koolitus-asutused
2.9.	Tasuks kaaluda kutsealase eesti keele algtaseme diferentseeritud käsitlusviisi sisseviimist. Õppimine erialase eesti keele kursustel, mis on mõeldud erialaterminite omandamiseks kooskõlas elukutse või erialaga (tervishoiutöötajad, õpetajad, turundustöötajad, projekteerijad jt).	Kellele? vähe- ja mittelõimunud elanikkond Kes? HTM, Keeleinspeksioon, koolitusasutused
2.10.	Pakkuda võiks tasuta erialakeeleõppe kursusi kutseõppes ja laiemalt (sama programm avada ka teistele huvilistele, kes kutsekoolis ei käi).	Kellele? muukeelne elanikkond, eriti üle 40-aastased Kes? HTM
2.11.	Venekeelne teave ükskõik milliste tasuta kursuste kohta üle kogu Eesti on puudulik. Ettepanekuks on luua selline veebikeskkond või infosüsteem, mis sisaldab infot venekeelsete kursuste kohta, mida korraldavad kõrgkoolid ja kutseõppeasutused, erakoolid ja -kõrgkoolid, keelekoolid.	Kellele? muukeelne, vähe- ja mittelõimunud elanikkond Kes? Töötukassa, HTM, SoM, riiklikud ja KOVIDe portaalid, haridusasutused
Inglise: Tallinn ja Tartu		
2.12.	Positiivne tagasiside 0-A2 taseme keeleõppe e-keskkonnale www.keelekliik.ee . Ettepanek jätkata sama platvormi arendamist kõrgematel keeleoskuse tasemetel, kindlasti B1. Samuti levitada informatsiooni selle veebilehekülje kohta kõigile esmase elamisloa taotlejatele.	Kellele? kogu muukeelne elanikkond, sh mittelõimunud ja uussisserännanud Kes? HTM, Innove
2.13.	Võimaldada osaleda tasuta eesti keele kursustel ka inglise keelt kõnelevatele inimestele.	Kellele? uussisserännanud, EK RKdest tippspetsialistid Kes? Valitsus, SiM, HTM, Innove, MISA

2.14.	Keelekursuste hind võiks olla selline, mida saab endale lubada (sh ingliskeelsete sihtrühmade jaoks). Palju rohkem võiks olla ette nähtud tunde õppimiseks ning strateegia järjepidevam erinevate kursuste sidumisel ja kursuste (aegade jmt) paindlikumal pakkumisel.	Kellele? uussisserännanud, need kes tahavad pikemaks ajaks Eestisse jääda, kellest riik võiks olla huvitatud EKRKdest tippspetsialistid Kes? HTM; SiM
2.15.	Koostada ja levitada rohkem inglise keelel põhinevaid eesti keele õpikuid jm õppematerjale.	Kellele? muukeelne elanikkond, uussisserännanud Kes? HTM, Innove, õppemetoodikud
2.16.	Inglise keelel põhinevad eesti keele kursused teha praktilisemaks ja sisulisemaks.	Kellele? muukeelne elanikkond, uussisserännanud Kes? HTM, Innove, õppemetoodikud, keeltekoolid, koolitajad

3. Hariduse nõrk seos tööturuga

3.1. Koolid ei valmista õppijaid piisavalt ette elukutsevalikuks

vene TLN

3.1.1.	Õppekavasse oleks kasulik lisada õppeaine, mis käsitleks elukutse- ja karjääri- valikut (psühholoogia, sotsioloogia jm). Seda võiksid teha nii HTM ja ülikool läbi õppekavade, kui koolid ise ja kaasatud võiks olla ka lapsevanemate hooldekogu	Kellele? kogu Eesti elanikkond, eriti lapsed ja noored Kes? kool ise; lapsevanemate hooldekogu; HTM; ülikoolid
3.1.2.	Kutseõppe alused peaksid võiksid olla süvendatult ettevalmistatud juba põhikoolis.	Kellele? õpilased alates 8. klassist Kes? HTM

3.2. Puudub (inglisekeelne) karjäärinõustamine ja tööpraktika Eestis välisüliõpilastele jt EKRKdele

Inglise: Tallinn ja Tartu

3.2.1.	Lua paremat karjäärinõustamisteenust uusimmigrantidele, luua rohkem avatud süsteemi. Parandada juhendamise süsteemi ülikoolides	Kellele? õppimisloaga uusimmigrandid, välistudengid Kes? HTM, ülikoolid
3.2.2.	Soodustada rohkem koostööd haridusinstitutionide ja ettevõtete vahel. Ülikoolide/teaduskondade/instituutide programmijuhtidel oleks kasulik teha senisest aktiivsemalt koostööd erafirmadega, et pakkuda rohkem praktikavõimalusi, et Eestisse tulnud noored spetsialistid saaksid kohaliku tööturu kogemust ja -sidemeid. Praktika võiks olla osaks akadeemilisest tugisüsteemist.	Kellele? õppimisloaga uusimmigrandid, välistudengid Kes? HTM, ülikool, rahvusvaheliste välisõpilaste ja vahetusõpilaste programmide juhid, erasektor
3.2.3.	Ettepanek tekitada nn töö-ja-õppe programmid. Samuti edendada välistudengite võimalusi praktikaks ja hilisemaks töötamiseks firmades, s.o. juba õppimise ajal luua sidemeid potentsiaalsete ettevõtetega.	Kellele? õppimisloaga uusimmigrandid, välistudengid Kes? HTM, MKM, ülikoolid, tudengiorganisatsioonid

4. Vähene sallivus ühiskonnas

4.1. Haridussüsteemis ei anta piisavalt teadmisi ega väärtusi kultuuriliselt mitmekesise ja salliva Eesti ühiskonna kujunemiseks

vene TLN

4.1.1.	Rohkem võiks rõhku seada inimõiguste teemalisele õppele, erinevate rahvusgruppide austamise õpetamine alates algklassidest soodustaks sallivuse edendamist.	Kellele? Kogu Eesti elanikkond; eriti noored ja pered Kes? HTM; KOV; meedia, pered
--------	---	---

Inglise: Tallinn ja Tartu

4.1.2.	Õppekavas oleks kasulik rohkem tähelepanu pöörata sallivusele eesti koolides (sallivuse õpetamine, sallivustunnid koolis; töötada välja kursus sallivuse suurendamiseks). See võimaldaks muuta ka noorte ja perekondade suhtumist teistesse rahvustesse.	Kellele? kogu Eesti elanikkond Kes? Riigikogu, HTM; omavalitsused, meedia; pered, KM, MISA
4.1.3.	Lasteaia- ja kooliõpetajate koolitamine ja täiendav väljaõpe multikultuursuse ja kultuurilise mitmekesisuse küsimustes.	Kellele? õpetajad, lapsed ja lastevanemad Kes? HTM, ülikoolid

4.2. Klammerdutakse liigselt minevikku ning ajalugu tõlgendatakse erinevalt

vene TLN ja vene IDA

4.2.1. Liiga sageli refereeritakse minevikku ning selles ollakse väga kinni - konfliktide lahendamist võiks õpetada juba varasest koolieast alates.	Kellele kogu Eesti elanikkond
Kes? HTM, KM, koolid
4.2.2. Jõuda tuleks ühise objektiivse arusaamise juurde ajaloosündmuste kohta, teada ja eelkõige mõista teise osapoolde vaatenurka, minna koos edasi ilma erapoolikute tõlgendusteta. Tasub mõelda sellel teemal avatud ühisdiskussioonide ja kooliprogrammide organiseerimise peale.	Kellele? Kogu Eesti elanikkond:
sh õpilased, tudengid ja täiskasvanud
Kes? HTM, ERR, kõrgkoolide akadeemilised töötajad MTÜd, KM (MISA)

LISA 3. Kõik ettepanekud avalike teenuste ja olulise info kättesaadavuse kohta

1. Probleemid olulise info kättesaadavusega

1.1. Liiga vähe eluks vajalikku, asja- ja ajakohast venekeelset infot

vene TLN

1.1.1. Tuleb parandada venekeelse elanikkonna juriidilist ja sotsiaalset kirjaoskust, selleks anda operatiivset teavet vene ja eesti keeles.
Sealhulgas: * Luua venekeelsed teabekanalid (tervishoid ja haridus), tõlkida põhilised veebilehed/teabekanalid vene keelde. Kõik struktuurid võiksid ise tõlkida teavet vene keelde sõltuvalt piirkonna vajadustest (mida suurem on vene keelt rääkivate inimeste protsent, seda rohkem peaks olema venekeelset teavet)* Vene keelde tuleks tõlkida ohutusega seotud teave, näiteks ravimite infolehed, hoiatused, kodukeemiavahendite infolehed jms.* Avaõiguslikes ja kohalikes massiteabevahendites peab eesti ja vene keeles olema identne teave, mitte vene keeles vähendatud mahus. Sh eriti sotsiaalvaldkonnas!	Kellele? Venekeelne elanikkond
Kes? Riigikogu, valitsus, JM, riigiasutused (SoM, Töötukassa, Sotsiaalkindlustusamet) ja KOVID
1.1.2. Sotsiaalseid võimalusi tutvustavad reklaamid (näiteks avati uus venekeelne otseliin, mis tutvustab töötamis- /õppimisvõimalusi venekeelsetes kanalites) ja avaldada rohkem venekeelset informatsiooni sotsiaalvaldkonnas (riigiasutused, koostöö meediaga, koostöö omavalitsustega). Reklaamtahvlid või -loosungid kõige kasulikumate veebiaadresside ja telefoninumbriga.	Kellele? Venekeelne mitte-lõimunud elanikkond
Kes? ERR nõukogu, KMi, riigiasutused oma haldusalas ja teenuste kohta, KOVID, MTÜd
1.1.3. Linnade veebilehtedel peab olema teave vene keeles kõikide ühiskondlike organisatsioonide tegevuse kohta.	Kellele? Venekeelne mitte-lõimunud elanikkond
Kes? KOVID
1.1.4. Luua venekeelne riigiteleviioon, eesti kanalites venekeelsed subtiitrid. Kommertskanalitel reklaamida ja juhendada digiteleviioonis subtiitrite kasutamise võimalust.	Kellele? Venekeelne mitte-lõimunud elanikkond
Kes? ERRi nõukogu, KM
1.1.5. Tele- ja raadiosaated välismaal töötavatest või töötanud noortest. Kuidas seal on? Kas seal on tõesti parem?	Kellele? Kogu Eesti ühiskond
Kes? KM, MISA, ERRi nõukogu, kommertstelekanalid

1.2. Liiga vähe venekeelset infot õigusaktide, regulatsioonide ja õiguste kohta

vene TLN

1.2.1. Seadused ei ole arusaadavad ja riigiasutuste veebileheküljed ei ole täielikult tõlgitud, et sealt saada arusaadavat informatsiooni. Ettepanek luua portaal (ja selle olemasolust ulatuslikult teavitada), mis sisaldaks seaduste ametlikke tõlkeid ja nende uuendusi. Või olemasolev Riigi Teataja peaks ilmuma ka vene keeles ja seda peaks õigel ajal uuendama. Eeskujuks võtta Eesti seadusandluse inglise keelde tõlkimise kord ja tõlgete esitamise viis Riigiteataja.ee avalehel.

Kellele? Venekeelne elanikkond ja EKRKd
Kes? Valitsus, JM, riigiasutused oma veebilehekülgede ja haldusala seaduste osas; KOVid

1.2.2. Venekeelse teabe ebapiisavus. – Korraldada kord kuus seminare uute seaduste, võimaluste ja uuenduste tutvustamiseks.

1.3. Vähene ja/või sageli aegunud ingliskeelne teave Eesti elanikele pakutavate peamiste teenuste ja võimaluste kohta

Inglise

1.3.1. Arvestades üleüldist esmateabe puudumist, siis ettepanek töötada välja "Tervituspakett". Kui inimene saab loa (elamis-, töö-, õppimisloa – mis iganes esimene on), siis saab kaasa ühe materjali olulisema esmainfoga. Arutelust tulid välja olulisemad teemad: info selle kohta, kuidas Eestis töötab meditsiiniline süsteem ja sotsiaalabi, kust saab informatsiooni, kas on üldine veebileht meditsiinilise infoga ja inglise keelset teenust osutavate perearstide kohta; info kindlustussüsteemi ja kindlustusettevõtete kohta; eesti keele kursused; eesti.ee kasutusvõimalused. Tööandjad võivad aidata esmateabe levitamiseks, kui neile sellist paketti jagatakse. Samuti keelekursuste kohta.

Kellele? Uussisserännanud
Kes? SiM ja PPA, MISA, Innove, JM ja RIA

1.3.2. Eesti meediakanalites võiksid informatsioonil olla ingliskeelsed subtiitrid (nt eesti filmidel, ajaloolised programmid). Alustuseks mõnede ERR programmide (nt. AK, Ringvaade, Terevisioon) tõlkimine inglise keelde (subtiitrite lisamine) ja nende veebi üleslaadimine võimalikult lühikese viiteajaga.

Kellele? Uussisserännanud
Kes? ERR nõukogu, KM

1.3.3. Hakata koostama elektroonilist infokirja ingliskeelsete uuendus-teavituste levitamiseks. Kas PPA Kodakondsus- ja Migratsioonibüroode algatusel ja nii, et kõik Eestis elamisloa saajad pannakse infokirja saajate nimekirja või igale sisse-rändajale pakutakse infokirja saamise võimalust VÕI läbi eelnevalt kirjeldatud veebilehekülje, mis koondab olulist infot inglise keeles.

Kellele? Uussisserännanud
Kes? SiM ja PPA, JM ja RIA

2. Probleemid avalike teenuste kättesaadavuse ja kvaliteediga

2.1. Kohalikke ja riiklikke teenuseid osutatakse vene ja inglise keeles vajadustega võrreldes ebapiisavalt

2.1.1. **vene TLN:** Kuna venekeelsete teenuste osutamiseks ei ole piisavalt töötajaid, siis korraldada vene keele õpet spetsialistidele.

Kellele? Uussisserännanud, venekeelsed EKRKd

2.1.2. **nii vene TLN kui ka inglise:** Teave elamislubade kohta peab olema avalik, läbipaistev ja arusaadav ka sihtrühmale mitte ainult kodakondsus- ja migratsiooniosakonna töötajatele. Kui lubade taotlusemise süsteemi ei saa lihtsustada (kriteeriumid, taotlemisprotsess jne), siis panustada olemasoleva süsteemi kliendipõhisesse kirjeldamisesse, et iga inimene leiaks lihtsamini just teda puudutava info üldkriteeriumitest üles.

Kes? Riigiasutused, eriti Töötukassa ja PPA (regionaalsed) osakonnad, SiM

2.1.3. **vene TLN:** Taastada Tallinnas matusetootus.

Kellele? Tallinna elanikud
Kes? Tallinna LV

2.1.4. Et lahendada spetsiifilise õigusteave puudumise probleemi, peaksid olema olemas juristid, kes spetsialiseeruvad immigratsiooni probleemidel, või infoliin, veebileht. Esmatasandi kontaktinfo peaks siis olema ka eelnevalt kirjeldatud "Tervituspaketi".

Kellele? Uussisserännanud, EKRKd
Kes? Riigiasutused koostöös Eesti Advokatuuriga jt eriala ühendustega

2.1.5. Riigisektor võib kasutada vabatahtlikke sama palju, kui ka mittetulundussektor. Vabatahtliku programmi loomine inglise keelele põhineva keeleõpetamise jaoks ning üldise süsteemi navigeerimise toetuse jaoks võib viia kahe tulemuseni:
1. See täiendaks keelekursuseid. Kursused on tihti struktureeritud nii, et ühe või kahe tunni vahele jätmise tähendab maha jäämist terveks kursuseks. Väljaspoolne eratoetus õpingutes (see võib toimuda ka gruppides) aitab lüngad likvideerida.
2. See loob tugevama sideme valitsuse ja kodanike vahel. Isegi kui sellised inimesed ei hakka pärast riigiametnikeks, kes olid hästi koolitatud koha peal, see

Kellele? Uussisserännanud
Kes? Riigiasutused, KOVid

aitab minimeerida lõhet valitsuse ja inimeste vahel, mis on hetkel päris suureks probleemiks Eestis (näiteks Rahvakogu). Selline lähenemine võimaldaks kaasata rohkem tõlke, et tõlkida kohaliku omavalitsuse infot suuremas mahus ja sagedamini inglise keelde. Teha koostööd vabatahtlikega, pakkuda kõrvaltöö võimalust eesti keelt oskavatele välismaalastele vms.

2.1.6.	Infonumber 1900 (AS Ida-Tallinna Keskhaigla) peaks olema tasuta ning peaks olema võimalus sealt infot saada ka inglise keeles.	Kellele? Uussisserännanud Kes? AS Ida-Tallinna Keskhaigla juhatus, Tallinna LV, teised haiglad
2.1.7.	Kindlustuse bürokraatia peaks olema lihtsustatud; tervisekindlustus on tunnustatud ainult Eestis. Peaks olema rohkem võimalusi ja valikuid.	Kellele? Uussisserännanud, EK RKd Kes? Valitsus, Sotsiaalkindlustusamet, kindlustusfirmad
2.1.8.	Kinnisvarahalduse kodulehed (kinnisvaraportaalid) võiksid olla inglise keeles ja võiksid julgustada inimesi rentimaks tuba või korterit vastutustundlikele välismaalastele (see aitaks ka Eesti peredel kultuurilist mitmekesisust paremini mõista). See ei ole küll avalik teenus, pigem erasektori poolt pakutav teenus, kuid lõimumisvaldkonnas võiks toetada sellist algatust, kas käi idee ettevõtetele välja või luua vastav projektitoetus.	Kellele? välismaalased Kes? erasektor, KOVid; MISA

2.2. Politsei- ja Piirivalveamet ning selle kodakondsus- ja migratsioonibürood osutavad sisserännanutele teenuseid ebahütlase kvaliteediga

inglise

- 2.2.1. Parandada PPA ja ühtlustada kodakondsus- ja migratsioonibüroode teenuse osutamise kvaliteeti sisserännanutele. Sealhulgas:
- * KMB töötajad peaksid olema paremini koolitatud: nemad peaksid omama värsket teavet migratsioonivaldkonnas, kuna toimub väga sageli muutusi kriteeriumites ja teenuse korralduses.
 - * KMB töötajate praktilist keeleoskust tuleb paremini testida, kuna on sagedased kokkupuuted teenindajatega, kes ei ole võimelised inglise keeles teenindama ja selle võrra asjaajamised venivad. + Vähemalt 2-3 inimest riigiameti teenindusbüroos peaksid rääkima inglise keelt.
 - * Kolmandate riikide kodanikele ja inglise keele valdajatele peaks olema informatsioon paremini leitav erinevate migratsioonibüroode väljas ja nende sees (infotahvlid, viidad, veebilehel eristus keele järgi, kas antud büroos on üldse teenuseid uusimmigrantidele ja inglise keeles jms). On liiga palju erinevaid funktsioone ja on raske aru saada, kuhu kolmandate riikide kodanikud peaksid minema.
 - * KMB teated ja infokirjad peavad olema inglise keeles. Parim oleks küsida esmakordselt elamisloa (vm) taotlejalt tema keele-eelistust, et mis keeles KMB temaga edaspidi suhtlema hakkab.

Kellele? Uussisserännanud, EK RKd
Kes? SiM, PPA, kodakondsus- ja migratsioonibürood (KMB)

LISA 4. Kõik ettepanekud ühiskonnaelus osalemise kohta

1. Muukeelsed elanikud ja eestlased suhtlevad eelkõige kumbki oma kogukonna sees ning puutuvad vähe kokku

1.1.	Vajalik on lõimumisteemaline kasvatus töö ja sotsiaalpsühholoogiline lähene mine mõlema poole jaoks, nii vähemus- kui enamusgruppide jaoks, kuna praegu ei teadvustata piisavalt lähenemise vajadust.	Kellele? Kõik Eesti elanikud
Kes? HTM, MISA
1.2.	Võtta suunaks segalasteaedade laiendamine, kus on mõlemat keelt rääkivad õpetajad, kasutatakse segarühmale sobivaid mängumetoodikaid. See loob eeldused edasiseks kogukondadevaheliseks suhtlemiseks, annab esmased kontaktid.	Kellele? Kõik Eesti elanikud
Kes? HTM
1.3.	Nii riigiasutustel, ettevõtetel kui vabaühendustel korraldada ühisüritusi ja -projekte muukeelsete inimeste ja eestlaste kokkutoomiseks. Eriti teha ja toetada projekte, mis on mõeldud eri rahvusest <u>noorte</u> ühendamiseks ja ühiste, ühiskonda ühendavate ideede elluviimiseks. Ühine tegevus ühendab ja mida nooremas eas tekivad kontaktid, seda parem edaspidiseks suhtlemiseks ja ühiselt ühiskonnas osalemiseks.	Kellele? Kõik Eesti elanikud, eriti noored
Kes? Programmide rahastajad, haridusasutused, meediakanalid, MTÜd
1.4.	Otsustusprotsessides või ka strateegiate koostamistel, üritustel – luua ühised töörühmad, et võimaldada vahetut suhtlemist erinevate sektorite ja erinevast rahvusest inimeste vahel. Töörühmade korraldajatel tuleb teha rohkem eeltööd ja leida parimad töömeetodid, et mitmekesised grupid saaksid koostööd teha.	Kellele? Kõik Eesti elanikud
Kes? Lõimumiskava rakendus- asutused, piirkondlikud ja vald- kondlikud katusorganisatsioonid, KOVid, MTÜd
1.5.	Ühiskonna poliitilise kirjaoskuse kujundamine. Siin peab jälle rääkima ühis- konna informeeritusest. Inimestele tuleb rohkem selgitada, mitte kirjutada ajalugu ümber, inimestele tuleb luua arusaam tervikust, mitte killustatud ühis- konnast.	Kellele? Kõik Eesti elanikud
Kes? HTM ja haridusasutused, meediakanalid, eestkosteorgani- satsioonid, poliitikud ja ametnikud
1.6.	Perede keelekümbelprogrammidega ja laagritega jätkamine, nende täienda- mine ja laiendamine erinevatele sihtgruppide. Tähtis oleks kaasata sellesse mitte ainult lapsi, vaid ka täiskasvanuid. Tuleks lubada osaleda kõikidel soovijatel, mitte ainult mittekodanikel, sest ka väikeste ja värske kodanike seas on palju neid, kes eesti keelt ei valda.	Kellele? Kõik Eesti elanikud, vähese eesti keele oskusega mitteeestlased ja vähese vene keele oskusega eestlased.
Kes? HTM, MISA, koolitajad- õpetajad, MTÜd

2. Muukeelsetel elanikel ei ole oma esindajatest koosnevat nõukogu, kes saaks riigitasandi otsustusprotsessides kaasa rääkida

2.1.	Luu organisatsioon või ühendus, milles oleksid esindatud rahvusvähemuste huvid ja mis neid huvisid kaitseks, ms vahendaks riigi ja venekeelse kogukonna suhteid.	Kellele? Rahvusvähemused
Kes? Rahvusvähemuste esin- dajad, MTÜd |
|------|--|--|

3. Muukeelsetel elanikel on raskem osaleda kohaliku või riigitasandi otsustusprotsessides (nt hääletada valimistel, võtta ühendust poliitikutega)

3.1.	Riigiasutuste ametnikud, riigikogu liikmed, vabaühendused peaksid kaasama mitte-eestlasi poliitikasse ja poliitika kujundamisse. Inimestel on kadunud motivatsioon osaleda ja usk sellesse, et nad suudavad midagi muuta. Tuleks rohkem rääkida sellest, et igaühe aktiivne osalus võib anda tulemusi - see ärgitaks inimesi rohkem tegutsema. Tuleks luua võimalused osalemiseks, aktiivselt tagasiside pakkumiseks, et kaasamine ei jääks vaid (ühe- kordseks) formaalsuseks.	Kellele? Venekeelne elanikkond, uussisserännanud
Kes? Riigiasutuste ametnikud, Riigikogu liikmed, KOVid, MTÜd |
|------|---|--|

3.2.	Võtta sihiks ja eesmärgiks Eestist avatud ühiskonna loomine. Luua avalikud vastuvõtutoad (omavalitsuste, saadikute, erakondade vastuvõtutoad), kuhu võib pöörduda iga Eesti elanik olenemata rahvusest. Seal oleks nõ vahendajad riigi ja inimeste vahel: ametnikud kuulaksid suulisi venekeelseid pöördumisi ning saaksid vajaduse korral aidata vene keelt rääkivatele inimestele koostada kirjalikke dokumente ja järelepärimisi, tõlkida vastuseid vene keelde. Samuti seal oleks võimalik saada nõ erinevates küsimuses ja teha ettepanekuid olukorra muutmiseks. (Eeskujuks Rahvakogu veebilehekülg ja arutelupäev).	Kellele? Eesti venekeelne elanikkond
Kes? Riigikogu, erakonnad, KOVid, ministriumid jt riigiasutused
3.3.	Lihtsustada Eesti kodakondsuse saamise protseduuri, et Eesti pikaajalised elanikud saaksid samuti valida Riigikogu, või anda pikaajalise elamisloaga mitte-eestlastele või määramata kodakondsusega inimestele Riigikogu valimise õigus.	Kellele? EKRK-d, määratlemata kodakondsusega inimesed
Kes? Valitsus, Riigikogu, erakonnad

4. Pole piisavalt venekeelset (või muus võõrkeeles) infot vabäühenduste tegevuse kohta

4.1.	Oluline on vastutavate isikute aktiivne tegevus, et näidata valmisolekut lõimimiseks ja ühiskonna ühendamiseks. On vaja esitleda aktiivse tegevuse tulemusi, teadvustada tegevuste vajalikkust ja kasu, muutusi. Et ühenduste tegevusest lõimumisvaldkonnas vms teaksid võimalikult paljud inimesed, tuleb massiteabevahenditele anda rohkem infot.	Kellele? Venekeelne elanikkond
Kes? Venekeelsete MTÜde esindajad, MTÜde ja programmide venekeelsed aktivistid, KOVid, MTÜde rahastajad, meediakanalid
4.2.	Avalike ürituste korraldamine vähemalt kahes keeles vajab riigi ja omavalitsusepoolset toetust. Kui avalikul üritusel osalemiseks on registreerunud vähemalt kümme muukeelset inimest, peaks riik võimaldama neile tõlgi ja vajaduse korral ka nõutavad vahendid (kõrvaklapid, raadioülekanadeseadmed jne). Isegi kui üritusel ei ole suurt ühiskondlikku tähtsust, väärtus seisneb seni informatsioonita	Kellele? Venekeelne elanikkond
Kes? Riigiasutused, KOVid, MTÜd

5. Muukeelsed elanikud ja eestlased osalevad erinevate ja omavahel mitteseotud organisatsioonide või liikumiste tegevuses

5.1.	Oluline on vabäühenduste toetamine huvipõhiselt, mitte rahvuslikul põhimõttel. Tuua erinevad inimesed ühise huvi põhjal kokku, mitte eraldada/eelistada rahvuse järgi.	Kellele? Kõik Eesti elanikud
Kes? KM, vabäühenduste rahastajad ja fondid, MISA, KOVid
5.2.	Ebapiisava keeleoskuse parandamiseks rakendada ja arendada rahvaharidust. See tähendab selliste agentuuride arendamist, kuhu saaksid pöörduda nii venelased kui ka eestlased, kes tahavad õppida keelt otse selle keele kandjalt, mitte õpetajatelt. Riigi roll oleks tagada kontaktid ja nn rahvaõpetajate sümboolne premeerimine ja motiveerimine.	Kellele? Kõik Eesti elanikud, eriti koolieelikud, noored ja pensionärid
Kes? MTÜde rahastajad ja fondid, Innove, Töötukassa, MISA

LISA 5. Kõik ettepanekud kultuuriliselt mitmekesisuse Eesti kohta

1. Lõimumisprotsessi osalised arutavad kultuurilise mitmekesisuse küsimusi omaette

1.1. Liiga vähe ühistegevusi ja -kontakte

Inglise: Tallinn ja Tartu

1.1.1.	Sagedamini võiks ellu viia ühisprogramme ja -tegevusi erinevatele rahvusrühmadele, samuti pakkuda ühisdiskussioone sarnastel teemadel, nagu näiteks käesolevad lõimumisarutelud. Ühisüritused ja projektid võiksid olla avatud kõigile, et oleks võimalik teisi kultuure tundma õppida.	Kellele? kogu Eesti elanikkond
Kes? KM (MISA), HTM, meedia, MTÜd, kolmandat sektorit rahastavad organisatsioonid (fondid)
1.1.2.	Kogukondlikel spordiüritustel võiks senisest enam proaktiivselt pakkuda võimalusi osalemiseks ka teistest rahvustest, rassidest, keelegruppidest inimestele. Selleks tuleks edendada ingliskeelse teavituse pakkumist üritustest ja parendada kontaktinimeste suutlikkust inglise keeles suhelda ja infot jagada.	Kellele? välismaalased
Kes? KM, erasektor, MTÜd, KOVID, MVd
1.1.3.	Lua tudengite korporatsioon või ühendus nii kohalike kui pikaajaliste rahvusvaheliste tudengite jaoks (kes jäävad Eestisse õppima kauemaks kui aasta).	Kellele? Eesti ülikoolide tudengid, sh välistudengid
Kes? ülikoolid, tudengiorganisatsioonid, MTÜd
1.1.4.	Võimaldada luua kontakt inimestega väljastpoolt Tallinna – näiteks programmide ellurakendamine, millesse oleks kaasatud tavalised maainimesed, sarnaselt eesti keele laagritele ja peres olemise programmidele venekeelsetele noortele.	Kellele? eestlased ja äsja saabunud immigrandid
Kes? KOVID, KM, MISA

1.2. Liiga vähe ühist infot ja võimalusi avaldada arvamust

Inglise: Tallinn ja Tartu

1.2.1.	Uusimmigrantidele oleks vajalik pakkuda senisest rohkem süstemaatilist infot Eesti kultuuri kohta.	Kellele? uusimmigrandid
Kes? ministeeriumid: SiM (sh PPA), KM
1.2.2.	Eesti TV-kanalitel puhul oleks kasulik võimaldada neid pakkuda uusimmigrantidele kas nende poolt räägitavates keeltes (näiteks saadete pealelugemine enimkasutatavates keeltes) või eesti keelsete subtiitritega.	Kellele? uusimmigrandid (täiskasvanud, tudengid)
Kes? KM, HTM, eraettevõtted
1.2.3.	Oluline on tekitada välismaalasetele (uusimmigrantidele) kanal, mille kaudu oleks neil võimalus avaldada oma arvamust Eesti kohta.	Kellele? välismaalased
Kes? KM (MISA), MTÜd, erasektor, meedia

2. EK RKd tunnetavad Eesti ühiskonna vähest sallivust n-ö teistsuguste suhtes (nt etnilised ja religioossed vähemused) ja hirmu kultuurilise mitmekesisuse ees Mitmekesisust ja -kultuurilisust edendatakse nii kohalike elanike kui ka EK RKde hulgas vähe

Inglise: Tallinn ja Tartu

2.1.	Vajalik oleks edendada multikultuurset haridust kõikidel haridussüsteemi tasanditel. Kõik haridusasutused võiksid olla multikultuurset ja järgima kas või põhimõtteliselt kultuurilist mitmekesisust väärtustavat mõtteviisi. Seda saab lahendada kultuurilise mitmekesisuse programmide väljatöötamisega (milles tegemises osalevad ka välismaalased, või mis on mõeldud välismaalastele ja eestimaalastele) ja rohkemate rahvusvaheliste kultuurisündmuste pakkumisega. Näiteks võiks Tartu Ülikool teha koostööd kohalike koolide ja vabaühendustega, aga ka ESN (<i>Erasmus Student Network</i>) kui välistudengite kontaktpunkt võiks pakkuda koolidele või laiemale avalikkusele töötubasid välismaalastega. Kaasata võiks välistudengeid sallivuse edendamise programmide väljatöötamise ja rakendamisse.	Kellele? kogu Eesti elanikkond
Kes? HTM, KM, ülikoolid, koolid, MTÜd ja tudengiorganisatsioonid (nt Erasmuse võrgustik) |
|------|--|--|

2.2.	Positiivne kuvand võõramaalastest on tänases Eestis mittetäielik. Selle parandamiseks võiks senisest enam ellu kutsuda kampaaniaid, mis tekitaksid kommunikatsiooni positiivsete sõnumite ja näidetega. Näiteks võimaldada noortele sagedamaid võimalusi kontaktideks välismaalastega või pakkuda täiskasvanutele võimalust näha välismaalasi kultuurisaadetes jms.	Kellele? kogu Eesti elanikkond, eriti maapiirkondade inimesed Kes? meedia, MTÜd, vaba-tahtlikud; KM (MISA)
2.3.	On vajalik „vaenlase“ stereotüübi kaotamine, muutmine: teha süsteemselt telesaateid ja tõsielusarju Eestis elavate erinevate rahvuste esindajatega.	Kellele? Kogu Eesti ühiskond Kes? KM, MISA, ERRi nõukogu, kommertstelekanalid
2.4.	Kohalikele inimestele pakkuda võimalikult mitmesuguselt kultuurilise mitmekesisuse kohta materjale (näiteks meelelahutusfilmid ja kunstisaated riiklike meediakanalite kaudu). Ühe näitena võiks ETV-s võiks olla igakuine ööfilmide programm koos mõne uue riigi teemafookusega: jaanuar Hispaania, veebruar Prantsusmaa, märts-Lõuna-Korea jne. Lisaks sellele võiks keskenduda täiendavate materjalide ja info pakkumisele läbi kinodele, teleprogrammide, raamatute jms.	Kellele? Eesti noored ja täiskasvanud (sh Eesti ja välisstudengid), välismaalased Kes? KM (MISA), HTM, KOVid, MTÜd
2.5.	Võimalusel soosida palvetamiskohtade loomist (nt mošeed).	Kellele? uusimmigrandid ja kõik välismaalased Kes? MTÜd, SiM, KM
2.6.	Kuivõrd eksisteerib teatud oht, et osad välismaalased võivad jääda suletud ringi, distantseeruda kohalikest inimestest ja moodustada oma kinnised kogukonnad, siis võiks ülikoolide ühiselamutes majutada kohalikud ja välisstudengid läbisegi, mitte soodustada ruumilist eraldatust.	Kellele? Eesti ülikoolide üliõpilased, sh välisstudengid Kes? ülikoolid

3. Takistuseks on lõimunud ühiskonna kohta ühise visiooni puudumine Eesti elanike seas

Inglise: Tallinn ja Tartu

3.1.	Oluline on leevendada osade Eesti elanike muret lõimumise eesmärkide osas, ning selleks võiks senisest enam selgitada ja teavitada tegevustest, mida integratsiooni edendamiseks läbi viiakse. Läbi võiks viia üleriigilisi kampaaniaid meedia, bännerite/posterite, koolide jmt kaudu, et inimesed võtaksid omaks integratsiooni idee. Selle edendamiseks on ettepanek lõimumist positiivses võtmes nõ "promoda".	Kellele? kogu Eesti elanikkond Kes? ministeeriumid, MTÜd, haridusasutused, erasektor
3.2.	Piirata võiks sõna "sallivus" kasutamist arengukavades ja strateegiates ning kasutada selle asemel terminit "austus" või "respekt", s.o. mõistet, mis sisaldab endas rohkem võrdsust. Seda oleks kasulik arvestada ka erinevate strateegiate ja kavade kirjutamisel.	Kellele? kogu Eesti elanikkond Kes? KM jt ministeeriumid, strateegiate ja kavade koostajad

LISA 6. Kõik ettepanekud eesti keele õppe ja oskuse kohta

1. Keeleõppeks ei ole piisaval määral ressursse ega praktikavõimalusi

1.1. Keeleõppeks ei ole piisavalt raha, puudub info keeleõppevõimaluste kohta ja pole piisavalt tasuta õppimisvõimalusi

vene IDA

1.1.1	Vähimategi võimaluste korral võiks eesti keele õpe olla tasuta (nt inimestele, kes on vanemad kui 50-aastased, või puudega), või vähemalt odavamad. Nii riik, KOV kui ka ettevõtted võiksid aidata töötajatel keelekursustel käia ning nende eest tasuda. Keelekursustel osalemisega ja selle eduka lõpetamisega võiksid kaasneda tunnustused, näiteks boonused, mida saaks kasutada edasisteks õpinguteks.	Kellele? kogu muukeelne elanikkond
Kes? Valitsus ja KOVid; koolid ja lasteaiad; ettevõtted
1.1.2.	Keelekursuste alane informatsioon võiks olla paremini kättesaadav.	Kellele? kogu muukeelne elanikkond
Kes? Valitsus; HTM; koolid, kõrg- ja kutsekoolid; KOVid; KM; MISA
1.1.3.	Muuta Eesti keele õppe süsteem paindlikumaks:
B1 - tasuta, kursused makstakse kinni mitte peale edukat lõpetamist, vaid enne kursustele minekut;
B2, C1 - vastastikune materiaalne vastutus (60% - riik, 40% - õppur)	Kellele? kogu muukeelne elanikkond
Kes? HTM ja valitsus; eesti keele õpetamisega tegelevad organisatsioonid

1.2. Ei ole piisavalt võimalusi eesti keelt õppida ja/või praktiseerida

vene IDA

1.2.1.	Võimalusel laiendada eesti keele õppe alustamise võimalusi võimalikult varajases faasis: enne kooli ja algklassides. Selleks aluseks olla segarühmade ja -klasside moodustamine.	Kellele? noored, lapsed, täiskasvanud, puuetega inimesed
Kes? HTM, lasteaiad, koolid
1.2.2.	Praktiseerida ja edendada võiks eesti gruppide (klasside) küllakutsumist vene klassidesse ja vastupidi, et toimuks vastastikune tutvumine üksteise keele ja kultuuriga.	Kellele? noored, lapsed, täiskasvanud, puuetega inimesed
Kes? koolid, MISA, HTM
1.2.3.	Laiendada veelgi enam eesti keele õppe võimalusi: huvikoolid, klubid jne. Üheks selle võimaluseks oleks suurendada ühingute ja klubide arvu, et eesti keeles suhtlemise praktika võimalused oleksid mitmekesisemad.	Kellele? noored, lapsed, täiskasvanud, puuetega inimesed
Kes? MISA; KOVid; MTÜd; KM, HTM
1.2.4.	Paremate tingimuste loomine eesti keele õpetamiseks puuetega inimestele.	Kellele? puuetega inimesed
Kes? MISA, KOVid, HTM
1.2.5.	Peale keelekursuste läbimist võiks olla rohkem võimalusi keelekümbeluseks eesti keskkonnas. Üheks võimaluseks on KOVide poolne keelekümbeluse praktiseerimise korraldamine ja eesti keskkonda sattumise võimaluste edendamine täiskasvanutele (praktika ja integratsioon).	Kellele? kogu venekeelne elanikkond (töötavad, töötud, lapsed, pensionärid, 40+ jne)
Kes? KOVid, HTM, MTÜd

2. Keelekursuste kvaliteet ei ole piisav ja keeleeksamid on keerulised

2.1. Keelekursuste kvaliteedi ja korralduse tase kõigub

vene IDA

2.1.1.	Eesti keele kursuste õpetajatel peaks olema eriharidus (andragoogika ja filoloogია) ja nende metodoloogiline ettevalmistus võiks olla parem. Võiks olla mõni organisatsioon (nt Keeleinspeksioon), kes tegeleks keele õpetamise tasemeeksamite läbiviimise kontrollimisega (kui kvaliteetne on õpetamine, meetodikad jms).	Kellele? eesti keele kursustel käijad
Kes? HTM; Keeleinspeksioon |
|--------|--|---|

2.1.2.	Koolitajal (kursustel) võiks samuti lasuda vastutus selle eest, kuidas tema grupp eksamid sooritab (näiteks saaks ühe võimalusena siduda sooritustaseme palga ja preemiaga). Seeläbi saaks motiveerida kursuste koolitajaid ja siduda neid materiaalselt vastutavaks sellega, kas õppijad eksamid sooritavad või mitte.	Kellele? koolitajad Kes? HTM; ettevõtted/koolitajad; MTÜd
2.1.3.	Kohatiselt ebatõhusate keelekursuste asemel tasuks edendada keeleklubide tegevust ja võrgustikku, mis annaks võimaluse õppida keelt ja kultuuri koos keelekandjatega	Kellele? e.k. õppijad ja eesti keele kursustel käijad Kes? KOVid, MISA, MTÜd
2.1.4.	Kursustele vastuvõtmisel ja keelerühmadesse paigutamisele võiks eelneada keele-test ja meetodikaid võiks enam diferentseerida vastavalt inimese eripäradele (vanus, eelnev õppimiskogemus jms).	Kellele? eesti keele kursustel käijad Kes? HTM; ettevõtted / koolitajad; ülikoolid

2.2. Keeleeksamid on liiga keerulised

vene IDA

2.2.1.	Võimalusel üle vaadata ja kohendada tasemeeksamite nõudmisi. Tasub kaaluda eksaminõuete alandamist, esmajärjekorras kodakondsuseksamil ja C1 tasemel.	Kellele? kogu tööeline muukeelne elanikkond Kes? Valitsus, HTM
2.2.2.	Eksamiküsimusi kohandada lihtsamaks.	Kellele? kogu muukeelne elanikkond Kes? Valitsus, HTM
2.2.3.	Vajalik oleks meetodikate korrigeerimine ja keeleeksamil ilmaagsete tarbetuste likvideerimine (nt. võtta välja siseõlemismootori töö üksikasju käsitlevad küsimused jms).	Kellele? kõik eesti keele õppijad Kes? HTM

3. Keele õppimisele ja omandamisele on psühholoogiline vastuseis

vene IDA

3.1.	Keeleõppega seonduvad tajutud probleemid kaotavad soovi eesti keele omandamiseks ja tekitavad vastuseisu eesti keele õppimisele. Motivatsiooni saaks luua läbi võimalusel tasuta keeleõppe pakkumise kõigile, õpikute ja õpetamise kvaliteedi tõstmise (ehk läbi meetodika parendamise), samuti võib aidata keeleõppe parem (positiivsema sõnumiga) propageerimine sihtrühmade hulgas.	Kellele? kogu muukeelne elanikkond ja eesti keele õppijad Kes? Valitsus; HTM; koolid, kõrg- ja kutsekoolid; pered (läbi maailmavaate motiveerimise)
3.2.	Kõrgemate tasemete eksami nõuet nähakse karistusvahendina, mis soosib ebaausat konkurentsi mitte-eestlaste suhtes, mistõttu tasub kaaluda nende tingimuste leevendamist.	Kellele? kogu muukeelne elanikkond Kes? Valitsus; HTM
3.3.	Keeleinspeksioon kui kohatine survemehhanism tekitab vastuseisu. Tasuks mõelda Keeleinspeksiooni funktsiooni muutmisele (produktiivsemaks) ja trahvide rakendamise meetodi leevendamist.	Kellele? Keeleinspeksioon Kes? HTM; Keeleinspeksioon
3.4.	Haridusprogrammi võiks toimida selliselt, et kooli lõpetades ei oleks lastel vaja tasemeeksameid läbida. See võimaldaks eesti keelt kasutada paralleelselt, mitte kui «teise keelena».	Kellele? kooliõpilased Kes? Riigikogu, HTM
3.5.	Õppekavasid tasub kohandada ja jätkuvalt edendada selliselt, et need soodustaksid mõlemapoolset integratsiooni eesti ühiskonnas ja mis annaks lapsele võimaluse arenguks ka oma emakeeles.	Kellele? kogu muukeelne elanikkond (sh õpilased) Kes? HTM, MISA, KM, KOVid

LISA 7. Kõik ettepanekud Ida-Virumaa piirkondliku eripära ja piirkonna arendamise kohta

1. Eestikeelsed elanikud suhtuvad Ida-Virumaasse ja selle venekeelsetesse elanikesse stereotüüpidest lähtuvalt

1.1.	Kuna Ida-Virumaa olukorras teatakse vähe ning levinud on stereotüübid, siis ei ole ka kultuuriline integratsioon ühiskonnas laiemalt mõlemasuunaline. Ida-Virumaa autorid võiksid ise kajastada eestikeelses meedias Ida-Virumaa venekeelse elanikkonna probleeme, näiteks läbi stipendiumite või praktika eesti väljaannetes. Ida-Virumaa väljakutsete ja arengute kajastamise raames võiks kirjutada rohkem ka eestikeelsetele (ja/või ingliskeelsetele) sihtgruppidele.	Kellele? eestikeelne (ja muu mitte-venekeelne) elanikkond
Kes? KMi või MISA stipendiumid; kohalikud ajakirjanikud
1.2.	Rohkem võiks toimuda kohapealseid eesti-vene ühisüritusi, kus inimesed vahetult teineteisega suhtlevad ja suhestuvad (nt teatrietendused, festivalid).	Kellele? kogu Eesti elanikkond
Kes? KM ja MISA koostöös teatrite, muuseumide jt kultuuri-asutustega; MTÜd
1.3.	Eesti koolide õppekavasid oleks kasulik muuta selliselt, et need annaksid atraktiivse ülevaate vene kultuurist ja kirjandusest. Üle tasub vaadata ka Eesti ja Venemaa suhete ajaloo õpetamise materjalid. See aitaks leevendada ka Ida-Virumaa venekeelse elanikkonna suunalist stereotüüpiseerimist.	Kellele? kogu Eesti elanikkond
Kes? KM, MISA, HTM

2. Ida-Virumaa kui piirkond on arenenud puudulikult

2.1.	Kontrollima ja jälgima peaks Ida-Virumaa 2010. a. arengukava tegelikku täitmist, mida praegu nähakse pelgalt vormilisena nii Vabariigi Valitsuse kui Ida-Virumaa MV poolt.	Kellele? Ida-Virumaa elanikkond
Kes? Valitsus, Ida-Viru MV
2.2.	Ida-Virumaa majanduspoliitika vajab korrigeerimist: s.o. lisainvesteeringuid, mis on suunatud ettevõtete loomisele (mitte ei tuleks aga fookust niiväga seada Sisekaitseakadeemia või Vanglateenistuse ülekolimise Ida-Virumaale).	Kellele? Ida-Virumaa elanikkond, kohalikud ettevõtted ja tööandjad
Kes? MKM, regionaalministri haldusala
2.3.	Probleemiks on kultuurivaakum Ida-Virumaal, mis suurendab identiteedikriisi venekeelse elanikkonna seas, alandab enesehinnangut ja tekitab lõppkokkuvõttes marginaliseerumist ja nõrdimust EV vastu. Selleks võiks jätkuvalt ja võimalusel suuremas mahus edendada kultuuri(sündmusi) Ida-Virumaal, eri osapoolte koostöös.	Kellele? Ida-Virumaa elanikkond
Kes? koolid; KOVid; KM; Ida-Viru MV; MTÜd
2.4.	Vajadus on eraettevõtlust toetava fondi loomine või olemasolevate edasiarendamine.	Kellele? Ida-Virumaa elanikkond, kohalikud ettevõtted ja tööandjad
Kes? RM, MKM ja KOVid

3. Ida-Virumaal on info kättesaadavus piiratud ja õigusteadlikkus väiksem

3.1.	Koolides võiks rohkem seada rõhku võimalikult varajasele õiguste tundmise õppele: millised on inimese õigused, milline on põhiseadus, kust leiab infot mingite küsimuste kohta jms.	Kellele? Ida-Virumaa elanikkond; kooliõpilased
Kes? koolid; MTÜd; pered |
|------|---|--|

4. Ida-Virumaa elanike vähene kaasatus otsustusprotsessidesse nii kohalikul kui ka riigitasandil

4.1.	Madala kaasatuse edendamiseks oleks tarvilik luua Ida-Virumaa elanike kogu, mis aitaks vähendada venekeelse elanikkonna poolt tajutud ignoreerimist riiklikus poliitikas.	Kellele? Ida-Virumaa elanikkond
Kes? KOVid; Ida-Viru MV; MTÜd; KM ja MISA |
|------|---|--|

5. Ida-Virumaal on vähe võimalusi eesti keelt õppida ja praktiseerida

5.1. Suurendada võiks eesti keele õppe võimalusi, mille juures võiksid KOVid pakkuda lisavõimalusi.

Kellele? Ida-Virumaa elanikkond;
eesti keele õppijad
Kes? KOVid, MTÜd

5.2. Suurendada võiks tasuta keelepraktika võimalusi.

Kellele? Ida-Virumaa elanikkond;
eesti keele õppijad
Kes? MISA; MTÜd; KOVid

